

v
e
C
S
Da
C
ly
von
com
fa
ad.
tu
zur
n.

DE
VITIS
PHILOLOGORVM
NOSTRA AETATE
CLARISSIMORVM
VOLVMEN TERTIVM

AVCTORE
THEOPH. CHRISTOPH. HARLESIO
CVLMBACENSI.

BREMAE
IMPENSIS GEORG. LVDOVICI FOERSTERI
CIO MDCC LXVIII.

DE
VITIS
PHILOSOPHORUM
NOSTRA AETATE
IN CLARISSIMORUM
VOLVMEN TERTIUM
FACTORE
THEOPH. CHRISTOPH. HALLISIO
VIZ. BACHNER

FRANKFURT
IMMERSOHN'SCHEN BUCHDRUCKER-
REIHE

VIRIS
PERILLVSTRIBVS GENEROSISSIMIS
MAGNIFICO ET SVMME REVERENDO
ILLVSTRIBVS IVRECONSVLTISSIMIS
AMPLISSIMIS PRAENOBILISSIMO
PROTOSCHOLARCHAE
ET
RELIQVIS SCHOLARCHIS
GYMNASII ACADEMICI CASIMIRIANI
DE PRINCIPATV COBVRGENSI DE CIVITATE
DERELITTERARIA ET DE GYMNASIO NOSTRO
IMMORTALITER MERITIS

FAVTORIBVS ET PATRONIS SVIS
OMNI PIETATIS CVLTV,
PROSEQVENDIS

HOC VOLVMEN TERTIVM

DEDICAT

IDEMQVE

GRATI PIHQVE ANIMI PIGNVS

ET PERENE. MONIMENTVM

ESSE. CVPIT

THEOPHIL. CHRISTOPH. HARLES.

PRAEFATIO.

De instituto nostro iam bis quia satis dixisse nobis videmur: de hoc tantum volumine monenda quaedam esse censuimus. In eo igitur diligenter versati sumus, ut, quoniam viris doctis probari vidimus, minora scripta illius, cuius vitam enarrauimus, sollerter colligeremus atque indicaremus, et quoniam haec propter varias easque notas causas in omnium manibus esse non possunt, si potestas data fuit, notatu digniora summamue exciperemus, ut nostro opusculo, quamquam negotium fuit molestum nec raro iniucundum, hoc modo duplex dos pararetur. Ad inuidiam vero depellendam, qui nihil odio, nihil amicitiae, nihil vanae ambitione dedisse, sancte testamur, vna eadem-

* 3

que

P R A E F A T I O.

que excusatione saepius vfi sumus, ne lectores, quoniam multi forte sunt, qui modo hanc modo illam legant vitam, nostram sentiendi libertatem sinistrae interpretarentur. Iam, vt lectores de fide nostra verique amore, quo quam maxime delectamur, ab omni humili fordidaque adulatione, aequae ac proterua aliorum famam lacerandi libidine, vt Germanum decet, valde abhorrentes, ne dubitarent, quando potuit fieri, aut liber ipse ad manus non fuit, aliorum iudicia verbaque, quam nostra proponere, ac ne illa truncare videremur, vel eadem verba et dictiones, quas licet iniquo loco positas aut superfluas arbitraremur, retinere quam omittere maluimus. Huic praeter ea volumini supplementa ad duo priora adiecimus, prouti certi quid comperire et tradere potuimus: quae desunt, in sequenti parte commemorabimus.

In vita Windheimii scripsimus, eum forte scholis *Tieffenbachii* debere, quae de

P R A E F A T I O.

de ך conuersiuo Futuri, contracto ex Vau simpliciter copulatiuo et verbo substantiuo ךך commentatus, tamquam nouam opinionem proposuit. Sed enim in nomine errauimus, quod postea cognouimus ex cl. *Simonis introductione in linguam hebraicam* (Halae a. מ"קס"ל"ל. pag. 220), cuius ipsius verba excitare iuuat. "Hanc sententiam (de ך conuersiuo) quoque, ait, tuetur cel. C. E. a *Windheim* in *diff. de Vau conuersiuo*, neque tamen mentione facta, alios iam antea sic statuiffe, id quod aegre tulit cl. C. F. *Tieffensee* in relationibus Hamburg. litterariis a. 1747. pag. 76., ipse illius sententiae primus auctor sibi visus, quam tamen H. *Scholzius* in animaduersionibus de Aoristorum Graecorum natura, quae 1735. primum in lucem prodierunt, iam antea adornauit." Vel ex his diuinare possumus, quinam animus fuerit Windheimio.

Denique in prioribus voluminibus, quod quidem valde dolemus, haud exiguus operarum errorum, ab inscitia typhotetae profectorum maioris minorisque momenti

P R A E F A T I O.

ti, non sublatus est, eosque in praesenti
 corregeremus, nisi aliis districtus essemus
 impedimentis. Atque, in priori volu-
 mine qui commissi sunt, vt in altera edi-
 tione, quae propediem prelum exercebit,
 tollantur, studiose curabimus; potiores
 autem, qui alterum de honestant volumen,
 in quarta parte indicabimus. Neminem
 vero, peiorem esse correctorem errorum
 (quamquam his tollendis praeesse non pos-
 sum) quam qui ipse librum confecerit, ex-
 perientia quemlibet docebit, et viri summi,
 quorum magnam cateruam *Io. Schulzius in*
florum sparsione ad loca quaedam in re litte-
raria controuersa, (Franf. a. 1707) pro-
 duxit, de se id iam diu sunt testati. Tu
 igitur, L. B. qui aequus et prudens es, his
 erratis ignosces, nostrisque fauere perges
 conaminibus. Vale. Scribeb. Coburgi ip-
 sis Idibus Septembr. a. c1010CC LXVII.

M. THEOPH. CHRISTOPH.
 HARLES,

Eloquentiae et Graecae linguae P. P. O.
 Alumnorum Ducalium Inspector et bi-
 bliothecae Gymnasii nostri academici
 Praefectus.

IOAN-

IOANNES HENRICVS LEDERLIN,

*Linguarum hebraeae et graecae in Argentoransenſi
Academia Professor publicus ordinarius, ordinis
Philosophorum Senior et capituli Thomani Deca-
nus, atque in utroque Gymnaſio Gymna-
ſiarcha. (*)*

Lederlini vitam dum enarrabimus, ad
memoriam noſtri, videbimus, quam
maxime longam efficiendam, ne-
que diuitiarum et formae gloriam,
quae fluxa et fragilis eſt, neque imaginum
fumofarum multitudinem, quam fortunae et na-
tuitati tantum debemus, omnino neceſſa-
riam eſſe; ſed virtutem et ſapientiam, quae
clarae aeternaeque habentur, immortalitatis
eſſe fabricatrices. Hae ſolae nobilitant exi-
munt-

(*) Vſi ſumus in perſequenda huius vita prolu-
ſione Academiae Argentoratensis, qua Ciues
ad funus Lederlini inuitabat, et quam praeter
multa alia ornamenta, eximiae liberalitati ce-
leb. *Stoebri* debemus.

Vit. Philol. Vol. III.

2 IO. HENRICVS LEDERLIN.

nuntque nos grege illorum, qui aut more pecorum in diem viuunt, ventrique obediunt; aut, dum vitam silentio transeunt, tanquam fungi nascuntur et occidunt. *Lederlinus* autem neque a generis splendore, pater enim *Ioannes Georgius* sartor fuit, et ciuis Argentinensis, neque ab auri argentique abundantia, parentibus praeter nominis honestatem nihil relinquentibus, vllum praesidium ad maiora conanda expectare potuit. Atqui a primo paene die natali, qui fuit dies XVIII. mens. Iul. stili veteris Ao. MDCLXXII. opificio patris fuit destinatus. At enim, vt in arboribus nobilibus femina iam iacent, quae pullulent, nec in aliud genus degenerent, ita ingeniis excelsioribus, quae Deus reipublicae aliquando vtilia proponit, ea iam insita esse videntur, quae postea nullis impedimentis neque retardentur neque extirpentur, id quod in nostro factum esse facile intelligemus. Moderante enim numine diuino, et suadente *Ioanne Leonhardo Froeriseno*, Consulari, Tredecimviro et Scholarcha factum est, vt eorum se litteris consecraret, in numerum ciuium Gymnasii mense Octobri MDCLXXIII. receptus. Atque ei hoc addidit singulare, vt iam adultior et omnium litterarum rudis, ab alio iuniore prima disceret elementa; tantosque subito in studiis litterarum faceret progressus, vt hunc ipsum in legendo Magistrum haud multo post in graecis et latinis haberet

IO. HENRICVS LEDERLIN. §

beret discipulum, vt Wetstenius in praefatione sua ad Pollucem memoriae prodidit.

Froereisenius autem eum non solum consiliis adiuvit, sed suis quoque sumptibus sustentavit. Quare huius optimi patroni mors, qua a. MDCXC. exstinguebatur, animum metū, ne consilium abiicere cogeretur, valde agitasset, nisi antea, a. MDCLXX XVIII. m. Oct. Alumnus collegii Wilhelmitani adscriptus publicae liberalitatis accepisset beneficia, quibus ad studia litterarum colenda magis magisque incitaretur. Eodem anno, quo Froereisenius diem obit supremum, Gymnasio, in cuius classibus singulis publice ornatus erat diligentiae praemiis, laude maectatus die XIX. Mart. vale dixit, admissus inde ad lectiones in Academia publicas, dieque XI. Maii prima redimitus studiorum laurea; quo facto litteris, quae ab humanitate nomen habent, et studio philosophiae plane se dedit, vsus praeceptoribus, optimis in illa Academia tum temporis doctoribus, in Rhetoricis quidem professore *Artopoeo*, in logicis *Wagnero*; in mathematicis *Reichelro*; in physicis doctore *Sebizio*: in doctrina morum D. *Zentgravio*, quo moderante et partem posteriori disputationis *de iure affectuum* A. MDCXCII. die III. Mart. defendit, et paulo post die XXIV. April. eiusdem Anni, secunda Philosophiae laurea magistrisque honoribus insignitus

4 IO. HENRICVS LEDERLIN.

gnitus est. Inprimis coluit et amavit *Kuhnium*, hominem varia et adcurata eruditione adhuc celebrem, eiusque disciplinae se totum tradidit, et, litteras siue graecas, siue Orientis doceret, sedulus semper adfuit auditor. Atque quamquam omnem operam in sacrarum litterarum cognitione ponere primum secum construerat, eamque ob causam et litteris orientalibus et perdiscendae sacrae doctrinae pariter atque cognoscendis Ecclesiae fatis in scholis *D. Isaaci Faustii* multum tribuerat temporis, obortis tamen impedimentis, rationibus ductus grauioribus, quam praecipue lectio veterum auctorum animum magis magisque pasceret, omnem postea curam atque operam contulit ad litteras elegantiores, ab oreque *Kuhnii* sui ad vltimum huius vitae halitum pependit. Atque tanta cum diligentia litteris vacauit, vt non more plurimorum ad multum diem in vtramque aurem dormiret et sterteret, sed praelucente aurora musis litare inciperet, illis Homeri (*Iliad.* 3. vers. XXIV.) verbis aureis, paululum mutatis obtemperans:

Ὅτι χρὴ παινύχιον Μουσῶν θανάποντα κα-
θεύδειν

Ὅτι βιβλοὶ τ' ἐπιτετραφαταὶ σοφίῃ τε μέ-
μηλε.

quae postea, quando Homerum interpretatus est, auditoribus quam maxime inculcauit.

Нас

IO. HENRICVS LEDERLIN. 5

Hac sua diligentia vitaeque integritate effecit, vt rebus ipsius angustis a viris magnificis confuleretur. Adcidit enim, vt *D. Ioannes Boeclerus* Medicinae Professor publicus eum A. MDCXCVI. regundis moribus et studiis filii sui, *Ioannis*, tunc temporis in addiscendis litteris elegantioribus versati, postea vero spartam Doctoris et Professoris Physices in Academia patriae ornantis praeficeret, et permittentibus Collegii Wilhelmitani ephoris hospitio exciperet. Quo ille insigni beneficio maclatus, cum magnum subleuamentum in litteris vltterius colendis sensit, tum maxime commendatione *Boecleri* adiutus, *Vlrico Obrechtio*, Praetori regio apud Argentoratenses, viro erudito et litterarum statori innotuit, in cuius beneuolentiam ita mox insinuauit, vt in societatem laborum ipsius reciperetur. Atque Obrechtio, viro in aestimandis litteris et ingeniis sagacissimo, stimulante, et facultate ab ordine Philosophorum impetrata, aperuit scholas et graecas et hebraicas.

Quamquam vero ab A. MDCXCV. munere Vicarii in Gymnasio superiori fungeretur, hoc tamen officio, suadente Boeclero, et liberaliter inuitante Obrechtio, qui tum legatum regium Francofurthi ad Moenum egit, nouamque meditatatus est operum Iamblichii editionem, in eaque adornanda Lederlini sui opera vti con-

6 IO. HENRICVS LEDERLIN.

stituerat, se abdicans, iter anno primo huius seculi Francofurthum adgressus est, benigna illustri Ottoniani stipendii praefectorum liberalitate sustentatus. Quum vero illam editionem Typographorum filii morarentur, uti in pro- lutione academica scribitur, vel potius cum ob- servationes Lederlini, cuius ipsius verba, ca- talogo librorum infra exhibito excitabimus, ad umbilicum perductae, *Thomae Gale* transmitten- rentur, et eodem tempore *Henricus Wetstenius*, bibliopola Amstelaedamensis, laboraret de viro graece docto, cuius ope in edendo *Polluce* uti posset (*), *Obrechtius* huic laudavit et commendavit doctrinam ac dexteritatem *Lederlini*.

Comitante igitur *Wetstenio* primum venit *Vltraiectum* ad *Gracivum* splendidum illud li- terarum sidus, a quo et humanissime exceptus et diligentia atque eruditione iuuenis penitus cognita, valde amatus est, ita, ut eum ad ob- tinendam Professoris linguarum in *Academia Argentinenfi* provinciam mire commendaret. Suadente autem et confirmante *Obrechtio* sus- cepit editionem *Pollucis*, *Kuhnianis* aliorum- que notis adornandam. Illud autem temporis, quod supererat a *Polluce* emendando et expli- cando,

(*) Vide praefationem *Wetstenii* ad *Pollucis Ono- masticon*, *Amstelaed.* MDCCVI.

cando, et ad maiores sibi profectus in litteris orientalibus parandos, tribuit scholis hebraicis Surenhuysii; praeterea per omne id tempus, quod egit inter Batauos, vsus est institutione Rabini cuiusdam docti et medici doctoris Iudaei, *Iacobi Meze* in litteris hebraicis, rabinicis, chaldaicis et syriacis.

Neque minus aliorum Batauorum, orbem fama eruditionis collustrantium, ambire amicitiam, ex eorumque vsu litteras suas ornare atque amplificare studuit, perlustratis Batauorum Academiis; inter quos praecipue laudauit *Iannum Brouckhuysum*, *Iacobum Triglandium*, *Iacobum Gronouium*, *Iacob. Perizonium*, *Io. Th. Schalbruchium*, *Io. Clericum*, *Philippum a Limborch*, *Io. Brantium*, *Iac. de Wilde*. In his iucundis occupationibus versanti, contigit, vt munus Paedagogi in patrio collegio *Wilhelmiano* ab ephoris absenti offerretur, ad quod cespessendum quamuis a Polluce suo aegre discederet, dum se adcinxit, aliae superuenerunt ex patria litterae, in quibus electio et vocatio ad *Canonicatum Thomanum* significabantur. His acceptis vltimo Decembris *MDCCLII*. fausto quasi omine meliora praesagiente, *Amstelædamum* reliquit, perque *Bruxellas Lutetiam Parisiorum* profectus, ibique per aliquot *Hebdomadas* commoratus, vt bibliothecas, quibus regia haec vrbs superbit, perlustraret, die III.

8 IO. HENRICVS LEDERLIN.

Martii A. MDCCIII. patriae saluus sospesque
redditus est. Vix lares reuiferat, quum a Se-
nato academico die VII. eiusdem mensis oratio-
ne sollempni, *de mutuis hebraeae graecaeque lin-
guae subsidiis*, est auspicatus.

Ab eo tempore patriae et iuuenum littera-
rum cupidorum studiis se totum consecrauit,
atque auditoribus, in lectionibus tam publicis
quam priuatis, impigro studio viaque facili so-
lidaque interpretando monumenta antiquitatis
diuina, Homerum, Hesiodum, Aristophanem,
Hippocratem, Theognidem, Herodianum alios-
que, imprimis vtrumque codicem sacrum, et
quosdam ecclesiasticos scriptores, fidum se
praebuit ducem et doctorem. Copiam erudi-
tionis frugali quadam mediocritate temperauit.
In ipsa autem rerum ieiunitate fuit concinnus,
nihil adferens praeter facilitatem et aequabili-
tatem et ordinem. Vno tenore, vt aiunt,
fluxit oratio, quam ornamentis sententiarum
et selectissimis obseruationibus ad summam audi-
torum vltra plebiculam sapientium voluptatem
distinxerat; qua quidem arte animos audito-
rum tractare, omnique modo ad id quod voluit
permouere potuit; quin vanitate atque inani-
tate verborum aut inurbanis iocis, aut obtre-
statione alienae scientiae vitio multis doctori-
bus Academicis communi plausum ciuium im-
modice aucuparetur. Quo quis cupidior erat
litte-

litterarum, eo ipsi iucundior fuit, nec, more quorundam tristium et molestorum hominum thesauros reconditae multisque vigiliis sibi partae eruditionis in amplissimo litterarum philologicarum campo abdidit atque occultauit. Nec lucri adpetens litteras docuit, maximeque alienus ab eo abiecto humilique doctorum quorundam genere fuit, qui, more coactorum, seucri et acres sunt in exigendo, quod vocatur, honorario, nec vlli vel pauperrimo honesteque petenti, quamquam magnam spem sui faciat, id remittunt. Hac enim mentis duritie sordidaque avaritia obscurant splendorem et suae famae atque ingenii et litterarum, quas docent, multosque egregios iuuenes retinent, quo minus ipsorum egregia alioqui doctrina fruantur. Diuinius autem (bene faciendo enim quam proxime adcedimus ad diuinitatem) et liberalior mens fuit in *Lederlino*, qui non solum a pauperibus non exegit pauculos illos nummos, sed eorum etiam egestatem quouis modo subleuauit. Quam diligens fuerit in obeundo munere, etiam ex eo patet, quod haud raro vel vnico auditori scholas publicas pari diligentia et industria et dexteritate habuit, ac si magna septus fuisset corona, opimasque inde accepisset condiciones. Tempori et consuetudini callide cedens, voluntati auditorum, quantum fieri poterat, commodauit operam; hinc etiam *Schikardi* grammaticam hebraeam, non

30 IO. HENRICVS LEDERLIN.

nullis desiderantibus, cum Danziana Ao. de-
mum MDCCXXXIII. mutauit, et, id quod
ex certissimo quodam homine, dignissimo alu-
mno et quasi herede disciplinae Lederlinianae
accepi, tanta cum solertia et peritia postero-
rem explicauit, vt ne *Danzius* quidem melius
potuerit.

Non fuit dissimulator, non iactor suarum
opinionum; nec pertinax in defendendis, quae
de litteris proposuerat, iudiciis, quamquam,
quis vero liber est ab omni humanitatis infir-
mitate? suis nouis inuentis aliquando elatus
spiritus interdum sibi fumsit, satis indicans, suae
se infinitae eruditionis esse conscium. At ve-
ro quantum est, quod nescimus, etiamsi omnes
sapientiae fontes exhaustisse nobis videamur?
Illa tamen infirmitas in Lederlino, quod nemi-
nem spreuit, nec cum vilo quopiam, quantum
comperimus, controuersias habuit, aut ab alio
laceffitus fuit, conuictusue laceratus, adhuc
fuit tolerabilis.

Neque vero puduit eum, licet magna flo-
reret autoritate, litterasque chaldaicas, syria-
cas et rabinicas bene calleret et perite doceret,
vltra quadragesimum annum natum, linguam
Arabicam discere, imitatum fere Catonem,
qui licet nostro Senior, sero arripuerat litteras
graecas. Hic vero eas imprudenti quodam
odio, et praeoccupatis iniquis opinionibus
prae-

praefascinatus neglexerat; noster autem et occasione et tempore ab illa Arabica lingua discenda fuit exclusus. Quum autem sibi litterarum flagraret, nec quidquam omitteret, quod ad eam alendam extinguendamue faceret, optima occasione, sibi A. MDCCXVII. oblata, vsus, dum iuuenem quendam in variis cum primis Arabica lingua versatissimum, *Carolus Dadichi*, patria Antiochenum, religionis christianum, secta graecum per octo menses hospitio et victu exceperat, ab hoc non solum elementa huius linguae didicit, sed etiam tam celeres breui tempore fecit progressus, vt sub iuuenis auspiciis integrum Coranum in linguam transferret latinam, omnibus simul vocabulis Arabicis cum eorundem versione latina et grammatica analysi chartae mandatis, sed et ipse postea latinitate donaret manu scriptum, quem bibliotheca seruat Argentina, codicem quatuor religionis Eslam fundamenta exponentem, cuius auctor est *Ahmadus, filius Mohammads, filii Saidi Gaznauensis.*

Ab omni igitur fordido lucro alienus, parcus fuit erga se suosque, liberalis vero erga alios, eos praecipue, quorum diligentia indefessa et mores probati fuerunt. Sibi ipse fuit difficilis, erga alios vero comis; dulcis amicus, quin muneris grauitatem et auctoritatem censoris et doctoris laederet. In omni sua vita
fuit

12 IO. HENRICVS LEDERLIN.

fuit simplex, haud fucatus, vir bonus atque honestus, pius et religiosus erga Deum. Quam autem cautus fuit et modestus in interpretandis et corrigendis humanis scriptis; tam prudens et sobrius in explicando sacro codice, de cuius diuina origine certus, suos auditores ad piam sanctamque eius venerationem impulit, quam longissime abhorrens a proterua quorundam libidine, qui sanctum librum pro lubitu mutant; in suo, paucis vt dicam, litterarum genere fuit perfecte doctus.

Singula munia, quibus functus est, cum tanta et tam indefessa fide candidaque prudentia administrauit, vt fortunatus exitus consiliis responderet, non magis prudentia quam felicitate adiutus. Hinc factum est, vt superiorum fauorem, collegarum amorem, et optimi cuiusque gratiam facillime consequeretur. Atque quamuis in corpore vix mediocris statura esset, is tamen vultus fuit, qui primo statim adpectu amorem, benevolentiam atque dignitatem ipsi conciliaret. Summa floruit autoritate in negotiis exsequendis, vt, quidquid diceret, valeret; qua in re pertinax fuit. Nam quicquid considerate suscepit, illud perficiendum curauit, atque, cum nihil temere ageret, vti omnes, qui prudenter et lente festinant, facere solent, a consilio difficulter potuit auelli.

Varia

Varia autem et grauia gessit munera. Summa imperii Academici ter penes eum fuit, et duo decies ordinis Philosophorum moderator, vel, vti loqui solent, Decanus. Ter in sollemni Panegyri quindecim Magistris et nouem Baccalaureis summos in philosophia honores brabeuta contulit. A. MDCCVII. iustrauit collegia Wilhelmitanum et Marcianum, quibus postea A. MDCCXXVII. Gymnasiarcha feliciter fidere praefectus est: Cui oneri honorifico A. MDCCXXXII. additum est munus Decani in Capitulo, quod vocant, Thomano. Tanta vero fuit in Lederlino promptitudo, alacritas, omnisque inertiae fuga, vt etiam vrbanos in patria honores non adspernaretur, delectus in tribu sartoribus propria, die XXV. Dec. A. MDCCXXIV. scabinus, et octies repetitis vicibus in eadem iudicii tribuarii Adfessor.

Pari prudentia, sed impari felicitate res domesticas moderatus est. Bis connubium contraxit. Primum mens. Iun. MDCCIII. duxit *Mariam Barbaram*, *Friederici Wiegeri* iureconsulti et contractuum actuarii, superstitem filiam, ex qua duos filios, praematura autem morte ereptos, et tres filias suscepit; quarum duarum funera curauit, ex media autem natu, *Maria Salome*, nupta A. MDCCXXXIII. Magist. *Io. Friderico Scherero* quintae classis Gymnasii praeceptoris et verbi diuini ministro Palaeope-

14 IO. HENRICVS LEDERLIN.

laeopetrino, duas neptes et vnum nepotem vidit. Priori autem connubio morte acerba rupto, ad secundas transiit nuptias, A. MDCCXII. *Anna Margaretha, Ioannis Salzmanni*, Medicinae doctoris filia in matrimonium ducta, quam viduam reliquit. Amabili ex hac socia procreavit filias quinque et vnum filium; sed in tanta hac rerum humanarum vicissitudine quatuor filiarum et vnici filioli morti praematurae illacrymatus est. Quinta tantum filia superstes erat, quam benedicto *Henrico Marbachio*, Capituli Thomani quaestori paulo ante obitum suum nuptam vidit. Iactura enim hac rot carissimorum pignorum vita eius perturbata et tanto laborum onere defatigata, vt licet in amore coniugis suauissimae et visa forte familiae residuae fortunata, multum inueniret tranquillitatis, vis tamen morbi ipsaque natura eum tandem A. MDCCXXXVII. consumserunt. Quatuor quidem ab hinc lustris singulis aestatibus solitus erat Niederbrunnam secedere, et postremo tempore Oberbrunnam, Alsatiae vicos, ab vrbe sex milliaribus distantes, vt ex vsu salutaris eius terrae balnei atque acidularum vires nouas, ferendisque oneribus pares repeteret. Singulari locorum istorum Dynastae *L. B. de Sinclair* benevolentia refocillatus, renouato semper robore ad musas suas rediit. Eodem consilio, eosdemque fructus percepturus m. Iulio A. MDCCXXXVII. comi-

comitibus vxore et filia recente marita Oberbrunnam contendit. At vero

"Όταν ὁ καιρὸς τῆ θανείν ἐλθῶν τύχη,
 "Οὐδ' ἂν πρὸς αὐτὰς ζῆνός ἐμφύγημόλων.

vt *Sophocles* ait, omni spe deiectus eo loco, qui valetudini et vitae saepius fuit salutaris in grauem morbum incidit et occubuit. Die enim XXVIII. m. Iulii post vsum acidularum et balnei dolore capitis vehementi et totum corpus infestante horrore corripitur; vehementiori motu postridie adfectus redit, et inde maiorum caterua alia aliam excipit, donec omni naturae et corporis, continuo sopore et deliriis frequentibus variisque grauissimorum morborum generibus defatigatus, robore fracto, et omni medicorum studio omnibusque remediis irritis d. III. Septembris aequo animo de vita emigraret. Lederlini tamen memoria, quam egregiis ingenii diligentiaeque monumentis immortalitati tradidit, vigeat apud posteros, qui veram amplamque eruditionem, qua mire floruit, et fidem ac dexteritatem doctoris Academici, qua apud omnes suos auditores celebris fuit, rite aestiment.

Restat igitur, vt, quos edidit libros maioris minorisue molis indicemus, quo nostrum iudicium magis confirmabitur. De quibusdam copiosius disseruerimus, institutum nostrum patenter atque raritas eorum, quae saltim in quibusdam

16 IO. HENRICVS LEDERLIN.

busdam est regionibus, nobis suaserunt, qua
etiam aliquoties vtemur iusta excusatione.

I. Iulii Pollucis Onomasticum Graece et Latine
post egregiam illam Wolfgangi Seberi editionem
denuo immane quantum emendatum, suppletum
et collustratum, ut docebunt praefationes: prae-
ter W. Seberi notas olim editas, accedit commen-
tarius doctissimus Gorbhofredi Iungermanni, nunc
 tandem a tenebris vindicatus, itemque alius
Ioachimi Kuhnii subsidio codicis MS. Anrwerpien-
sis, variantium lectionum Isaaci Vossii, annota-
torum Cl. Salmasii et H. Valesii etc. concinnatus.
Omnia contulerunt, ac in ordinem redegerunt,
varias praeterea lectiones, easque insignes Codicis
Falkenburgiani, tum et suas notas adiecerunt,
editionemque curauerunt septem quidem priori-
bus libris Iob. Henricus Lederlinus Linguarum
Oriental. in acad. Argentoratensi Prof. P. et post
eam reliquis Tiberius Hemsterhuis, Philos et Ma-
thes. in illustri Amstel. Athenaeo Prof. P. cum in-
dicibus nouis iisque locupletissimis. Amstelae-
mi ex officina Westeniana MDCCLXVI. Fol.
Quoniam opus hoc aureum litteraturae graecae
cupidis tam utile quam necessarium non in
omnium fere erit manibus, quaedam de eo me-
morare haud a re alienum fore videtur. De-
dicationem excipit praefatio Henrici Westenii,
qui de noua editione paranda cogitans nactus-
que varias lectiones H. Vossii, egit cum Kuhnio,
Pro-

me hujus beneficii ignaro arcessiuit eruditissimum Lederlinum, cl. Kuhnii quondam discipulum, cujus diligentiam atque ardorem quum integro triennio expertus sim, debita laude frustrare nolo - - Indices priores quatuor, qui ad textum Pollucis spectant, novos, eosque antehac editis longe ampliores et accuratiores confecit Stephanus Berglerus Transilvanus *) - - Reliquos tres ex notis conscripsit Cl. Joann. Scherpezeelius, Gymnasii Harderviceni Rector - - Hactenus Wetstenius. Hanc praefationem sequitur Kuhniana, in qua de sua opera et subsidiis more consueto disputat, et dein Lederlini, qui quoniam de fatiis hujus editionis et de se scitu haud iniucunda profert, et, ut de genere dicendi Lederliniano lectores iudicare possint, initium praefationis huc transferre non piget. Prodit tandem, inquit, multis eruditorum votis expetitus, multis eruditorum lucubrationibus iam inde a seculo fere illustratus liber; tardius hercle, quam elephantem parere vulgus existimat: illam enim decem annos in utero gestare antiquis proditum est. Ast in hunc partum in lucem edendum, cum eo quidem, quo nunc conspicitur, splendore plus

*) De huius hominis singularis vita quaedam commemorat Wolle in libro, de verbis Graecorum mediis commentationes Kusteri, Clerici &c. p. 240. ed. alter.

plus centum annis opus fuit. Quotquot enim fere doctissimorum Virorum in hac nova editione comparent explanationes, quotquot item restitutiones omnes ita sunt comparatae, ut auctores illarum, aut nullos plane, aut exiguos saltem industriae suae fructus, dum viuerent, reportarint. Adeo quidem, ut qualia nostro Polluci eiusque Criticis obtigere fata, nullum alium scriptorem, Graecorum imprimis, fere expertum fuisse, dicere non dubitem. Ut alia enim taceam, nulli eorum, qui editionem hanc nouam moliebantur, tam beato esse licuit, ut illam ἀπαρρημοδίως atque solus ad finem perducere potuerit. Cuius rei cum et ipse viuus adhuc testis supersim, operae pretium esse duxi, ut Beneuolum Lectorem de iis, quae mea opera in hac editione praestita sunt, redderem certiore. Postquam e patria suasu et horratu cum aliorum tum vero inprimis Illustris Obrechtii, studio peregrinas visendi terras, discessissem, et per tempus aliquod Francofurti ad Moenum degerem, occupabar primum iussu Illustris Viri in conferendo MSto Iamblichicum edicis eius operibus, et describendo eius tractatu nunquam hactenus edito *περὶ ἰωνικῆς μαθηματικῆς*. Quem auctorem editurus modo laudatus Vir fuerat, nisi typographorum *καὶ δὲς* cunctando opus hoc impediissent. Quare nihil quoque eius rei publicum hactenus vidit, praeter versionem de vita Pythagorae, quam Illustris

Iris Vir magno cum successu felicissime con-
 fecit. Reliquas vero innumeras, quas excerpti-
 mus, ex manu exarato Codice restitutiones una
 cum libro inedito *περὶ νοινῆς μαθηματικῆς* erudi-
 tissimo, dum viueret, Viro Thomae Gale,
 qui Iamblichi opera se in Anglia editurum pro-
 miserat, transmisit. Quae omnia, ut etiam
 post horum omni pericia celebrium Virorum
 fara, ii, in quorum sunt manibus, non diutius
 latere sinant, quavis animi contentione rogan-
 di sunt. Hoc labore in Iamblichum ad finem
 perducto, cum Belgium adire esset animus, op-
 portunum nactus comitem Virum Reipublicae
 litterariae bono natum Ioh. Henricum Weste-
 nium, sic permittente, imo incitante Illustri
 Obrechtio, cum quo iter aggressus, feliciter
 Amstelaedamum perueni. Ubi cum memora-
 tus Westenius in itinere pariter et dein domi
 saepius narraret, qua ratione Iulii Pollucis O-
 nomastici editionem nouam instinctu Clarissimo-
 rum Virorum et imprimis Obrechtii meditare-
 tur, recenseretque ea, quae iam in eam rem
 conquisiuisset undique subsidia, imo tandem
 Obrechtum sibi me non inutilem ipsi nauaturum
 in edendo hoc Auctore spem fecisse, saepius
 repeteret, ego vero subinde tanto oneri fe-
 rendo meos humeros impares esse ingeminarem;
 ecce redduntur nobis literae ab Illustri Obrech-
 to, in quibus a Bibliopola et a me specimen no-
 uae huius editionis petit. Verum cum ne sic
 qui-

quidem hoc in me onus suscipere auderem, et quiduis potius me facturum, quam immaturum foetum in lucem publicam enixurum dicerem, aliae nobis, et mihi imprimis traduntur literae, quibus non amplius petebat Illustris Vir, sed plane, ut morem tandem gererem, imperabat. In his constitutus angustiis, cum petitionibus et imperio Illustris Viri ne resisterem, debita erga illum una parte veneratio, ex altera vero impediret naturalis timiditas, et imbecillitatis meae conscientia, vicit tandem Viri auctoritas. Quare acceptis iis, quae novae editioni adornandae magna, qua Vir Optimus gaudet, et industria et propenso in bonas literas studio congesserat, postquam paulo accuratius omnia lustrassem, manus tandem operi huic admouere, et specimen aliquod Eruditis exhibere visum fuit. Quod cum non Illustris Obrechtii tantum, sed et communi aliorum in his literis praepriis laudatorum, Graevii, Perizonii, Westfennii, Clerici, Francii, Broukhuffii atque aliorum, qui omnes magna nominis sui fama inter eruditos passim innotuerunt, calculo esset comprobatum, quo coeperamus filo, telam pertere perreximus.

Post haec disputat de interpretatione Gualtheri, quem seniore iuuenilis sui laboris puit, de editionibus, quas consuluit, de notis Jungermanni et Falkenburgiano codice, quem

quidem Falkenburgianum cum Graeuio creditit, quamuis eius esse in dubium vocet Hemsterhuyfius, manum aliam esse existimans; denique de quinque codicibus MSptis, qui in bibliotheca regia Lutetiae Parisiorum, a nemine in hac editione cum editis collati, adseruantur, atque adeo largam segetem post tam uberem messem nouo Pollucis editori promittunt. Quos quum Lederlinus, patriam repetens, per urbem Galliarum principem itinere facto, per exiguum illud temporis, quo ipsi licuit ibidem commorari, percurreret singulos, ubi incipiant, vbiue finiunt, paucis describit, et diligentem collationem horum codicum cum editione Seberiana ex libri VIII. et IX. principiis instituit *). Jam finem hujus praefationis adponam. Non ultra librum septimum exscripta typis erant, cum Amstelaedamo in patriam Argentoratum reuocarer, et mihi vacans tam temporis linguarum orientalium professio a superioribus demandaretur. Placuit itaque alium huic editioni absoluendae praeficere; de quo cum essem multum sollicitus; felicibus anibus incidi in clar. vir. Tiberium Hemsterhuyfium, Philologum eximium, et quo familiariter tum temporis mihi uti contigerat. Ex Hemsterhuyfii praefatione

*) Idem facere constituit Kusterus, qui suas collationes inceptas cum Hemsterhuyfio ab hoc p. 37. ed. suae in lucem editas, communicauit.

ne alio tempore, quando huius vitam enarrare licebit, notatu dignissima excerptam, ne in praesenti iusto copiosior videar. Denique editorum, qui ante in adornando Polluce versati fuerant, praefationes agmen claudunt. Quas adiecit Lederlinus observationes nec amplae nec adeo multae sunt, maximam partem criticae, bonae tamen frugis. Merita autem in restituenda vera lectione et cura exemplum a typothetarum mendis purgandi sunt insignia. conf. etiam Acta Erud. a. 1707. pag. I.

II. *Biblia Germanica impensis Henr. Wetstenii* Amstel. clodccciv. in 8.

III. *Ilias Homeri usque ad Rhapsodiam II. nova versione ornata* Amstelaed. clodcccvii. in 16. propter litterarum nitorem et accuratam mendorum typographicorum correctionem probatur haec editio.

IV. *Vigeri de praecipuis Graecae dictionis idiotisimis libellus editio nouissima cum prioribus et praesertim omnium prima diligenter composita inque locis quam plurimis emendata cur. Ioh. Henr. Lederlini* -- Argentor. clodcccix. 8. Lederlinus quum primam editionem Paris. clodcxxxvi. a capite ad calcem cum Lugdunensi compositam in subsidium vocaret, hac ratione suam editionem non parum emaculatam in quam plurimis locis reddidit. Praecipue cap. VIII. sect. III. reg. V. item eodem capite

Sect. X. a regula I. ad IV. usque, ubi insignior fuit editionum discrepantia, exhibuit lectionem editoris Parisiensis; Lugdunensis autem, ne quid huic editioni deesset, quod aliae haberent, ad libelli calcem ante indices esse voluit. Suas inferere obseruationes, quas se hinc inde a longo iam tempore ad codicis sui oram adleuisse dixit, ab initio animus fuit; ne tamen libellus in molem excresceret nimiam, consilium mutauit, quod valde dolemus. Hoc tamen damnum cl. Hooegeuenius in nitida sua et utilissima Vigerii editione (Lugd. Bat. 1742.) largis suis obseruationibus refarcit. Ex praefatione praeterea videmus, Lederlinium *Lesbo-nakten*, περὶ σχημάτων, graecum scriptorem ineditum publici iuris facere voluisse, quod συγγραμμάτων, inquit, certe elegans paucissimis verbis plurima ad reconditam idiotismorum diuersarum Graeciae ciuitatum et regionum doctrinam contineat, verum aut mors aut alia causa consilium praeuertisse videtur; nos quidem de hac editione nihil comperimus.

V. *Briffonii de regio Persarum principatu.*
Argent. c101000x.

VI. *Aeliani variae historiae* Argentorat.
c101000xiii. Haec editio et nitore et praefantia et copia obseruationum multum superat Schefferianam; valde tamen cedit editioni Perizonio Gronouianae.

Re-

huc multos torquet viros doctos, auctor respondens a noua et recenti cuiusdam auctoris, cuius nomen modeste reticuit interpretatione, secundum quam *GENI* et dixit generis communis esse, et de utroque homine Adam et Eva, explicari debere, et *DN* semper atque ubique nota Accusatiui in sacro codice esse censetur, quod utrumque falsum est, vindicaturus, singulis locis, quae ille adduxit, examinatis ita vertit: Et Adamus cognouit Chauam uxorem suam et dixit: possideo virum vel (si maui) hominem cum Iehoua. h. e. Gratias atque laudem persoluo Iehouae, qui suo auxilio me hisce in doloribus adiuuit, vt iam de nato homine gaudere possim.

IV. *Observationes miscellae e philologia S. potissimum depromptae ad Psalmum CXIV. resp. auct. M. Frider. Caroli Argent. clolcccxi.* Flores, licet non selectissimos, adpersit auctor ex philologia rabbinica, et graeca, ex historia et perpaucos, qui plures esse debuerunt in sublimi hac et elegantissima oda, ex arte pulcre cogitandi decerptos.

V. *Observationes quaedam miscellae ad loca nonnulla actorum Apostolorum resp. Ioan. Philippo Hammerer. Argent. clolcccxiv.* Haec disputatio ab ipso Lederlino elaborata maiori et elegantiori eruditionis adparatu, quam quas antea commemorauit, et maiori diligentia
con-

concinata est. Primo explicatur ex Act. VII, 40. constructio, quam Grammatici ἀνωλόθεν vocant: deinde ostenditur, κοιμᾶσθαι dormire, etiam de eo dici, qui morte violenta interiit ad Act. VII, 60: postea docet χρηματισσαι ad Act. XI, 26. et passivam et actiuam, interdum utramque habere significationem; tum probat, Paulum Act. XXVII, 34. morem cultorum idolorum, quo, urgente tempestate ac nulla spe salutis certa adfulgente, capillos tondere soliti erant, haud respexisse, sed verba Paullina παρομιώδη esse, iisque ne minimae quidem rei, multo minus maioris iacturam facturum quempiam denotari, denique euoluitur metaphora, quae in verbo ταχύνεσθαι Act. XXVIII, 27. etc. occurrit, idemque est ac non sentire, non intelligere.

VI. de dono linguarum in festo pentecostes ad Act. Apost. cap. II, 4 - 8. resp. Io. Thunbacher a CIOLCCCXIV. In parte priori, quae est philologica, saepe auram captat, et omnia paene vocabula minutissime fecat: in parte posteriori nonnullorum excitat interpretationes, iisque adcedit, qui Apostolos in festo Pentecostes dono diuersarum et nouarum linguarum ita instructos fuisse censent, ut cum quouis praesentium auditorum, diuersarum licet nationum, promte et expedite colloqui, mentem suam explicare, et interroganti responderé vicissim potuerint, per-

perinde ac si ignota ipsis antea lingua, vernacula fuisset.

VII. *de ieiunio ad Act. Apost. XXVII, 8. resp. Ioan. Schmidt Argent. CIÖIOCCXIV.* Recensitis variorum interpretum sententiis, iis addit, qui de ieiunio inter Iudaeos statim explicent, et hunc esse sensum ait: Paulum hortatum esse Centurionem etc. in Creta esse manendum, quia periculosam fore navigationem vel etiam inde perspiciebat, quod ieiunium Iudaeorum illud solemne, atque adeo tempus navigationi commodum iam praeteriisset.

VIII. *de Galeis veterum resp. auct. M, Ioan. Iac. Wittero Argentor. CIÖIOCCXVI.* Haec disputatio elegantiarum eruditionis et diligentiae plena est. Agitur in ea primum de *ονοματολογια*, dein de origine et materia, tum de partibus, postea de ornamentis et insignibus, porro de usu, denique de varietate galearum.

IX. *Observationum quarundam miscellarum ad loca nonnulla actorum Apostolorum continuatio prima resp. Elia Stoebero Argent. CIÖIOCCXXXVII.* Primo copiose illustratur elliptica locutio *ἐναι τινα* vel *τι* ad Act. V, 36. deinde aoristos apud Graecos etiam futurorum habere constructionem ad Act. XXIII, 13. ostenditur denique contra Erasm. Schmidium euincitur, in verbis Act. XXVI, 3. *γνώστην ὄντα σε* inesse *σολοικω*.

στοιμοφανές τι, hoc est videri tantum habere
speciem minus congruae orationis, nec vero
re ipsa orationem esse minus congruam.

X. *Meletema philologicum, sensum verborum
Caini Genes. IV, 13. expendens* resp. Philipp.
Iac. Henneberg. Argent. MDCCCXXXVII.
Variorum interpretum et antiquissimorum et
recentiorum sententiis et verbis examinatis ab
eorum stat sententia qui hunc eruant sensum:
Maior est poena iniquitatis meae, quam vt eam
ferre aut sustinere queam.

Hi fuerant libelli minores, qui in manus
meas venerunt, et quibus Lederlinus vtilitati
suorum auditorum quam famae suae, vt ait,
seruire maluit. Forsan sunt, qui arbitrentur,
me in his recensendis iusto longiorem fuisse.
At vero, quoniam pauci harum dapum auidi
eas nancisci possunt, ab his me veniam impe-
traturum spero. Ego vero dum non omnes
enumerare potui disputationes, quarum quidem
inscriptiones reperi, et quo anno sint conscri-
ptae, aut quod tractent argumentum nescio:
ne tamen aliquid deesse videatur, ex prolusio-
ne publica academica, quam, vt dixi, tan-
quam filum sequutus sum, ea huc transferam.
Sunt vero

Differt. de Clypeo Achillis ex Homeri II. Σ.
v. 478.

Miscel-

30 IO. HENRICVS LEDERLIN.

Miscellae obs. in Graecos scriptores
De Graecorum et Hebraeorum ἐπιφύλαξι.
De templis argenteis Dianae Ephesiae ad Act.
XIX, 24.

De filia Sephtae ex voto patris nec immolan-
da, nec immolata.

De sale infatuato ad Matth. V, 13.

Ἄλλα ταῦτα ἴκανα.

Coronidis loco adponere iuvat Cenotaphium
memoriae eius a posteris consecratum

IOHANNI HENRICO LEDERLINO

LING. ORIENT. IN ACAD. ARGENT. PROF. PVBL.
COLLEG. AD D. THOMAE DECANO
ET GYMNASIARCHAE

QVI
ARGENTORATI NATVS XV. CAL. SEPT. MDCLXXII.
ORIGINES SVAS DOCTRINAE GLORIA ILLVSTRAVIT
THESAVROS ORIENTIS IN PATRIA PARATOS
IN BATAVIA ET GALLIA AVCTOS
ORE ET SCRIPTIS
PER ORBEM LITERATVM DIFFVDIT

DVBIVM
GRAECIS HEBRAICIS SYRIACIS AN ARABICIS
MAIOREM REPVRET
TER ACADEMIAE

DVODECIES ORDINIS PHILOSOPHICI RECTOR
BIS MARITVS VNDECIES PATER
OBIIT ET SEPVLTVS EST
OBERBRVNNAE AD VOSACVM
A. MDCCXXXVII. III. SEPT.

MOR-

MORTEM INVENIT
 VBI SANITATIS PRAESIDIA NON SEMEL QVAESIVERAT
 VIR MORIBVS ANTIQVIS CANDORE CONSTANTIA
 NVLLI SECVNDVS
 CONIVX DVAE FILIAE SVPERSTITES GENERIQVE
 OPTIME MERENTI
 HOC MONVMENTVM POSVERVNT.

Eurip. Belleroph. vs. 26. sq.

Ἦθ' εἰς θεὸς μὲν εὐσεβής, ὅτ' ἦθ', αἰεὶ,
 Ζένοις τ' ἐπήρκεις, ἀδ' ἑκαμνὸς εἰς φίλος.

Ταῦτα φίλος, νὶ ἀληθείας χάριν
 ἔδηνε.

M. STOEBER.

CHRISTIANVS ERNESTVS
 DE WINDHEIM.

*Philosophiae quondam Doctor eiusdemque et lin-
 guarum orientalium Professor publicus ordinarius
 in Academia Erlangensi, Societatis Teuto-
 nicae Praeses et Gymnasii Scholarcha. *)*

*Wernigeroda, nobilis ad Bruçteri montis radices
 sita vrbs, Comitum Stolbergensium sedes,*
 pa-

*) Sequuti sumus in enarratione vitae prolusionem
 publicam, qua academia Erlangensis illius memo-
 riam

patria fuit nostri, vbi die XIX. mens. Octobr. a. MDCCXXII. primam lucem adspexit. Patrem habuit *Rudolphum Augustum*, Comitis Stolbergo-Wernigerodani praefecturae consiliarium, qui postea Timmerodae, pago in principatu Blankenburgico sito, vbi nobile propriumque possedit praedium, priuatam degit aetatem, ibique praeterito anno (LXVI.) paullo postquam triste filii funus curauerat, mortuus est; matrem vero, *Dorotheam Reginam*, natam Oehlers, Consulis Wernigerodani filiam. Pater, quum in puero ingenium literis aptum animaduerneret, et omnibus rebus ad filium bene honesteque educandum instructus esset, et copiosus, nihil intermisit, nullisque pepercit sumptibus ad animum poliendum. Quare primum tradidit eum curae praeceptorum domesticorum, postea autem, matura aetate, quod in scholis publica auctoritate constitutis, aemulatio ingenia alit incitatque ad maiora tentanda, Brunsvicum misit, vbi in Gymnasio Martiniano fundamenta posuit, quibus in vita academica et celerius et feliciter superstrueret. Praecipue diligentiam et amorem *Schrodii*, Rectoris, postea autem professoris collegii Carolini, mire semper laudauit.

Ma-

riam commendauit. Erlangae c. 1706. in form. maxima.

Mature autem, quod quidem pluribus mirum visum fuit, sacris litteris se consecrans, aliorum docendorum cupiditate flagrabat, quam metam quo felicius pertingeret, praeceptis philosophorum litterisque elegantioribus vacauit, quod probe sentiebat, illis destitutos in litteris accipiendis seuerioribus exiguos facere progressus, et tamquam coccutientes ubique offendere, aut in deuia delabi. *Wolfii* vero et *Baumgartenii* fama atque auctoritas eum commouerunt, vt a. MDCCCXLI. Halam se conuerteret, quos quidem quamquam paene vnos sectabatur, frequentauit tamen praeterea scholas *Michaelis*, *Langii*, *Callenbergii*, *Stiebritzii*, *Meieri*, *Krugerii* aliorumque, vt in academiis mos est. Priuatissima quoque opera Magistri cuiusdam, ni fallor, *Tieffenbachii* in litteris hebraicis vsus est, a quo singulares quasdam opiniunculas, quas in scriptis postea publicauit, accepisse dicitur. *Boehmerum* adiuturum iuris canonici discendi causa, qua ille doctrina in primis excelluit. Tres annos acroasibus doctissimorum hominum, qui tunc temporis academiam Halensem ornarunt, quam diligenter interesset, ab ordine philosophorum summos in philosophia petiit honores, quos *Brabeuta Sraehlero*, die XXI. Maii a. XLV. impetrauit.

De loco, vbi doctrinas sibi partas aliis exponeret, extra enim academiam more multorum

Vit. Philol. Vol. III.

C

ferui-

feruidioris ingenii iuuenum, qui vanitate gloriae et splendore miseriae, in academiis haud rarae, decipiuntur, minus vitalem sibi vitam fore existimabat, non fuit, quod diu dubitaret. Paterni enim praedij vicinia non minus quam peruagatissimum *Mosheimii*, tunc Abbatis et Professoris publici ordinarii, nomen eum facile commouerunt, vt academiam deligeret Helmstedtensem. Huc delatus, peractis, quae in academiis sunt solemnia, scholas aperuit philosophicas, suamque diligentiam recitando et frequenter disputando scribendoque proceribus Iulio-Carolinae ita probauit, vt a XLVI. ordini philosophorum Adiunctus constitueretur. In hac illustri Musarum sede, quum vsque ad annum XLVII iucunde viueret, accidit, vt fortunae ipsius nouum sidus exoriretur. *Mosheimius* enim, cuius singulari vsus est amicitia et fauore, quum Göttingam euocaretur, vt splendidum academiae Cancellarii munus susciperet, suumque *Windhemium* adferre vellet, re a Munchhusio munifico illo musarum patrono et Gottingensium curatore impetrata Gottingam venit *Windhemius*, honore Professoris extra ordinem insignitus. In hoc almo litterarum domicilio, etiamsi sedem fixam constituere decreuit, secus tamen visum est supremo omnium rerum moderatori. Erlangae enim, vbi *Kripnerus* linguarum orientalium, quarum fuit peritissimus, et philosophiae professor a. MDCCCL. diem obiit

obiit supremum, illa prouincia cel. *Michaeli* Göttingensi, tunc temporis professori extra ordinem oblata fuit, quam autem, quod hac occasione munus professoris ordinarii amplasque conditiones nactus est, recusans, Windhemium academiae commendauit Erlangensi mulrumque eius commendatio habuit ponderis. Hac via *Windhemius* praeter expectationem Erlangam delatus, munus litterarum orientalium et philosophiae docendarum adeptus est. Caedram autem philosophicam multo magis ornauit, quam munus litterarum, quae ab Oriente nomen habent, tradendarum.

Aque quoniam hic locus mihi opportunus esse videtur, de eius ingenio, vita et docendi ratione scitu necessaria, sine vilo tamen partium studio differendi, hoc agam. Sancte autem restor, me nihil aliud aliud acturum, quam vt, quod ingenuum decet hominem, verum dicam. Ne quis igitur sibi persuadeat, valde rogo, me, dum, quid sentio, libere dixerim, odio aut inuidiae aut maledicendi studio, a quibus me vitis valde abhorrere, qui me penitus inspexerunt, testabuntur, aliquid dedisse. Animus enim si aestuaret libidine conuiciandi, aut famae virorum laudem detrahendi, multa mihi de hoc caeterisque fuissent dicenda, quae quidem, quoniam ad augendam aut ornandam litterarum scientiam parum faciunt, lubens sem-

per omitto, probe gnarus, cuilibet homini suum attributum esse errorem, et neminem adhuc excipisse, cuius virtutes nullo plane vitiorum confinio laederentur. Ea igitur tantum commemorabo, quae vel iuvenes doctores reddant prudentiores, vel alios ad sui cognitionem excitent, vel vitam scriptaque nostri eorumque, quibuscum vixit, illustrent. Hic enim finis est vitae enarrationis, et quem, quoad fieri potest, ante oculos semper habeo, ne laudem quamdam aut laudatione cuiusdam hominis aut vituperatione vener, in eo tantummodo versans, ut omnibus, quae dicuntur a me, libertas, fides, veritas constet, tantumque a specie adulationis absit narratio mea, quantum abest a necessitate.

In eo igitur fuit magna corporis proceritas, comitas atque vrbalitas. In consuetudine fuit affabilis, iocosus et iucundus, a morosis et tristibus illis homunculis, qui morbo mentis calent, alienissimus. Quocum versabatur, hilaris fuit, omnesque ad parem hilaritatem excitare studuit. Sorte sua, quamquam saepiuscule parum laeta, contentus videbatur, saltem aegritudinem curasque animi prudenter dissimulare et caelare potuit. Paucis contentus, rem domesticam parum curavit, libris litterisque semper intentus. Ab omni quaestus humilitate longissime fuit alienus. Cuicumque nego-
tio

tio manus admouerat, id ad finem quam citissime studuit perducere, quamuis propter festinationem in quibusdam rebus negligentiae vestigia adparuerint, admodum enim excitatus et feruidi fuit ingenii, quod nullum detrectaret laborem. Prima luce surgere solitus totum diem litteris aut aliis negotiis officiisque humanitatis munerisque consecrauit, desidiae otiique quam maxime inimicus. Valde autem inconstans fuit in omni vitae et litterarum genere, noua semper molitus. Paucos pares, neminem superiorem in collegio habere voluit. Quare qui in societatem consiliorum ire noluerunt, aut palam restiterunt, eos contempsit, et cum quibusdam collegis inimicitias exercuit atrocissimas. Quamquam facillime commouebatur ad iram, tamen si res tempusque postulabant, calide potuit simulare et dissimulare, sed tunc aduersarius, aut qui offendisse ipsum videbatur, habuit, quod eius insidias timeret. Alioquin libere, sed modeste et verecunde sentire et dicere consuevit, nulla hominis ratione habita. Cum primis amaui philosophiam, qua excelluit et commentando et disputando, quum magna in eo esset perspicacia, quae latebras aduersariorum et fallaciam argumentandi facile detegeret; aetate autem prouectus, genioque saeculi et nouitatis studio abreptus, plurimum temporis tribuit oeconomiae et historiae naturae cognoscendae, at non sine detrimento rei

familiaris id, quod nescio quo fato pluribus oeconomicae doctoribus accidit, ut euentus fructusque spei atque impensis quam minime responderent, atque improbum nullisque sumptibus parcentem hominem ludibrio quasi haberent. Litteras orientales leuiter tractasse videtur, saltim negligenter tradidit, id quod famae insignem adpersit maculam. Litteras arabicas didicit demum vnum alterumque mensem, antequam munus capesseret Erlangense, ab harum perito, *Michaeli* Gottingensi. In adolescentia aduersus fuit Grammaticae et doctrinae Hardtiana, quam postea cum Danziana, quoniam in permultis academiis adhuc regnat, et Schulzenfiana combinare studuit, vnde saepe commixtio orta est. Multum vero discessit a conzorta et innumeris spinis septa methodo Danziana, potissimum autem in verbis formandis, quorum, ni fallor, ultra viginti classes constituit. Quamquam honoris fuit cupidissimus, nec facile vllum obrectatorem perferre potuit, nescio tamen, qui factum sit, ut in tradendis litteris esset negligentissimus, et vtilitati auditorum, quasi eos despexisset, et honori academiae, quem tamen quilibet doctor omnibus viribus ornare et amplificare debet, et suae ipsius famae parum seruiret. Vnum alterumque exemplum dum prorulero, satis me testimonii dedisse arbitror. Quando particulas veteris Testamenti explicaret, vel potius percurreret, saepiuscule

piuscule vsus est exemplo Lipsiensi, cui versio Schmidii addita est, vnde vertere; ab altera parte fuit Reineccii ianua linguae, vnde radices vocabulorum petere; ab altera autem opus, quod anglicum biblicum dicitur, unde interpretationes recitare potiores consueuerat. Nisi ego ipse hoc aliquoties vidissem, nullus, vt crederem, me adduceret, quum mihi vix ac ne vix quidem persuadere possem, doctorem quemdam academicum adeo ferocis et exsanguis esse frontis, adeo susque deque habere auditores, quasi nullus animadverteret; suamque famam adeo negligenter curare, vt hoc audeat. Hinc factum est, vt, quod pluries accidit, alterum versum ex fonte ipso, alterum eumque diuersum e versione, nimia forte virium suarum fiducia deceptus, recitaret, quo quidem risui et contemptui auditorum se exposuit. Neque vero hoc eum ad maiorem curam et diligentiam acuit. Quando autem bene praeparatus habuit scholas, docte periteque satisfacit et muneri et auditorum desiderio, quum maxime auspicaretur nouas scholas. At enim initio plerumque feruescebat, post aliquot autem hebdomadas languescere coepit diligentia. Quare paucissimos habuit auditores, praecipue quando litteras orientales docuit. Forsan autem paucitas fecit, vt adeo negligens esset, neque enim lucri faciendi causa instituit scholas: nunquam auditores nomen dare iussit, nec ab ullo exegit

praemium, siue, vti dicere mos est, honorarium. Neque tamen aequo animo ferre potuit, vt alius doctor siue publicus siue priuatus eadem excelleret doctrina, plausuque floreret insigniori. Num Helmstadii et Gottingae aequè negligenter docuerit, nescio: suspicor tamen ex eo, quod ex viro docto verique amantissimo accepi, qui inuitante *Windhemio*, ipsi Gottingae praelectiones metaphysicas auspicanti aderat. Quomodo igitur se gerit *Windhemius*? Recens compactum in manibus tenet exemplum Baumgartenii Philosophi institutionum metaphysicarum. Cum magno vocis strepitu et verborum inanitate explicat praecepta, et quando vertenda fuit plagella, scalpello coram auditoribus oram libelli diuidit. Quod quam ob causam fecerit, equidem diuinare nequeo. Num, quoniam haud praeparatus ad scholas habendas adcesserit, quod quidem in difficili hoc et subtili libro vix suspicari licet, an potius, quaedam vaniloquentia et arrogantia suberant, nisi omnes difficultates superauerit metaphysicas et e vestigio sensum auctoris feliciter erueret et explanare potuerit. Ab hac autem negligentia, a nimio feruore et alacritate ingenii profecta, ne in libris quidem conscribendis potissimum Moshemianis abstinuit. Nimiis enim laboribus occupatum, aut aliis negotiis curisue distentum quando bibliopola vrguebat, quae collegerat repente consarcinnauit, et typothetae

rae tradidit, vnde misera illa quorundam facies et leuitas et errorum turba, vbi extrema cum primis non apte cohaereant, aut haec illis sint contraria, aut verbis elata inconditis, orta est, quod quidem plures, qui de libris sententias palam ferre solent, et quorum iudicium superbum est, offenderat, et ad querelas impulerat auctori iniucundas. Hoc autem statuo, *Windhemium*, si omnes suas curas et cogitationes et diligentiam in vno litterarum genere consumsisset, nec adeo varius fuisset leuisque, magnam orbis partem fama collustraturum fuisse. Nam quum multum iudicii acumen, magnam vim ingenii, miram sedulitatem atque industriam, splendidam, optimisque libris instructam bibliothecam haberet, quid potuisset praestare, si mature desisset in omni litterarum genere errabundi more vagari, nec nouitatis studio abreptus *παραφλας* laudem captasset. At ingenii velocitas et ardor, noui libido, quamquam nouas easque graues amplasque veritates num inuenerit, an palam fecerit, nescio, eum semper agitarunt, et a certo quodam scopo auulserunt. Docuit vero interdum linguam anglicam; habuit, saltem indixit scholas philologicas, philosophicas, oeconomicas et theologicas. Postremas autem aperuit ab eo tempore, quo magna librorum et manuscriptorum socii sui Moshemii pars ex sectione publica ad eum venerat. Ambiuic quidem locum inter theolo-

gos Erlangenſes, quoniam vero iis, qui *Frey-
maurer* vocantur, adnumerabatur, ordo theo-
logorum ſummos ei honores impertire ſemper
recuſauit, atque ita noſter ſpe exceſſerat.
Interea a principe et conditore Fridericianae
veniam impetrauit lectionum theologicarum in-
ſtituendarum et non ſolum ab illo diuo princi-
pe, ſed etiam ab eo, qui nunc terras Byruthi-
nas ſapienter regit, augmentum annui ſtipen-
dii accepit liberaliſſimum. Haec ad imaginem
vitae, morum et diſciplinæ Windhemianae ad-
umbrandam, non quidem perfectam et abſolu-
tam pro inſtituto noſtro ſufficiant, et forte ſunt,
qui ſuam quoque expreſſam videant. Reliqua
igitur eius vitae perſequemur.

Quum culturae linguae vernaculae multum
tribueret temporis, optimos libros diligenter
verſaret, et *Gonno*, *Chladenio*, *Huthio* et
Butſtedio, quos doctiſſimos homines mors
praematura intra breue temporis ſpatium abri-
puerat academiae, cum laude parentaret, ſo-
cietati Teutonicae, quae Erlangae moderante
Huthio, Theologiae quondam Profefſore flo-
ruerat, et litteris pariter atque academiae mul-
tum adtulerat ornamenti, hoc mortuo a ſenatu
academico nouus praefectus eſt Praeſes. At
quum etiam in adminiſtranda hac prouincia ne-
gligentior eſſet, et multa mutaret, factum eſt,
vt Societas ſuam ſubinde amitteret dignitatem
atque

atque auctoritatem et paene expiraret; quod quidem pluribus aliis addidit societatibus literariis.

Summum magistratum academicum ter obtinuit, et res ordinis sui, siue ut dicere solent, Decanatum sexies administravit, in quibus gerendis rigidus statutorum academicorum fuit custos et defensor; et strenuus esse, quam concordia, a quo eum vitio in omni vita abfuisse, iam supra commemorauimus, torpescere maluit.

Bis matrimonium iniuit; primum cum lectissima filia Moshemii, vero sui sexus decore et ornamento, *Dorothea Augusta Margaretha*, quam primo mense a. L. Erlangam duxit. Haec non solum iis mentis virtutibus, quae foeminas egregie ornant, modestia, pudore, verecundia, urbanitate, ingenio erga maritum amore fideque singulari, sed etiam varia eruditione et doctrina, qua excelleret, fuit instructa. Amauit philosophiam et linguam vernaculam, eamque diligenter coluit; probe calluit linguas Gallicam atque Anglicam, cuius posterioris fuit pericissima. Hinc marito suo, qui quidem haud dissimulauit, in laboribus miram tulit opem, praecipue in libris, quos e lingua Anglicâ in Teutonicam verterat, atque ut maritum, qui ipsam impense amabat, in describendis commentariis subleuaret, linguam ab

eo didicit latinam. Nimiis autem litterarum amor illam interdum auocauit a cura rei domesticae debita, de quo vitio foeminis eruditissimae communi plures conquesti sunt. Hoc autem congruente vitae tenore, hac animorum conspiratione, hac caritate, his mutuis officiis, quam acerbum vulpus mors Moshemiae suae adulerit Windhemio, quilibet hariolari potest: Summa igitur cum tristitia atque moerore funus illius mense Martio a. CIOIOCCCLXI. curauit, imaginem tamen sociae suae amantissimae expressam viderat in binis amoris pignoribus, *Ioanne Augusto*, et *Henrietta Wilhelmina Dorothea*, qui adhuc in viuis sunt. Rei autem domesticae ratio quum requireret, vt aliam laborum domesticorum adsumeret sociam, elegit sibi mense Iul. CIOIOCCCLXII. *Fridericam*, Augusti Sigismundi de *Redzenstein*, Serenissimi Marchionis Brandenburgici legionis Culmbacensis olim Centurionis, militis veterani, atque in compluribus expeditionibus bellicis maxime strenui, filiam optimam, facie venusta et verecunda et modesta valde decoram, ex qua unicam suscepit filiulam, *Dorotheam Henr. Frider. Ludouicam Christianam*, quae vero cum matre patris obitum luget inopinatum.

Medio enim autumnio a. LXVI. *Windhemius* parentes, cum grauioribus morbis colluctantes, reuifurus, quum comitibus coniuge liberisque

far-

fartus rectus Timmenrodam venisset, et parentibus paullulum restitutus, ad reditum suosque labores academicos repetendos se adingeret, subito incidit in morbum vehementem, quo post diem octauum die V. Nouembris vix emensus XLIV. aetatis annum ex hac vita decessit. Ita vero spes vitae hominis fragilis est et caduca! Non diu autem ante obitum Gotingam inuitabatur ad munus philosophiae ordinarium et Theologiae extraordinarium suscipiendum, sed hunc honorem aequè deprecatus est, ac ante biennium, quum sub lautis conditionibus Helmstadium vocaretur.

Restat, vt quos concinnauit libros et libellos, indicem.

I. Scripta Halensia.

De Hebraeorum Vau conuersuo futurorum.
Epistola Gratulatoria ad *Sigism. Iac. Baumgarten*, de die suo natali CXCXCXLIV. Negat contra Danzium aliosque Grammaticos ׀ Hebraeorum praefixum per Patach sequente Dages forti punctatum, vt Grammatici loquuntur, conuertere Futurum in Praeteritum, atque "obseruo, ait, punctationem illam me deriuare a verbo Ebraeorum Substantiuo הוּיָהּ vt e. g. הוּיָהּ אֵינִי sit pro הוּיָהּ אֵינִי pro quo tertia ׀ abiecta et ׀ in sonum litterae subsequenter muta-

ta atque D. F. exhibita et ה priori permutata in ה enascitur והאמר et in quibusdam locis adposito ה copulariuo pro והאמר denuo euadit והאמר Tunc ad suam (forte Tieffenbachii) coniecturam fulciendam quasdam regulas sane eruditas profert. pag. VI. obseruat תו ה imitari sonum litterae subsequenter, nisi id ipsum ה sequatur, in utroque tamen casu exhiberi per Dages forte: et in nota quadam תו ה litterae, inquit, subsequenter sonum imitari, patet ex verbis ״ה״ qui more ״ם״ flectuntur - - putat Schultens. plurima haec verba ״ה״ esse ״ם״ si id verum adsumas in deriuatione תו ה conuersiui pro הוה תו הוה. Denique pag. 23. scripturae sacrae exempla Exod. XXXIII, 7. 8. 9. in quibus verbum הוה ante futurum expresse positum est, vt conuersionem sequentis futuri indicet, ad suspicionem suam firmandam adfert, ex quo pag. 24. hunc format canonem: verbum substantiuum tum plene deprehenditur, si inter ipsum et futurum aliquid intercedit, si vero immediate id sequitur, per regulas datas combinatur.

II. Einem gründlichen Gottesgelehrten ist die Erkenntniß der Arzneykunst nöthig und notwendig. Ein Schreiben an Herrn D. Delius, (qui nunc academiae Erlangensis insigne decus est.) 1743.

III. de

III. de Paulo gentium Apostolo contra Thomam Morganum. 1745.

II. Scripta Helmstadiensia.

De facultate diiudicandi, Disp. Resp. I. F. Stahlmann.

De memoria Diff. Resp. Dekker.

De intellectu diuino, qua Socinianismus philosophicus suis argumentis priuatur Disp. Resp. I. G. A. Kipping.

Sylloge thesium philosophicarum miscellaneorum I. - VII.

Drey Sendschreiben an seine Zubörer : 1) Beweiß von der Würcklichkeit der Wunderwerke in dieser Welt. 2) Sendschreiben von dem letzten Zweck Gottes bey der Schöpfung der Welt. 3) Sendschreiben von den Engeln. 1746.

Observationes theologico-historicae ad Benedicti XIV. Pontificis Max. nuperam ad Episcopum Augustanum epistolam, quibus cum de aliis rebus de sanctis ecclesiae Romanae ritumque canonizandi differitur. in 4.

Hunc librum, ipse mihi Windhemius dixit, munus publicum Göttingense sibi parasse. Censuras dederunt ephemerid. Lipsiens. pr. 36. p. 316. 1748. et Götting. eiusd. an.

III. Scri-

III. Scripta Gottingensia.

Die Kunst frölich zu seyn. Ein freyer Auszug aus den Werken des Anton Alfons von Sarassa 8. 1747. Ex prolusione publica Erlangensi cognouimus quam utilis Windhemio vsus huius libelli fuerit: hinc quaedam describamus. Ipsa mors nec grauis nec plane improuisa esse poterat ei, qui animum semper ita induxerat suum, ut, dum humani nihil a se alienum putaret, aequam in arduis seruare mentem, prudentem et temporibus secundis dubiisque rectam, sibi que res non se rebus submittere, inque diem laetum viuere tristitiamque fugare conatus sit. Docuerat eum suus de Sarassa artem semper gaudendi; atque ea, quae sana mens et religio discabant, ita ex hoc libro sibi reddiderat familiaria, ut ex ampliori sermone et castigata quoque in compendium redegerit, quod inter alia numerosa deque vasta nostri eruditione testantia scripta, quae cum publico communicauit, adeo placuit non tantum erudito orbi, sed quibuscunque bonis et animi tranquillitatis studiosis cupidisque, ut pluries typis excubri, iteratisque editionibus euulgari, immo in peregrinas linguas verti necesse fuerit. Saepiuscule autem de se ipso iure suo gloriabatur, non solum se Sarassae semper gaudendi artem concinnasse, sed etiam in praxi ostendere, quantum sibi ea dogmata arrideant. Sarassa Hispanus e Societate

tatē Jesu praeterito saeculo nomen gloriāque philosophi insignis adeptus hoc libro, quem in compendium rededit Windhemius, omiſſis praecipue Papicolarum opiniunculis ſui famam inter homines doctos ſuae pariter atque noſtrae religionis auxit. Vide ephem. Goetting. pl. 95. a. 1747.

Diſp. de obligatione in genere 1748.

Diſp. de erroribus vulgi in libris ſacris non probatis Auct. et Reſp. Hecker 1748 vide eph. Goetting. p. 362. ejusd. anni, in quibus reliqua etiam ſcripta Windhemii cenſentur, quare raro ad has provocabimus.

Diſp. de eodem et diverſo eod. an.

Examen argumentorum Platonis pro immortalitate animae humanae diſſ. philoſ. Reſpond. M. H. Teenke 1749.

Duos Platonis errores de materia aeterna et de anima mundi antea detexit, quam ad argumenta diluenda ſe accingeret. Primum autem argumentum ex vi ſemetipſam movendi (vid. Cicer. Tuſcul. quaest. I. cap. 23.) duxit Plato; alterum autem inde, quod animus a morbis, quibus corpus ſolum modo obnoxium eſt, liberatur, quae vt alia a Platone in Phaedone propoſita, ſub examen vocata rejiciuntur.

D. Patrik Delany hiſtorische Unterſuchung des Lebens und der Regierung Davids. Ueberſetzt aus dem Engliſchen 3 Th. in 8. 1749. De-
Viz. Philol. Vol. III. D lanyo

lano homini ingenioso et sagacissimo, Bayliam impudentem Satiram adversus Davidem refutare, praecipue in animo fuit. Windheimius in copiosis multisque observationibus Delanyi sententias vel confirmavit vel emendavit v. ephemer. Goett. plag. 99. a 1748. et pl. 37. a 1749.

Göttingische philosophische Bibliothek, worinnen Nachrichten von den neuesten Schriften der heutigen Weltweisen, und andern Umständen derselben, wie auch kurze Untersuchungen mitgetheilt werden VIII voll, ab a. 1748 - 1757. In hoc opere, quod insignem adtulit ingenii et eruditionis gloriam, verbosae librorum philosophicorum cujuscunque fuerint argumenti, perbreues autem mathematicorum, historicorum et philologicorum a doctoribus perfectorum academicis censurae exhibentur. Concinnavit etiam Windheimius historiam ordinum in academiis philosophicorum et vitas philosophorum. Quum Erlangae hoc opus continuaret omisit in inscriptione vocab. Göttingische. In ephemeridibus Gottingensibus Erlangensibus Lipsiensibus aliisque litterariis summa cuiusque partis indicatur.

Sylloge thesium philosophicarum.

Conspectus thesium philosophicarum 1749.

III. Erlangensia.

Vindiciae Pomponatii contra Baylium Progr.
ad orat. aditalem de vsu scholarum contra
Hobbesium. 1750. In ephem. litter. Erlang.
hoc et scripta indicantur reliqua. *Sendschrei-*
ben an seine Zubörer von der Erleichterung der
Erlernung der Morgenländischen Sprachen. in 4.
Windheimius suafor est, vt ab lingua Arabica
discenda initium capiant: qua in re autem cl.
Michaellem in libro quodam dissentire memini-
mus. Interea haud poenitebit huius linguae
amantem, componere, quae ill. *Michaelis* su-
per hoc argumento, in libro, *Beurtheilung der*
Mittel, welche man anwendet, die ausgestorbe-
ne Hebräische Sprache zu verstehen, (Göttingen
1757.) p. 340. disputat.

Uebersetzung und Prüfung der freien Unter-
suchung von den Wundergaben der christlichen
Kirche nach dem Tode der Apostel, welche D.
Conyers Middleron ans Licht gesteller hat in 8.
1751. vid. Lips. ephem. litter. pl. 79. et Göt-
tingens. p. 116. ejusd. an.

Prosthesis ad rationes revocata diff. in Dan-
zianam grammaticam Hebraeam Resp. S. P. Ho-
benberger eod. anno. Auctor emendat Danzi-
um, sagaciorem ducem Schultensium sequutus,
et ostendens Lamed et Schin in genere, et

D 2

Aleph

Aleph in vocabulo \aleph haud plane abundare, quando praeponuntur. Auctor tamen censurae huius disp. in ephem. Gotting. p. 855. ejusd. anni arbitratur, a *Windhemio* Prothesin \aleph Aleph et He non plane negari, praesertim quum vocabulum a consona siue vocali incipiat, quoniam exempla, quae huc facerent, ab aliis iam excitata et aliis exemplis, in lingua Syriaca et Arabica consuetis petita haud illustravit.

Othonis Verbrugge, Haga Batavi, observationes philologicae de nominum hebraeorum plurali numero, in quibus varia S. S. loca breviter illustrantur. Edit. nov. quam curavit Christ. E. a Windheim in 8. 1752.

Bemühungen der Weltweisen vom Jahr 1700-1750. in 8. Part. XVIII. ab an. 1751-1754, Hoc opus praestans ostendit quasi faciem philosophiae et exhibet notitiam philosophicae historiae nostri saeculi vberiore. Continentur excerpta ex libris philosophicis praecipue exterorum et censuras, quas auctor vel ipse concinnavit, vel ex aliis actis litterariis mutavit. In Lipsiensibus, Goettingensibus, Erlangensibus ephemeridibus summa cuiuslibet partis indicatur.

Diff. qua litterae epentheticae Hebraeorum ad rationes suas reuocantur, illaeque voces, quibus inesse putantur, resoluuntur, variaque loca S. S. V. T. illustrantur Resp. M. Rükler 1753. Negat;

Negat, Hebraeos vsos esse litteris epentheticis, h. e. litteris in mediis vocabulis abundantibus, quae neque radicales neque serviles fuerint, atque, vt sententia eius planius intelligi queat, eius ipsius verba (pag. 5.) excitabimus. Inplerisque, ait, exemplis haec signa \aleph , \beth , \daleth sunt consonae, et ad radicem vel simplicem vel compositam, seu formam vocis spectant, vel ex origine vel per alternationem. Quod si est, Epentheticae nullo modo dici possunt, nisi a recepto terminorum vsu plane recedere velis. In nonnullis exemplis haec signa sunt matres lectionis, relictæ vel ex incuria vel ex cautione illorum, qui recentiorum vocalium signa nostro textui apposuerunt. Si quis litteræ \aleph , \beth , \daleth matres lectionis relictas dicere velit Epentheticas, nihil ego impedio. Si vero litteræ epentheticæ sunt, quæ sine causâ positæ sunt, equidem hoc sensu eas nego, licet concedam, illi esse litteras Epentheticas, qui earum causam ignorat." Tum diligenter persequitur singula loca V. T. vbi haec figura grammatica ab illis animadvertēbarur, et Schultensium plerumque sequutus a vulgari explicandi via recedit. Quando autem Windhemius arbitratur, Hebraeos veteres loco litterarum vocalium, litteras \aleph semper vsurpasse, et postea, quum Puncta reciperentur, maximam partem delevisse, de eo auctor Censuræ in eph. Gotting. p. 247. e. a. subdubitat.

Fragmenta historiae philosophicae, sive commentarii philosophorum vitas et dogmata illustrantes. 8. 1753. Continentur in hoc libello

- 1) *Ludewig* historia philosophiae apud Turcas (Halaë 1691.)
- 2) *J. Andr. Nagelii* de studio philosophiae graecae inter Arabes (Altorf 1745)
- 3) *Jac. Schalleri* Ethica Pythagorica (Argent. 1653.)
- 4) *Georg. Paul. Rörenbeccii* diss. de intemperantia philosophiae stoicae (Altorf. 1691.)
- 5) *Magni Dan. Omeisii* diss. de Stoicorum philosophia morali sobria, eorundemque placitis cum Christianismo conuenientibus. Altorf. 1699. v. Lipsiens. Ephemer. p. 96. a. 1754.

Diff. *Theses philologicae selectae* 1753. Quaedam uocabula Hebraeorum secundum Grammaticam et Etymologiam breuiter diiudicantur.

Diff. philos. qua, *de nonnullis ad doctrinam de permissione mali spectantibus, et praesertim de legibus felicitatis a Boeldikio adsertis, differtur* 1753.

Diff. *de Dualitatis ratione nominum hebraeorum maxime appellatiuorum.* Resp. *Harrero* 1754.

Diff. *de uiribus uiuis earundemque mensura.* Diff. Auc. et Resp. *J. C. Arnold* (qui postea munere Profess. physices cum laude functus est Erlangae,

langae, sed a. LXV. diem iam obiit supremum)
1754.

Richard Pocockes Beschreibung des Morgenlandes und einiger anderer Länder I Theil von Egypten aus dem Englischen II Theil eod. an. III. Theil von den Inseln des Archipelagus, Klein Asien, Thracien, Griechenland und einigen andern Theilen von Europa a. 1758. in 4. Opera Windhemii in vertendo hoc illustri libro laudatur in Erlangensibus, Gottingensibus, Lipsiensibus etc. actis litterariis, versio tamen non caret omnibus maculis.

Hugonis Grotii Annotationes in N. T. recensuit et praefatione de Socinianismo Hugonis Grotii auxit Chr. Ern. de Windheim T. I. quatuor Euangelia et explicationem Decalogi continens in 4. 1755. Tom. II. 1757. Errores, quorum causa Socinianismi arguitur Grotius, hermeneuticos potius quam Dogmaticos fuisse euincit Windheimius et ita adversariorum sententias destruere studet, vt a veri amore haud recedat sed maculas quoque Grotianas ostendat. v. Erlangens. ephem. eiusd. an. pag. 40. et Gotting. p. 1331. etc.

Diss. philol. ad caput X. vers. 10. Hoseae 1755. respond. Laurent. Jo. Jac. Langio, qui nunc in Byruthino Gymnasio litteras orientales et elegantiores cum laude docet. v. Erlang. litter. ac eiusd. an. plag. LII.

Orat. in natalem Serenissimae Marggrav. Brandenb. de actionibus liberis moralitatem sibi instram perspicue loquentibus 1756.

Joh. Jakson Chronologische Alterthümer der ältesten Königreiche vom Anfang der Welt durch fünf Jahrtausende, aus dem Englischen übersetzt in 4. 1756. Jakson suas habet virtutes suaque vitia

Joh. Lorenz von Mosheim kurze Anweisung die Gottesgelahrtheit vernünftig zu lernen, übersehen und zum Druck befördert durch Chr. Ern. von Windheim 8. 1756. Windheim post obitum foceri, huius adfectos libros edere instituit famaue Moshemii et liberales bibliopolas et emtores cupidos allexit, idem vero his posthumis accidit, quod omnibus paene libris, parente orbatis, euenire solet, praesertim quum editoris festinatio aut negligentia limam addere prohibuerit; hinc factum est vt Ernesti in his posthumis Moshemianis censendis varia passim in sua bibliotheca culparer. Quoniam vero ad forum illi pertineant theologicum, titulos tantum describere sufficiat.

Orat. in Prorect. Sigillorum Orient. ratio antiqua cum hodierna comparata 1757.

Io. Laur. a Mosheim elementa theologiae dogmaticae in academicis quondam praelectionibus proposita et demonstrata, edita a Christ. Ern. de Windheim 1758. in 8. recus. 1765.

Theses

Theses philosophiae inaugurales Humio atque Bolingbrokio Deistarum recentissimorum Coryphaeis oppositae Resp. Cornides Hungaro 1758.

Progr. nomine acad. in obitum b. Chladenii 1759.

Job. Lor. von Mosheim allgemeines Kirchenrecht der Protestanten, herausgegeben und mit Anmerkungen versehen von Chr. Ern. von Windheim. 1760. in 8.

Orat. in Prorect. de subsidiis et difficultatibus in addiscendis antiquitatibus christianis 1760.

Io. Lor. von Mosheim Einleitung in die Sitzlehre der heil. Schrift. Zum Gebrauch academischer Vorlesungen herausgegeben von Christ. Ernst. von Windheim in 8. 1760.

Io. Lor. von Mosheim Einleitung die Wahrheit und Göttlichkeit der christlichen Religion gründlich zu beweisen, und gegen die Ungläubigen und Deisten zu vertheidigen, zum Gebrauch academischer Vorlesungen herausgegeben von Windheim in 8. 1762.

Jo. Lor. Mosheim Erklärung des ersten Briefs des heil. Apostels Pauli an die Gemeinde zu Corinthus, von neuem übersehen und verbessert durch — Windheim in 4.

Eiusdem Erklärung des zweyten Briefs Pauli an die Corinthier ausgeführt von — Windheim in 4. 1762.

Jo. Laur. von Mosheim Anweisung erbaulich zu predigen in 8. 1763.

Eiusd. Streittheologie der Christen, ausgeführt und mit Anmerkungen versehen von Joh. Ern. von Windheim III. voll. in 4. 1763 et 1764.

V. Scripta menstruis libellis inserta.

a) *Erlangischen Anzeigen.*

Von der Erleichterung der Erlernung der Morgenländischen Sprachen N. 43. 1750.

Grundriß einer Erbk der Gelehrten N. 14. 16. 22. 23. 44. 46. 50. a 1757.

Von der Römischen Kirchen Zweifelhaftigkeit in ihrem Glaubens-Grunde N. 1. 1752.

Die Vielweiberey des Lamech N. II. eiusd. an. Passab das Befreiungs Opfer N. 28. eiusd. an.

b) *III. Delii Fränckische Sammlungen. Vertheidigung des Duengers aus Eichenlaube V. vol. P. 337.*

Ob die Hühner in der Stadt schlechterdings mehr zu erhalten kosten als sie eintragen. vol. V. P. 442.

c) *Vorrede zu Jo. Heinr. Ludw. Bergius Kameralisten Bibliothek 1762.*

Parabat praeterea prelo.

Mosbemi Collegium Anrideisticum.

Antiquitates Christianas.

2VT2V3 ✎ ✎ ✎ M 59

M. CHRISTOPHOR. AVGVSTVS
BODE,

*Professor Publicus ordin. in academia Julio Ca-
rolina Helmstadiensis.*

Ortus est *Wernigerodae* A. vicesimo secundo
huius saeculi, patre *Albrechtio*, a commis-
sionibus comiti *Stolbergo-Wernigerodensi*, qui
A. MDCCCLIV. paene octoginta annos natus de-
bitum naturae reddidit, et matre *Catharina Ger-
rud* nata *zur Mühlen*, quae quidem iam Anno
MDCCXLVI. decessit. A quibus vitam acce-
pit, ii etiam in tam laeta sobole, quippe prae-
ter nostrum sex adhuc filios et septem filias ge-
nuerunt, omnem diligentiam et operam in for-
mando et poliendo huius filii ingenio posue-
runt, et ut primum aetas puerilis permisit, eum
cum reliquis liberis tradiderunt curae praecep-
torum domesticorum, ut liberi et seuera et
liberaliori vterentur educatione quamquam eo
tempore schola patria, Rectore *Schützio*, *Al-
tonam* postea euocato, floruit. A. tamen
MDCCXXXIX. sequutus praeceptorem suum
quem vltimum habuit, et famam *Steinmezii*
Abbatis coenobii Bergensis prope *Magdebur-
gum Bergam* secessit, in quo instituto scholasti-
co praestantissimos habuit praeceptores; et in
lingua latina, graeca, italica, anglica, in om-
nibusque doctrinis publi scholasticae necessariis
optimos

optimos fecit progressus. Ipse Abbas Steinmezius, vir et vita integra et eruditione multa adhuc post fata inclutus, selecto numero praeceptorum et discipulorum inter quos et Bodius fuit Cantica Davidistum explicavit, et *Habnius*, qui nunc summus praeful huius coenobii est, maxima cum laude mathemata docuit. Noster igitur ultra triennium hic commoratus, oratione latina *de societatihus huius saeculi notabilioribus* habita, scholae vale dixit, et Anno MDCCXXXI. Halam contendit, a prorectore *Wolfio* et Decano ordinis philosophorum *Straehlero* in numerum studiosorum receptus. Amore autem litterarum, quae ab oriente nomen habent, illectus, cognitis philosophorum et mathematicorum et theologorum praeceptis totum se contulit ad philologiae sacrae et orientalis magistros, inprimisque eos, qui tum principes numerabantur, vtrumque *Michaelen* patrem, qui ante aliquot annos vita defunctus est, et filium *Goettingensis* nunc academiae ornamentum atque *Stiebrizium*. Quum magna autem semper esset Lipsiensis academiae, almae matris et nutricis bonorum ingeniorum, per totum prope orbem fama, eoque ex omnibus partibus confluere soleat iuventus litteris vacans; hac fama incensus *Bodius* MDCCXXXVI. consentiente parente Lipsiam se confert, nec se spe atque opinione, quod quidem in academiis, fama, ab imperitis plerumque commota, mendace,

dace, haud raro fieri solet, deiectum videbat. *Hebenstreitio*, quo rectore academiae nomen dedit, in chaldaicis, syriacis, rabbinicis atque arabicis usus est praeceptore. *Hartenstein* artium tunc temporis doctor privatissimis scholis linguam Samaritanam, et *Muellerus* quidam studiosus, qui plurimas linguas et orientis et occidentis probe calluit, in privatissimis item scholis aethiopicam et persicam docuerunt. Duce denique et censore *Tellero* in aede diuo Thomae dedicata, pro rostris sacris saepe verba fecit. Illo etiam tempore in *Wollii* notitiam et prope familiaritatem peruenit, quae ipsi vnice fuit utilis quum semper pareret aditus, quando lubuit, ad bibliothecam huius amplissimam. Per id igitur temporis, vnus anni et sex mensium, quod Lipsiae in litteris consumpsit, nihil intractum reliquit, quod vel confirmare possset amorem notitiae librariae, vel adiuuare atque amplificare eam, in qua imprimis elaborabat, scientiam, vel acuere ingenium.

Ita ergo excultus ac locupletatus omnium necessaria tum eleganti doctrina, quae futurum doctorem academicum a vulgo fecerneret, A. MDCCXXXVII. Halam rediit, et habita disputatione a *D. Michaele*, hospite suo, laurea philosophica ornatus, scholas aperuit et philologicas et exegeticas; nec defuit ingens ciuium academicorum, quum maxime historiam cruciatuum et interitus sotos nostri enarraret, plausus

plausus, qui quamquam, si vsu docti verum dicemus, non semper exhibet argumentum doctrinae et eruditionis verae firmissimum.

Ultra biennium quum Halae degeret, Helmstadium demigravit, ibique domicilium constituit, quod cum haec vrbs patriae suae fuit propior, tum maxime spem quandam certae fortunae concipere potuit. Disputatione igitur more maiorum pro facultate docendi ventilata, civibus illius musarum sedis copiam sui fecit. Atque quum cebro eluceret eius doctrina, non solum ad illum audiendum confluebat multitudo civium Helmstadiensium, philologiae sacrae cupidorum, sed etiam Serenissimus nutritor A. MDCCLIV. numero professorum extraordinariorum adscriptum voluit, quum iam magna spes esset, fore ut, quum *Millerus*, qui Goettingam nunc ornat, Halam abiret, scholae senatoriae Helmstadiensi rector praeficeretur. Nouum munus oratione sollempni, praemissa quadam prolusione, auspicienti stimulos addidit plausus civium quam maxime in scholis publicis, vbi proverbia Salomonis interpretatus est. Interea a. CIOIOCCLV. filiam natu minimam M. Jo. Fridr. *Wirzlebenii*, praekonis olim verbi Diuini Nahmdorfii prope Querfurthum, *Christian. Sophiam Elisabetham*, quae post patris obitum in aedibus D. *Krügeri*, Professoris quondam Helmstadiensis, necessarii sui habitabat, matrimonio secum iunxit.

Etiamfi

Etiamſi orientem accuratius noſceret, quam multi, qui magno cum ſtrepitu illius ſe linguas profiteri iactant, ingens tamen omnium linguarum orientalium, quarum vtilitatem in literis ſacris explicandis probe perſpexerat, cognoscendarum amor eum permouit, vt Armenicae, Turcicae et Copticae addiſcendarum mira inuaderet lubido, perleſtis quibusdam libellis, in quibus earum praekantia valde commendabatur. Quare A. MDCCLVI. horas ſubſeſcivias in duabus illis prioribus pernoscendis, nullo viuo praeeptore praeeunte, libenter conſumere coepit, atque ſua ipſius pertinaci induſtria adeo celeres in his fecit progreſſus, vt eodem anno ſpecimen armenicum et turcicum ederet, quamquam vir quidam doctus in ephemer. litterariis Goetting. plag. 153. a. LVII. p. 1443. recte beneque iudicauit, vix fieri potuiſſe vt in tanta temporis breuitate perfecta linguae Armenicae cognitio ad maturitatem peruenire poterit, atque auctorem prudentius egiſſe, ſi immaturum ingenii foerum diutius retinuiſſet. Quicquid eſt, laudabili hoc induſtriae ſpecimine non ſolum principi ſuo ſereniſſimo, qui A. MDCCLX. annum ei quoddam ſalarium numerari iuſſit, ſed etiam orbi litterario ſe probauit. Contigerat enim A. MDCCLXIII. vt magna ſpes adfulgeret, in vicina quadam academia muneris linguarum orientalium docendarum adipiſcendi, nec ſequi noluit vocationem; ſed

sed renuit voluntas sui principis, qui non solum honorem minusque professoris ordinarii philosophiae, aucto annuo salario in eum deferret, sed etiam, quum *Bodius* prolationem suam inuitatoriam principi mitteret, et pro insigni clementia gratias ageret, sua ipsius manu (rarissimum quidem eoque honorificentius exemplum) ad eum scriberet.

Bodius supra diximus cupiditate flagrasse linguae etiam Copticae perdiscendae, Sirim igitur iam diu conceptam vt sedaret, omnibus remediis destitutus, *Kircheri* enim liber valde rudis est et mancus; *Jablonskium*, professorem olim in academia Viadrina, et virum, vt omnium litterarum orientalium, ita et Copticarum peritissimum litteris adiit, humanissime rogans, vt viam sibi sterneret ad Coptorum linguam intelligendam, sed nescio quo fato illum se et destitutum videbar. Quare in tantis tenebris, quum ducem nullam inueniret idoneum, non ausus est aliquid luci publicae exponere. Sat multa tamen edidit scripta, quae miram industriam et assiduitatem et linguarum peritiam abunde testantur; quae quidem plures admiratores reperirent, pluresque ad parem diligentiam excitarent, si noster libris suis maiorem orationis subtilitatem, plus elegantiae atque urbanitatis et venustatis sanguine succoque plenae adtulisset, eosque adfluentia quadam et suauitate, quae satietati occurreret, quasi con-

diuisset,

diuisset, id quod etiam auctores ephemeridum litterarum Halensium (plag. 47. a. XXXXVI.) iudicant *). Pauci vero sunt orientalium litterarum doctores, qui amoenitate et vbertate ingenii Lawthium et Michaellem aequent. Sui hi exemplo docent multitudine vocabulorum aliisque, quas sibi imaginantur, difficultatibus animi aciem haud hebetari. In tam autem ieiuno litterarum genere, quod quidem plerisque harum deliciarum expertibus videtur, rei gravitati vrbalitas quaedam et suauitas stili adiungi, per totamque orationem humanitas illa, ille lepor et articum dicendi genus, quod Cicero in oratore suo insigniter laudat, effusa comparere debent.

Diff. inangularis, qua de primaeva lingua hebraeae antiquitate probabiliter differitur —
 praeside D. C. B. Michaelis --- pro impetrandis Magistri philosophiae et artium honoribus ad diem XI. Octobr. MDCCCXXXVII.

Euangelium secundum Matthaeum ex versione Aethiopici interpretis in bibliis polyglottis Anglicanis editum cum graeco ipsius fonte studiose contulit, atque plurimis tam exegeticis, quam philologicis obseruationibus textum partim, partim versionem illustravit Auctor C. A. Bode.
 Prae-

*) Ita enim sentiunt Wenn Herr B. die Trockenheit mehr vermeiden könnte, so würden ihn auch andere mit Vergnügen lesen.

Praefatus est D. C. B. Michaelis - - de versione Aethiopica N. T. generatim. Halae Magdeb. in officina libr. Baueriam a. XXXXVIII. in 4. laudatur in ephem. Nr. 89 Lips. a. XXXXVIII.

Ex libro Geneleos. cap. I. com. I. ex consilio fontium et interpunctionis authenticae, nec non versionum praecipuarum tam orientalium quam occidentalium maximam partem in bibliis polyglottis Anglicanis obuiarum interpretatio --- Resp. G. H. Weigelio Steimia-Bruniucensi, Helmstad. a. XXXXVIII.

In ephemerid. litterar. Gotting. plag. 126. p. 1008. a. CIO CCL. iudicatur de hoc libello: maximam huius partem abundare interpretationibus vocabulorum in hoc commate obuiorum ex aliis linguis cognatis collectis, quae vero ad illustrandum dictum pertineant, ea, pauca esse et vulgaria; auctorem quidem adfirmare, se propter temporis angustiam, vt singularia non proferret, coactum esse, melius autem fecisse, si ab his, et quae vtiliora scite viderentur incipisset.

Euangelium secundum Matthaeum ex versione Persici interpretis in bibliis polyglottis Anglicanis editum ex Persico idiomate in latinum translulit, simulque de Persica IIII. Euangeliorum versione generatim praefatus est --- Bode Helmstad. Prostat in officina librar. Meisneri Bibliop. Guelpherbyt. a. L. in 4. Duplicem extra e versionem Persicam, obseruat doctissimus Bode, ex Syriaca

Syriaca desumptam, eamque liberam esse et instar paraphraseos.

Euangelium secundum Marcum ex versione Persici interpretis - translulit simulque annotationum Persicam versionem illustrantium vicem praefando expleuit --- Bodius in 4.

In praefatione sunt ex Persica versione variae lectiones excerptae, quarum paene centum *Millius* intactas reliquit, aut male intellexit, ex quo quam utilis sit et iucundus critico N. T. interpreti hic labor, hariolari licet; id quod etiam censor huius libelli in ephem. Gottingenf. p. 197. a. Ll. iudicavit, qui praeter ea excitat *Bodium*, in lingua Persica versatissimum, ut exemplis facilioribus pristinae linguae Persicae cum nostra Teutonica similitudinem, de qua *Wachtel* in Prolegomenis ad Glossarium suum egit, ostendat, faciemque praeferat historiae peritis ad causam huius cognationis inquirendam et illustrandam, id quod postea praestitit.

Euangelium secundum Lucam ex versione Persici interpretis --- translulit, simulque expleuit --- Bodius a. Ll. in 4.

Diligentiam *Bodii* et utilitatem huius laboris laudat censor in ephem. litter. Gotting. pag. 398. eiusd. an. In praefatione *Bode* siluam dat variarum lectionum ex Persica hac versione, tum quasdam interpretationes diiudicat, quas modo laudat, modo reiecit.

Euangelium secundum Joannem ex versione Persici interpretis --- transtulit praefandoque partim adnotationum et Matthaei et Joannis Evangeliorum Persicam versionum illustrantium vicem expleuit, partim de insigni linguae Persicae cum Germanica harmonia disseruit --- Bode a. LI.

Ex praefatione excernemus, quae in actis litterar. Gotting. pag. 743. e.a. prolata sunt, nec patriae linguae amantibus iniucanda fore arbitramur. Instituit vero Bode comparationem vocabulorum Persicorum cum Teutonicis e. g. Afchusch, *der Schoos*; Baba, *Vater*; amichten, *mischen*; Borader, *Bruder*; Borg, *Burg*; borden, *tragen*, siue in dialecto Saxoniae inferioris *boeren*; Barg, *Berg*; Pader, *Vater*; Bund, *das Band*; Tachten, *ein Dacht drehen*; Dogter, *Tochter*; Tonder, *Donner*; churd, *kurz*, siue, vti Saxones inferiores pronunciant, *kort*; diriden, *zerreissen*; apud Saxones inferiores, *territen*, Dorug, *Trug*; Zarm, *Zähre*; Szaden, *setzen*; gharm, *warm* (pristini enim maiores nostri G. et W. crebro permutarunt,) Ghorm, *Gram*; kal, *kabl*; Mader, *Mutter*; ehis, *Messing*; Musch, *Maus*; Nam, *Nahme*; Namwar, *Nammar*; Nau, *neu*; Nuh, *neune*; neh; *Nein*; Nist, *nein*, aut more Saxonum inferiorum *Nist*; Henc, *Henker*; Gclim, *Leim* etc. Postquam, centum et quinquaginta prouulit exempla, ostendit insignem similitudinem, quam in Grammatica et flexionibus duae illae linguae inter se habent. Euan-

Euangelium secundum Marcum ex versione Arabici interpretis a Tb. Erpenio editum ex Arabica lingua in latinum transtulit --- Bode. Lemgouiae a. LIII. in 4.

Nouum Dom. nostri J. C. testamentum ex versione Aethiopici interpretis in bibliis polyglottis Anglicanis editum ex Aethiopica lingua in latinum transtulit --- Bode Tom. I. quatuor Euangelia continens. Brunswig. a. LIII. in 4. Tom. II. Acta Apostolorum, Epistolas apostolicas et Apocalypsin Joanneam continens. vid. Gotting. ephem. Litt. p. 1403. a. LV.

De primaria radicum hebraearum significatione ex dialectis orientalibus et maxime quidem Arabica feliciter eruenda, commentatio, quum Lingg. OO. professionem publ. extraordin. --- auspicaretur edidit, simulque --- lectionum recensionem adiecit. C. A. Bode. Helmstad. MDCCCLIII. in 4.

Fragmenta Vet. Test. ex versione Aethiopicæ interpretis, ut et alia quaedam opuscula Aethiopica. Ex Aethiopica lingua in Latinam transtulit, eaque cum praefatione nunc demum edita ad N. T. Aethiopicæ Latinam translationem antebac iam editam appendicis instar addidit Bodius. Guelpherb. in officina Meisneriana. in 4. a. LV.

Fragmenta autem sunt, 1) quatuor priora capita Geneseos. 2) Exod. XV, 1 - 19. 3) Deuteron. XXXII, 1 - 43. 4) liber Ruth. 5) oratio Hannae i Samuel. II, 1 - 18. 6) Canticum Sa-

Iomonis 7) Jef. XXVI, 9-20. 8) Jef. XXXVIII, 10-20 9) Jef. LXVI, 1-7. 10) Joel. 11) Jona. 12) Habacuc III, 2-19. 13) Zephanias. 14) Malachias. E libris apocryphis 15) oratio Afariae, 16) Oratio trium virorum in fornace ignea. 17) preces Manasse, vna cum aliis precibus, aenigmatibus, prouerbiis etc. Habessinorum. Sed censor in ephem. Goetting. litter. pl. 153. pag. 1407. a. LV. varia aduersus interpretationem pariter atque praefationem docte monet.

Quatuor prima capita Euangelii Marthaei vna cum oratione Dominica cap. VI, 9-13. ex versione Armenici interpretis Amstel. MDCXCIIIX. edita, ex Armenica lingua in Latinam transtulit, notas quasdam philologicas subiunxit et tam de Lingua quam versione sacra Armenica generatim praefatus est --- Bode Hae Sax. apud Hemmerde a LVI, 4.

Minime probatur hoc opusculum a Censore in actis litterariis Gotting. a. LVII. pag. 1442, quod partim haec particula nullum vsum spondet critico sacro, partim auctor, nondum satis perspecta et cognita lingua Armenica, edendo hoc specimine qualicumque nimium festinauit. Praefatio tamen, in qua Bode historiolum quandam fatorum linguae huius concinnauit, laudem meretur, et commendatur a censore ephem. Lipsiens. n. 35. a. LVII.

Duo prima capita Euangel. secundum Matthaeum cum oratione Dominica cap. VI. v. 9-13.
et

et pericopa pentecostali AQ II, 1-13. ex versione Turcici interpretis Oxon MDCLXVI edita ex Turcico in Latinum transtulit. LXXX. prouerbis Turcica Latine subiunxit, atque tam de Turcicae Linguae origine, natura, elegantis, vsibus speciarim in explicandis aulicis, aliisque nominibus et quibuscunque librorum subsidiis, quam de hoc specimine Turcico praefatus est C. A. Bode. Breae prostat in bibliopolio Rumpiano a. LVI. in 4.

Versio horum paucorum capitum, quinto-
tius N. T. critico aut interpreti sacro nullam
plane praestat utilitatem, quum Turcica versio
sit recentissima, ex sententia acuti Censoris hu-
ius libelli in ephem. liter. Gotting. a. LVI. p.
1445. qui etiam eam utilitatem huius linguae,
quae Bodio in illa inesse videtur, et praeter
alia nimiam festinationem acerbè vituperat. Ne
nos Bodium vir. doctum laceffituri, ab omnique
partium studio haud abesse videamur, ipsa vl-
tima sagacis censoris verba adscribere malo:
Von der Uebersetzung der Bibel giebt Herr
Prof. B. Seite 25. einige Nachricht. Von sich
selbst erzählt er, daß er einige Monathe vor-
hero das Türkische aus drey Grammatiken zu
lernen angefangen. die vier ersten Capitel des
ersten B. Mosis, und etwas im N. T. durchge-
lesen habe; ferner daß er zwey Exemplarien
des N. T. bey der Hand gehabt, die, (so wie
wir es verstehen) beyde gedruckt und von ei-

ner edition sind. Von diesen bemerkt er, sie hätten mit einander übereingestimmt: (uns nänme es Wunder, wenn zwey gedruckte Exemplare Einer edition das nicht thäten. 2) Das eine habe Clodius drey mahl durchgelesen, und der Band sey davon schadhafft geworden. Solche Kleinigkeiten würden wir nicht wiederholen, wenn wir nicht dabey eine ernsthafte Bitte an Herrn Prof. B. hätten. Er giebt diese und einige andere ihr ähnliche Arbeiten bescheiden und der Wahrheit gemäfs für blosser Proben eines Anfängers aus; allein die gelehrte Welt verlangt keine Exercitia, sondern ausgearbeitete Schriften. Jene sind wider den Respect, den er ihr, vnd den er sich schuldig ist. Sie würde ihm danken, wenn er ihr von solchen Sprachen Nachricht gäbe, nachdem er sie hinlängliche Zeit gekannt hätte, und bey nützlichen Uebersetzungen wird sie wünschen, sich auf den Uebersetzer verlassen zu können. Indessen verdient seine Aufrichtigkeit Dank, nicht aber seine Eile., vid. etiam Lipsiensis ephem. litter. pag. 275. a. LVII. vbi Bode valde laudatur.

De Goele viuo ad Job. XVIII, 25. Commentatio, qua Paschae sacra solemnia A. R. S. MDCCLVII. pie concelebranda indicunt Prorector et Senatus acad. Juliae Carolinae. Helmstadt. vid. Lipsiens. ephem. pag. 268. a. LVIII.

De

De Spiritu sancto dei digito Commentario,
qua pentecostalia sacra solemnia A. R. S.
MDCCLIX. sancte celebranda indixerunt ---
--- vid. Lips. ephem. pag. 430. e. a.

De laetissima resurrectionis spe certissima, ut
contra dolores ex piorum obitu, anodino optimo,
ad I Theff. IIII, 13. Comment. Memoria J. G.
Krügeri Brunsw. die VI. Oct. CIOIOCCLVIII.
praematura morte extincti a pie defuncti cogna-
to et amico C. A. Bode. Helmstad. 4.

Sacerdotalem D. N. J. C. orationem Euange-
lii Joannis cap. XVII. integro comprehensam ex
versionibus praecipuis orientalibus videlicet Sy-
riaca, Arabica triplici, Polyglotta Erpeniana et
Romana, Persica duplici Polyglotta et Welocia-
na, Aethiopica et Armenica cum Graeco earun-
dem fonte collatis, philologice et critice illustra-
vit C. A. Bode Helmst. in 4. CIOIOCC LXII.

Proteuangelium Gen. III, 15. ex versionibus
antiquissimis orientalibus et occidentalibus cum
textu sacro originali collatis illustratum, quum
philosophiae professionem ordinariam in Acad.
Jul. Car. capefferet, vna cum praelectionibus
 suis hibernis A. CIOIOCC LXIII. praemisit C. A.
Bode Helmstad. v. Lips. ephemer. h. an.

De bonis angelis Dei filiis Commentatio:
Program. S. Archangeli Michaelis festo A. R. S.
CIOIOCC LXIII. --- p. p. Laudatur in Er-
langens. ephem. litter. a. LXV. et Halens. n. 47.
a. LXVI.

E S Ad

Ad doxologiam angelicam Luc. II, 14. Comment. Progr. D. N. J. C. die natalia. CIOIOCCXIII
— p. p.

Laudatur in aet. litter. citatis.

De Spiritu dei, actis dei filii ad Rom. VIII, 14. laudatur in ephem. litter. Halens. memor. Praeterea *Bodii* studium et quosdam libros laudant *Baumgarten* in Nachrichten von einer Heilischen Bibliothek. III. vol. Part. I. pag. 79. idem in Nachrichten von merkwürdigen Büchern. vol. VI. part. 36. pag. 539. *Michaelis* in Einleitung in die görtlichen Schriften des neuen Bundes pag. 227. 228. edit. prior. *Knoch* in historisch critische Nachrichten von der ansehnlichen Bibelsammlung zu Braunschweig. 8. part. p. 643. 644. *J. D. Winckler* in animadvers. philolog. et critic. ad varia sacri codicis vtriusque foederis loca P. I. pag. 115. 171. etc.

Pseudo-Critica Millio-Bengeliana, siue tractatus Criticus, quae versionum sacrarum orientalium, Syriacae, Arabicarum, Polyglottae, Erpenianae et Romanae, Perficarum, Polyglottae, Erpenianae, Perficarum, Polyglottae et Whelocianae, Aethiopicae et Armenicae allegationes pro variis N. T. Graeci lectionibus a Jo. Millio et Jo. Alb. Bengelio frustra factae plene recensentur, refutantur et eliminantur inferis earundem versionum veris allegationibus: Edidit *Christoph. August. Bode* --- Tomus Primus SS. IV. Evangelia continens. in 8. Halae Saxon. CIOIOCCCLXVII. Cl.

Cl. Bode in lectionibus variis, quas Millius et Bengel non sine laude et insigni utilitate collegerant, plura peccata, et praecipue in iis, quas e versionibus antiquis excerpserant; duo animadvertit capitalia, quorum primum est, quod has, ubi necessitas exegerat, non consulerunt, alterum est quod, ubi aut aliter procedere debuerunt, aut sine vlla necessitate excitarant, falso aut temerarie frustrum id fecerunt: quibus Bode in hoc libro Criticis sacris plane necessario et cum summa industria conscripto mederi studuit. vid. ephemer. Halens. pl. Ll. pag. 405. hui an.

JOH. DANIEL SCHOEPFLIN,

*A. A. M. et Professor Eloquentiae in academia Argentoratensi; Regi Galliarum a consiliis, Franciae Historiographus, Honorarius praeses academiae doctrinarum Manhemianae et Collega societatum Londinensis, Cortonensis, Petropolitanae et regiae Inscriptionum Parisiensis *).*

Schoepflinus, cuius vitae enarratio huic volumini ornamento erit insigni et commendationi,

*) Admodum nuper ill. *Fridr. Dominic. Ring*, Seren. principi Marchionis Bada - Durlac. a consiliis aulae dignus disciplinae Schoepflinianae alumnus edidit vitam Schoepflini - Carlsruh 1767. in 8. elegantiss.

tioni, immensa sua eruditione et doctrina, ingenii et morum elegantia atque amoenitate, urbanitate vitae et consuetudinis venusta, concinna, dicendi et scribendi ratione, et haud paucis libris cum mole tum argumento, quod sibi pertractandum semper delegerat, praestantibus; auxilio denique quod vacillanti Academiae Argentoratensi, cuius fultura fuit, praestitit, non apud suos solum et Germanos, sed etiam apud exteros, quin principes et dominos terrarum, quibus iucundus est, multum gratiae et magnam famam consequutus est. Siue enim consideres eum res curantem domesticas, siue qua humanitate et comitate vtatur erga hospites, peregrinos et litterarum amantes, siue in cathedra docentem, siue libros concinnantem, siue peregrinantem et versantem cum viris magni nominis et cum principibus, semper admiraberis ingenium *Schoepflini*. En *Schoepflini* imaginem, quam vt plures referrent, esset operandum! De valetudine, vt cum illustri *Ringio* in libro infra memorato p. 69. loquar, quam nec anxie curat nec incurius vnquam neglexit, bis tamen A. MD CCXXXIII. et decennio post ita periclitatus est, vt mortuum, qui viuit adhuc et bene valet, iam ante hos sex et triginta annos carmine ploraret, qui tum Argentorati degebat,

gantissime conscriptam, quem adeo presse sequutus sumus, vt eum loquentem saepiuscule faceremus, quod vir humanissimus nobis ignoscat.

degebat, bonus *Trillerus* nec, vt sumus amantes liberorum nostrorum, temperare sibi potuerit, quin suae Carminum, vernaculo idiomate conscriptorum, collectioni illud Epicedium infereret. Coelibem vitam cum egerit semper, domesticam rem omnem Soror curat, mensam nec parcus nec prodigus frugalem instruit, ad quam liberaliter omnes admittit, quibus vel amicis frui, vel indigis benefacere vult, laetus ipse conuiuis hospes; multi cibi interprandendum, multi sermonis et iucundissimi colloquii; incoenatus cubitum ire longo abhinc tempore consuevit, hancque, quam sibi praescripsit legem, vbicunque et apud quoscumque sit, nunquam transgreditur. Saepius tamen domo abest ipse, et procerum mensis ac conuiuiis optatus et expetitus hospes interest. Elegantiam non affectat, sed exprimit vultu, gestu, incessu, moribus ad illam longo cultissimorum hominum vsu formatis. In omni vitae usu singulare, tetrum et deforme nihil in eo deprehendes; vitam, quae reddant iucundiorum beatioremque omnia; aditu facilis est, dictu affabilis; si quos iuuare potest, si quos errantes in viam reducere, si quid boni promouere, totus in eo est et indefessus; prudens tamen et temporis seruiens; nullis affectibus, nisi illis, qui ex bene faciendo nascuntur, obnoxius unquam, laetus scilicet et hilaris, si quem suo consilio, suis rebus, suo exemplo iuuat; si quem

quem contra ingratum aut inurbanum, vt folet fieri, expertus est, dolet, nec tamen male collocati vel beneficii vel opis vel consilii eum poenitet. In omni vita purus, in omni colloquio decens, in omni hominum consortio blandus, vt non inter libros sed inter homines adleuiffe vitamque exegisse credideris. Boni verique cultor perpetuus, ingenius in probando et reprobando, apertus in enuncianda animi sententia, prouidus in cauendo, ne literae ob literatos habeantur contemptui, nunquam certe propter illum contentae. Principibus viris carus et optatus, aequalibus, sine strepitu, sine fastu, a quo in omni vita abhorruit, aequalis, inferioribus et imis placidus et serenus, omnibus venerandus; nulli non verbis honorum et externa morum elegantia commendatus, nulli non talis, quales esse omnes optamus, paucissimus.

Gratiis ingenium, Gratiis dedit ore rotundo

Musa loqui

vt cecinit Horatius: sed Musa quoque dedit Schoepflino. qui prouinciam, qua in academia fungitur, ornât quam optime. Perfectum enim illum esse oratorem dum dixero, satis me dixisse arbitror quod efficacissimum sit ad memoriam immortalitati tradendam. Quantam autem habet eloquentiam in inuenienda, componenda amplificandaque oratione, tanta etiam pollet eloquentia corporis, cui Demosthenes

non

non sine caussa tribuit et primas et secundas et tertias. Atque, quum *Ringius* ipsum saepius audiret dicentem, virum hunc doctissimum iterum loquentem faciam: ita autem pag. 24. „Non alienum ait, videtur hoc loco docere, qualis ille corporis habitu sit, quem ex parte ingenii iam nosse coepimus, quemque tantus et mirus omnium consensus exterum ad publicam Eloquentiae cathedram vocauerat; corporis enim, quam vocant Eloquentia quantum saepe valeat ad animos hominum mouendos, norunt qui nihil norunt. Vidi ipse ego, non incuriosus olim, quae alibi gerebantur, spectator, vidi, inquam, non raro contortum multorum, qui se oratores dicerent, corporis habitum, morum rusticitatem et inurbanum hominem ubique prodentem; audiui illos, quae rudi plerumque *Minerua* in chartam coniecerant, rudi et rauca voce proiicere nauseamque creare sapientioribus; et tum *Schoepflinum* meum mihi sistere in splendidissima Auditorum, Regum et regno proximorum, Ducum, Principum, Comitum, summorum belli pacisque administratorum, omnis ordinis Sapientum corona, vt augustius quid non vsquam videas, e cathedra surgentem primoque aspectu nulli non ea promittentem, quae praestiturus exsurrexerat. Dedit ei natura, in illo ad eloquentiam formando, quid ipsa possit, experta, corpus ultra communem mensuram procerum et erectum,

Etum, addidit, multo cultissimorum hominum
 vsu non parum adiuta, vultum ingenuum, sua-
 vitatem oris summam, cum decore et habitu
 corporis eo, qui nec Senem vnquam distituit
 coniunctam, vt nihil supra dici possit, gesticu-
 lationem vero et vocis modulationem eam, vt
 rapere in consensum non posset non candor et
 serenitas Viri boni, dicendi periti. Prouoco
 securus iudicii mei ad illos omnes, quibus vn-
 quam Os illud Eloquentiae intueri auribusque
 aurea dicta excipere licuit; non ex schedis
 praelecta, sed ex memoria semper et tum quo-
 que recitata, cum destituisse dudum Senem
 hanc mentis facultatem credideris.,

Bibliothecam habet splendidam et magnam
 et praestantissimis operibus, quae partim a
 summis viris donata acceperat, partim in iti-
 neribus et domi cum magno pretio emta colle-
 gerat, repletam; sed adeo ordine positam, vt
 vel peregrinus, si semel tantum eam inuiserit,
 quem optat librum, facile inuenire possit. At-
 qui de praestantia et multitudine audiamus ill.
Ringium pag. § 2. differentem: huic parem, in-
 quit in historico studiorum genere apud priua-
 tum nullibi nec ego vidi, qui multas vidi, nec
 facile viderit quisquam eamque cum Manu-
 scriptis, Inscriptionibus, Signis, Sigillis, Vasis,
 Instrumentis veterum sacris et domesticis, Nu-
 mis, omnique illa, quam in itineribus sedulus,
 curiosus et felix collegerat, supellestiale rite
 dispo-

dispositis exterorum et indigenarum vsui vt patere posset, effecit obtinuitque, vt quae sparsa per Alfatiam in finibus repererat Inscriptionum, Statuarumque et Marmorum monumenta in aedium suarum vestibulo congesta vetus aliquod Latium intranti offerrent. Haecenus vir ille illustris. Cuilibet ipsi noto aditus ad eam patet, et quam eam iam viuus publico destinauit vsui, et eam quoque post mortem bonae Mentis sacrarium esse voluit. Anno iam CIOIOCCX XIII. *) omnem suum librorum adparatum cum Manuscriptis codicibus, cum Lariario, Numophylacio, Marmorio, Vasario, quorum maximam partem in Italia collegerat, vna cum omnibus monumentis veteribus, quae in Alfatia et apud vicinos inuenit, conegessit, Argentoratensi ciuitati obtulit in donum sine addita alia conditione, quam vt omnia conseruentur, augeantur semperque pateant litteratis, inquilinis et exteris, vti haecenus patuerunt. Ciuitas donum accepit annuumque centum Ludovicianorum aureorum donum donatori vicissim obtulit. Res in solenni magistratus confessu tractata, ad quem eum inuitarunt Patres Conscripti. Hos ille collocutus est oratione, qua constantem Senatus Argentoratensis in litteras, a prima earum restauratione, et in litteratos fauorem, atque adeo Argentinam doctam publice

*) vid. ill. Ring. libr. excit. pag. 66.

blice laudavit, omnibus benignitatis testimoniis a confessu dimissus.

At enim, vt *Schoepflinum* in litteris quasi crescentem et ad fastigium honoris et eruditionis, quod nunc occupatum tenet subinde pervenientem, propius cognoscamus, a prima infantia ordiamur.

Natus est d. VIII. iduum Septembr. anni superioris saeculi ultra nonagesimum quartum Sulzburgi, quod oppidum est Marchionatus Bada Durlacensis superioris: hinc natus cum illo in domum hanc Serenissimam amor et adfectus, quem tum aliis documentis, tum praecipue scripta nuper Zaringo - Badensi historia testatus est, et itinere quotannis ad aulam Principis repetendo testatur adhucdum. Patre vsus est *Joh. Daniele*, tum quum nasceretur filius, in ministerio Principis Bada Durlacensis versantem, postero vero tempore Richovillam, in superiori Alsatia, translatum, vt huic Dynastiae et Horburgensi comitatui a consiliis sacris esset, vbi etiam vitam cum morte commutavit. Mater autem fuit *Anna Margaretha* Bardollia, quae filio a. XXI. munus Professoris capeffente, adhuc superstes erat, de adfugente fortuna filii inclarescentis laetissima.

Parentes autem mature miserunt eum Durlacum, vt in illustri Gymnasio, quod postea cum sede Principis Carolsruham, recens conditam urbem, translatum est, iis artibus ex-
liret,

liret ingenium, quibus aetas puerilis impertiri solet. Atque *Schoepflinus*, ut cum *Ringio* (pag. 13 loquar) tempus illud, quoties Duclacum reuifit, non sine voluptate et grata in tutelares loci deos mente reminiscitur, templum aliud Musarum inuifit, augustum illud monumentorum antiquorum, per terras Badenses repletorum et sacello quodque suo, quo ab Æeris incuria fartum tectum est, incluforum facrarium ipfo fuafore in horto principis amoeniffimo erectum.

Post quintum annum Basileam demigrauit, ut in huius vrbis Gymnasio cursum per amplum litterarum stadium cum laude inceptum continuaret: in quo quidem adeo celeres fecit progressus, ut post biennium, anno nostri saeculi septimo, nondum tredecim annorum ephebus in publicam Academiae lucem prodiret, quod quidem satis esse potest testimonii, quam fautricem in largiendis animi ingeniique praecocis dotibus habuerit naturam. In hoc musarum domicilio morem plurimorum iuuenum, qui nimium praemature et valde disparibus animi viribus instructis ad academias conuolant, et illotis, ut aiunt, manibus sacrarium severiorum musarum inuadunt, haud imitatus, tres annos iis artibus sedulo vacauit, quae uiam ad reconditas litteras recte intelligendas sternerent. Ea igitur mente audiuit cognatum suum *Jo. Christophorum Iselium* historiam, omnem antiquitatem

tem easque litteras docentem, quae ab humanitate nomen habent. *Samuel. Battierii* fuit auditor, quando graecas litteras et litteraturam tradidit. A *Ioan. Bernoullio* accepit praecepta philosophorum, mathematicorum et physicorum. Quas a suis laboribus vacuas habuit horas, consumpsit in perlustrandis bibliothecis cum publicis, tum imprimis Iseliana, eosque sibi parauit thesauros eruditionis, ut a *CICERO* ante abitum suum praeside *Ifelio* dissertationem defenderet, qua *Tergenstinus lapis declaratur, additis XIII. ex historia veterum regnorum veteris quaeestionibus*, quas suo Marte elaborauit.

Post haec Argentoratum decessit, atque breui tempore se ad amicitiam *Io. Casparis Kuhnii* ita adplicuit, ut ab hoc viro et graece et latine doctissimo in domum et ad mensam adscitus per integrum octennium, quo vnici, quem habuerat Kuhnii, filii praesuit studiis, tamquam filius a parente haberetur quod quasi fundamentum fuit omnium honorum et dignitarum. *Kuhnio* enim suo debet, quod in notitiam *Barrenstenii*, sacri postea Romani imperii comitis, cuius soror nupta fuit *Kuhnio*, peruenerat: cuius etiam opera aditus ad *Carolus VI.* imperatorem Viennae suo tempore memorandus patefactus est. Praeter acroases autem *Kuhnii* sui frequentauit quocumque scholas *Ioan. Henrici Barzhi*, *Io. Georg. Scherzii*, et *Io. Henrici Boecleri*, quando hic scientiam iuris publici, ille do-
Ari-

Grinam morum, et iste historiam ecclesiasticam tradidit.

Instar fluminis, qui angustioribus ripis contineri non potest, sed his egreditur et funditur latius, Schoepflini eloquentia ac eruditio se ostendit, magnam sui spem et opinionem praesagiens.

Prodiit vero primum a *Kuhnio* suo produsus, Germanicum Caesarem oratione publica laudaturus CIOIOCCXVII, et tanto cum plausu, proceribus litteratae Argentinensis alterum *Kuhnium* a numine sibi datum iam non sine vano omine augurantibus, cathedram reliquit, ut oratio variis ad illam spectantibus numis aucta et praeceptoris aliorumque elogiis ornata iussu publico typis exscriberetur.

Biennio post mense Nov. CIOIOCCXVIII eandem cathedram sed lugubrem ascendit, *Barthio* iusta celebraturus, quam orationem typis mandaturam infra commemorabimus. Hoc quoque officium, quamquam sibi tristissimum, tertium praestitit lugens *Kuhnio* suo, a. XX. funere elato, quo tamen moderante paullo ante egregium studii historici specimen edidit, ventilata disputatione *de origine, fati et successione regni Navarrae ad nostra usque tempora*. Duce *Kuhnio* quum Schoepflinus tot et tam illustria edidisset documenta, quae ornamento illum academiae Argentoratensi aliquando futurum esse secundis aubus ominarentur, senatus

tus vrbanus et academicus, qui Kuhnio suffice-
retur, nullum *Schoepflino* arbitratu est dignio-
rem. Atque vt rarissimum hoc fuit exemplum,
extraneum quemdam in academia Argentinenfi
ad munus professoris obeundum admitti, eo
honorificentior *Schoepflino* haec dignitas, nec
proceres vnquam habuerunt, quod consilii poe-
niteret: quum sua ille fama academiam ita illu-
straret, vt ex omnibus paene Europae parti-
bus iuuenes summi ordinis et loci et ingenio et
genere florentissimi Argentoratum ad Schoepf-
linum audiendum videndumue conuolarent.
Neque ita multo post Bignonius, datis ad no-
strum litteris testatus est, quantam de nouo do-
ctore spem conceperit Gallia vniuersa et quam
valde probaret Rex hoc academiae consilium.

More autem maiorum vt nouum munus hi-
storiarum et eloquentiae rite auspicaretur, sum-
mis in philosophia honoribus impetratis, ad cal.
April. CIOIOCCXI. *de factis eloquentiae* ita di-
xit, vt academia damnum, quod mortuo Kuhnio
metuerat Schoepflino refarcitam videret.
Atqui, quam sibi conceperat, spes non conci-
dit, quam potius et multis libris editis et insti-
tutis scholis auxit noster et adcondit siue enim
prael geret historiatarum fata, siue traderet be-
ne dicendi praecepta, quae suo ipsius exemplo
reddidit illu triora, magnus ad eam fuit con-
cursus et plura domum eius obsederunt carpen-
ta *) quam ex vmbatiliu quorundam et va-
*) vid. ill. Ring. pag. 27. nilo

niloquentium doctorum scholis interdum exire solent iuuenes. Sueci, enim Dani, Russi, Angli, Batavi, Heluetae et magna pars germanae Nobilium pubis Argentoratum venere, ut ab ore Schoepflini penderent. Hinc factum est, ut sub laudissimis conditionibus ab externis pluries inuitaretur, ad famam ciuitatis suae litterariae suo nomine collastrandam. Semper autem amor Argentorati partim, partim maiora a Rege suo et senatu Argentinensi in ipsum delata ornamenta eum retinuerunt, quominus abiret, qua splendide defunctus est, prouincia. Primum a. XXIII. oblata fuit antiquitatum humaniorum quae litterarum professio in Francofurtana ad Viadrum academia, quam tamen modeste declinauit. Biennio post a. MDCCXXV. ab Russorum imperatrice Catharina, ad Petropolitanam academiam optimis conditionibus inuitatus est historiarum Professor et Historiographus, atque iam in eo erat noster, ut sarcinas colligeret, quum Senatus et academia Argentinensis de tanto suo ornamento seruando non parum solliciti annum illi stipendium augebant iterque Gallicum, Italicum, et Britannicum suo sumtu per biennium sustinendum proponerent: quo inaudito beneficio in perpetuum sibi obstrinxerunt *Schoepflinum suum.*

Eodem anno (XXV,) honori Schoepfliniano nouus adcessit cumulus, *) quum Galliarum

F 4

Rex

*) vid. ill. *Ring.* p. 27.

Rex tum iuuenis, cui iam antea annis XXII, XXIII, XXIII. et XXV. annum ex senatus decreto dixerat panegyricum, Poloniarum regis Stanislai filiam sibi iungeret matrimonio. Salutaue- rat iam academiae suoque nomine et latina et gallica lingua Stanislauum cum Regina coniuge regiaque matre et futura Galliarum Regina, et paullo post Aurelianensem ducem regiosque ad festiuitatem hanc celebrandam Legatos Argen- toratum profectos, ipseque festiuitatis die pro felici connubio pia vota soluerat, discedentibus- que mox ex parte summis hospitibus felix iter precatus erat; cum Senatus Populusque et Aca- demia Argentoratensis sollemnia illum vota pro regis et reginae salute soluere panegyrico ora- tione extra ordinem iuberet. Interfuit illi acerrimus et summus ingeniorum iudex Stanis- laus, et tanta cum voluptate interfuit, vt di- scedentem e cathedra rex, vt solebat esse hu- manissimus, Oratorem alterum et suum Cicero- nem et tum et semper postea, quoties ad illum aditum Lunevillae petebat, vocaret missoque domum aureo, quod a repetendo vocant, ho- rologio munificus donaret. *)

Post hunc annum sibi valde gloriosum men- se Aprili itineri litterario se adcinxit, quod quum ingenti litterarum copia iam instructus ingrederetur, et fama nominis vbique locorum praeuerteret, eo vtilius fuit et honorificentius.

Schoepfli-

*) Verba fuere ill. Ringii p. 30.

Schoepflinum autem, quoniam quilibet suspi-
cari, quin persuasum sibi habere potest, quo-
cunque venerit, homines eruditione non minus
quam bibliothecas raritate et multitudine libro-
rum florentissimas, et quae reliqua peregrinan-
tibus visu cognituque iucunda et necessaria vi-
derentur, frequenter adiisse, indeque multum
cepisse voluptatis et utilitatis, haec comitans
quasi nostrum iter facientem, lubens praeter-
mitto, quin timeam reprehensionem. Qui au-
tem nomina singulorum scire cupiant, eos ab-
lego ad Brukerum et Ringium viros doctissimos,
quos in describendo hoc itinere, quantum pos-
sum, sequor. Ingressus igitur Gallicum iter,
per Luneuillam, Nanceium, Metas, Rhemos-
que, Lutetiam Parisiorum venit, in qua prin-
cipe vrbe ultra quinque menses commoratus
est. Lutetia petiit Lugdunum, et per Sabau-
dos ad Italos transit. Taurino, reducem ex
Angliae Galliaeque aulis, in quibus sedecim an-
nos eruditus hospes versabatur, Abbatem *Car-*
tium Mediolanum comitatus est. Tum Veron-
nam, Pataviam et Venetias adiit. Inde post
decimum quintum diem per Ferrariam, Rauen-
nam, Ariminum, Pisaurum, Fanum, Senigal-
lium, Anconam, Laur-etum, Maceratam, Ful-
ginium, Spoleterum, Interamnus, Vtriculum,
Veios Romam progressus est. Obtigit hic et
honorifica et iucunda occasio, in antiquissima
hac omnium elegantiarum sede sex menses com-

morandi; receptus enim in domum ab Illustrissimis Harrachiis Comitibus, quorum alter Auditor Rorae et Caroli VI. imperatoris apud sedem Romanam legatus, purpurae proximus obiit, alter Vindobonae in supremo Imperii Consilio aulico praesidem postea egit per semestre spatium regnorum fata his enarrauit et explicuit antiquitatem, quod extero in ipso omnis antiquitatis sacrario insigni est honori. Postea Neapolin, visis in via Puteolis et Baiis, divertit, Romamque rediens dispersa ad urbem veteris Latii monumenta lustrauit curiosus. Finitiente mense Maio A. CIOIOCCXXVII. per Viterbum, Sienam, Ligurnum, Luccam Florentiam, Bononiam, Mutinam terendit Parmam. Hic Ducem Parmensem opera Muratorii, quocum, praesente et iubente principe, diu colloquutus est, viderat et adloquutus erat, Thefauro Farnesiano a Pedrusio et Pionenio descripto donatus.

Genua per Mediterraneum mare a Tunetanis praedonibus, ob ruptam cum Gallis pacem eum infestatum, in Gallias rediit saluus, per Masiliam, Aquas Sextias et Nemausium petens Montspelium; facto inde ad Pontem Vardi, Auenionem, Carpentoractum et Arausionem excursu, per Salonem et Arelatem, Tolosam, Narbonam, attigit Burdigalem, recto dein itinere per Pictauros, Ambosiam, Blesseas, Aurelianos Lutetiam rediit, ab Amicis et Academiae

miae Inscriptionum Sodalibus, quibus suas de veteri factas in nova Roma obseruationes subinde transmiserat, auide exceptus et per trimestre spatium humanissime habitus.

Sub ipsis in augurationis Georgii II. auspiciis in Anglicam transit mens. Octobr. MDCCCXIII. et dum inter Londinenses degerat, Canonici Thomani Argentoratensis eum absentem suis adnumerarunt: quo nouo beneficio patriae iam suae alteri magis obstringebatur. Vbi sub anni sequentis initium Oxonium inuiserat, penates reuifurus Londino per Belgium Austriacum et Lutetiam ad suos libros suamque academiam rediit, eodem anno a societate Londinensi et biennio post a regia inscriptionum academia Parisiensi in sociorum adscitus numerum.

Quamquam in litterario hoc itinere ultra duo consumserat annos, et insignem sibi eruditionis et antiquitatis thesaurum collegerat, sitim tamen maiorem expleturus ineunte vere anni XXXXI. Batauum iter ingressus, visis in via Francofurtho, Colonia, Nouiomago, Traiectum venit, et hic posteaque Lugduni et Hagae Comitum memorabilibus visu cognitis quartum ad amicos Parisienses rediit, et in academia regia Inscriptionum super monumentum Legionis VIII. Augustae Argentorati repertum, dissertationem praelegit, quae cum tribus aliis postea temporis transmissis commentariis academiae

miae suo loco inferra est. Redux in patriam factus, quae collegerat in itineribus, disposuit, libros in quibus difficiliora ex antiquitate et historia pulcre explicuit concinnauit et iuuentuti academiae diligenter inseruiuit. Atque in quanta fama et aestimatione apud Proceres Parisienses regemque ipsum fuerit, id sat erit indicii, quod anno XXXXIII. ipsi demandatum fuit arma regis pro rege Poloniae, Stanislao contra domum Austriacam capta publicis literis tueri, quod etiam iussu regio in scripto quodam, gallico sermone exarato, regiisque sumptibus impresso, praestitit.

Fama Schoepflii tot tantisque libris eruditissimis peruulgata quod ad exteros peruenerit, pluresque ciuitates suum fieri optauerint, mirabitur nemo. Anno autem CIOCCCXXVII. academia Cortonensis eum locium suum esse uoluit, eodemque anno Upsalenses Skyttianam historiarum et politices Professionem, quam Schefferus et Beclerus Argentinenfes, saeculo ornauerant superiori, obtulerunt. Noster autem alia agebat mente.

Anno enim tricesimo octavo ineunte ad iter per Germaniam instituendum se comparauit, delatus primum ad Stanislai Regis aulam, per Nanceium, Metas, Luxenburgum, Murium perrexit Brusselas, et apud Harrachium Comitum, Gubernatricis tum purpuratum, transiit sextiduum. Inde Mechlinio, Louanio, Leodio,

Leodio, Aquisgrano, Colonia, Bonna, Confluentibus visis biduum Weilburgi apud Nassauum principem, apud Wezlarienteses vero octiduum commoratus est. Giesla dein, Marburgo et Casselis salutatis, Gotham profectus, inde per Erfurtum et Rudolstadtium ad Ienenses, Halenses et Lipsienses iter maturauit. Tum vero per Dresdam, Bohemiam cogitans, Pragae fragmentum Euangelii St. Marci, quod in cathedrali ecclesia adseruatur, sub examen vocauit et paginae primae scriptura adcurate depicta animaduertit, folia haec partem posteriorem esse decantati illius fragmenti, quod in thesauro Veneto custoditur. Tandem per Austriam Viennam circa Calendas quintiles attingit. Hic vsus est veteri amicitia illustrissimi *Bartenstenii*, qui ad ipsam Carolum VI. imperatorem aditum nostro parauit: Quaerit ex nostro Carolus multa de Habsburgicae domus ex Alsatia ortu, de Lotharingiae ducum et Habsburgensium Alsatae Landgrauiorum stirpe communi, de veteri Alemanniae Alsatarum ducatu, deque his et aliis rebus late ac erudite differentem clementer audit, atque ut resseram quasi clementiae habeat, suo nomine mittit per *Bartenstenium* suam ipsius imaginem adamante pretiose ornatam. *Schwarzius*, Professor Altorfinus, cuius vitam in primo volumine descripsimus, hoc audio quod saepius imperatorem laudasset publice nullo insigni honoris et clementiae documento

cumento ornatus, mirum quantum comotus, largiendo et precando Viennae non prius destitit, donec imaginem imperatoriam cum catena aurea accepit, qua postea gloriatus, hominibus huius rei et ambitionis ignaris opinionem adtulit, se apud Caesarem propter eloquentiam crebrasque laudationes magna valere auctoritate, nescivit vero, qua plane alia ratione Schoepflinus imperatori innotuerit eiusque gratiam et favorem liberalem fuerit consequutus. Penes quidem auctorem, ex quo accipi, sit fides; sed si res ita se habet; En luculentum humanae imbecillitatis, vanitatis atque arrogantiae specimen. Nos vero ut ad *Schoepflinum* redeamus, augustissimi imperatoris exemplum sequuti sunt imperatrix, Franciscus Magnus tum Hetruriae dux, et postea Germanorum imperator Proceresque aulae tantum non omnes et frequentibus cum Nostro colloquiis, et munificis donis quanti et ipsi eruditionem viri summi facerent, testati sunt.

Pisonio deinceps, Hungariae regia, viso, aduerso Danubio per Mellicensem Abbatiam, Passauium et Salisburgum deductus, Monachiumque inde translatus, a Serenissimo tum Electore, mox Caesare Carolo VII. benignissime exceptus est. Monachio Augustam Vindelicorum et Ratisbonam progressus est; Bambergensium et Herbipolensium Episcopum, quod vehementer optauerat, salutaturus, Norimbergam

gam diuertit, Herbipoli dein, secundo Moeno, Hanouiam, Francofurtum et ad vicinas Darmstadiensem, Moguntinam Palatinamque aulas perrexit, humanissime vbique exceptus et habitus. Tandem Argentoratum multis et multifariis Principum, procerum, ciuitatum et litteratorum hominum muneribus onustus rediit mense Nouembris *) atque hoc itinere effecit, quod quidem auctoritatem et aestimationem Schoepflinianam abunde testatur, vt Austriaci et Bohemici proceres filios suos Argentoratum mitterent, vt tanto et tam perito duce reipublicae aliquando capeffendae idonei redderentur; orto vero ad Rhenum bello inuiti domum auocati.

Annus C1C10CCXXX, quo saecularia inuentae artis Typographicae per tota, fere Europam celebrabantur, nostro nouam dedit occasionem famam ingenii et eruditionis per orbem iam celebratam augendi, et amplificandi; dum, Argentinensium causa suscepta, hos artis typographicae inuectores in prolusione quadam publica laudauit, quod argumentum vicennio post a. LX, scriptis *vindiciis typographicis*, resumfit, equis armis hunc honorem ciuibus suis adferens, qua quidem in re *Fournierium* et *Meermannum* nactus est aduersarios, vt infra docerimus, indicando, quos edidit libros. Quae uero illust. auctor in his vindiciis defendit nihil ad osten-

*) verba fuerunt ill. Ringii pag. 44.

ad ostentationem ingenii, omnia ad conscientiam refert quod quidem magni est animi; recteque facti et iudicii non ex vnus alterius sermone mercedem, sed ex facto petit et posteritati, cui meliora Dii forte seruarunt, securus relinquit iudicium. Quare cum nullo in arenam descendit.

Sequenti anno XXXI. academia Petropolitana suis eum collegis honorariis adnumerauit, iussuque imperatorio acta suae academiae misit, Usque ad annum XXXVIII. in formandis iuuenum animis ingenisque fuit occupatus: sub verum autem huius anni tempus Helueticum iter ingressus est, aestatem *) insequentem omnem apud Helvetos, mortalium, sua si bona norint, felicissimos, exacturus Hasburgicasque, Vindonissenses, Badenses Engouiae et Tigurinas antiquitates et memorabilia scrutaturus, scribendis olim Alsaticarum et Badensium rerum annalibus inseruituras. Coepit iter per Basileam, quam Urbem quo sensu iterum viderit, iudicabunt, qui ibi prima eruditionis amplissimae fundamenta eum iecisse meminerint; indeque per Sisgouiam, superato ad Arouiam Iurasso, Tigurum appulit, urbem veri bonique sensu abundantissimam, Heluotorum Athenas. A Turicensibus per Rapertiuillam ad Eremum Deiparae, Suitiosque et per Lacum Lucerinum vel Siluanium ad Vrios et S. Gotthardi montis radices

*) verba sunt ill. Ring. pag. 48.

radices vsque progressus, eundem per lacum nauigans Lucernam adpulsit indeque Bernam et per veteris Auentici rudera Burgundiamque adeo Transiuranam, de qua olim tam docte tamque eleganter scripserat, ad Laufannam et Geneuam vrbes perrexit, ac denique per Neocomensem principatum ac Moratensem Lacum ad Solodurenses et, iura monte prope Waldenburgii claustra superato, Basilea Argentoratum profectus est, vt Ludovico XV. Metis ex grauissimo morbo in Alsaciam properanti, cinctus Academico Senatu, recuperatam valetudinem et in fidam Regi suo Argentinam aduentum gratularetur.

Quamquam vicies et iterum Argentinensis reipublicae constitutus erat orator, hoc tamen anno XXXXV. ita dixit, vt regem laudare primum videretur, quod, si quid aliud, abunde declarat, quantus sit orator, et ita tum desit cathedram ornare, vt solemnius desinere non potuerit. Licuit enim esse tam beato, vt quos ipse formauerat, in cathedra oratoria successores haberet, *Rangium*, et hoc mortuo *Lorenzium*. Ipse autem post vicesimum annum, quin ciuitas saecularia imperii regis celebraret, in summis solemnitatibus cathedram hanc, quam summa cum laude toties ornauerat, demum occupauit.

Post obitum Vitriarii curatores academiae Lugdunenses nostro nullum digniorem, qui illi

Vir. Philol. Vol. III.

G erudito

erudito viro succederet, aestimarunt, munusque hoc amplissimum ipsi obrulerunt: Schoepflinus autem nullis promissis adduci potuit vt suam relinqueret academiam, atque Rex Galliarum, vt Schoepflinus cognosceret, quam sibi gratus esset ipsius amor erga academiam Argentinensem et constantia, iussit sibi esse a consiliis et conscribenda historia, diplomate hac super re sigillo regni maiore munito, ad eum misso, quod insignie regiae beniuolentiae exemplum fuit et rarissimum beneficium, nulli unquam Argentoratensium doctorum ante eum praestitum.

Quintum mox Lutetienſe iter nouus gallici regni Historiographus suscepit a. XXXXVI. *) ab Illustrissimo *Dagueſſauio*, magno tum Franciae Cancellario invitatus, vt de conscribenda Alsaciae historia cum eo coram conferret; per litteras enim ei iam significauerat Schoepflinus, in suscipiendo hoc opere non tam rerum in Alsacia gestarum habendam esse rationem, quam geographici et politici eius status, qualis ante Romanos, sub Romanis, sub Francis, sub Germanis extiterat, illisque subiungendum esse statum praesentem. Cancellarius probauit consilium, et sub auspiciis regis coeptum est opus. Post quinquennium, anno nimirum LI. volumen eius prius auctor, sextum Parisios reuertens, obtulit Regi, annua bis mille Francicarum librarum pensione et Catalogo Bibliothecae

*) v. ill. Ring. pag. 55. cuius ipsius verba hic exhibui

thecae regiae, regiis sumtibus impresso, donatus a rege. Additum est aliud regiae benignitatis documentum, quo rex per *Lamoignonium* Cancellarium regni, et per *Argensonium* comitem, administrum status declarauit *Schoepflino*, Argentinenſis academiae iura, quae tum per varias artes periclitabantur, illibata ſemper fore et ſalua. Quod quantum beneficium fuerit quantumque ob illud impetratum Schoepflino aeternum debeat cum ciuitas Argentinenſis omnis, tum maxime academia, non niſi ille ſenſerit, qui quis tum rerum Argentinenſium ſitus fuerit vel ipſe vel aliunde nouerit. Alter *Alſatiae Illuſtratae* tomus decennio poſt anno *LXI.* prodiit, adeoque quindecim annorum ſpatio perfectum eſt opus, quod antequam perſcribere inciperet, magnam chartarum et diplomatum copiam ex Collegiorum Monafteriorum, Ciuitatum et *Alſatiae Procerum* tabulariis congeſtam in parato iam habuerat.

Ab anno *LII.* quo Senatus Argentinenſis conſenſerat, ut ſibi ipſe uiuus deligeret ſucceſſorem, litterarios per aeſtatem et autumnum quotannis facit excuſus, quos ſingulos enumerare longum foret. Modo autem excurrit in *Marchiam Badenſem*, modo in *Palatinatum*, *Heluetiam*, *Sueuiam*; modo ad *Abbatias Martianae Siluae*, *Blafianam*, *Perrinam*, *Georgianam*, quae *Villingae* eſt, et praecipue *Baſileam*, ſtudiorum ſuorum matrem et altricem.

Aulas Moguntinam, Spirenses, Darmstaden-
sem, Naflauio-Vfingenssem semel iterumque
per id tempus reuifit. Quanta autem apud
principes et ciuitates fit auctoritate, et quid in
rebus difficillimis prudentia eius et sagacitas vale-
at, faepius docuimus, et non solum ex eo intel-
ligi potest, quod ipfius suafu Princeps Darmfta-
diensis sumtus erogaret ad splendidum opus de
Zaringo Badensi historia conficienda et elector
Palatinus nouam condidit doctinarum acade-
miam: sed potiffimum ex eo, quod a. LVI. in-
ter Marchionem Bada-Durlacensem et Basili-
ensem rempublicam arbiter composuit lites,
quae a pluribus annis discordiae cauffa fuerant.
Formula transactionis mensis vnus spatio signa-
ta; quod nunquam, vt ipse dicit, non eueni-
re solet, vbi ab vtraque parte bona fide pro-
ceditur: hoc autem negotium feliciter et adeo
celeriter confectum gratia, honor et praemia fe-
cuta sunt liberaliffima.

Quod Electorem palatinum de condenda aca-
demia monuit, ea potiffimum fuit cauffa, vt Pa-
latinis omnium temporum rebus inuestigandis,
et naturali Palatinatus historiae expificandae
post nos victuri apti reddantur et habeant fatis
materiae, ad historiam Palatinam conscriben-
dam. Instituit igitur elector *Carolus Theodorus*
hanc academiam Manhemii, eamque Theodo-
ro-Palatinam adpellari iuffit. Die XII. cal.
Nouembr, electore cum aula sua praefente in
ipfa

ipsa Bibliothecae Electoralis Basilica facta fuit inauguratio, cuius initium oratione solemnifecit *Schoepflinus*, honorarius academiae Praefes. In primo conuentu priuato rarum et insigne exposuit monumentum, quod Diocletiano et Maximiniano Augustis, eorumque Caesaribus ciuitas Moguntiacensis pro salute illorum dedicauerat publice, quodque Ladeburgi paulo ante reppererat. Marmor hoc in palatium Manhemienſe translatum est, aliis praeter ea numero quadraginta intra triennium ex Palatinis terris vndique allatis et conquisitis. Academiae Palatinae conuentibus, qui per semestria vere et autumno publice habentur, fere omnibus interest, eosque oratione aperit sollempni. Nullam electoralem *) nec ex reliquis Germaniae Proceribus Domum plures doctos principes produxisse, quam Palatinam, duobus in Academiae panegyri sermonibus docuit, addiditque nuper de Ingelheimensi Caroli M. palatio commentationem erudite et eleganter conscriptam, dissertationemque, qua sepulcrum Romanum Schrishemii, haud procul Heidebergae, in strata Montana nouiter detectum et singulas eius partes, Hypogaeum vel Columbarium, Sacellum atque Triclinium exposuit; quas scriptiones omnes foecundi, si quod unquam,

*) vid. ill. Ring. pag. 63, cuius ipsius verba pluriuscula sequuntur.

quam, ingenii testes volumen primum commentariorum Academiae continet, praeter ultimam, volumini secundo suo tempore inferendam. Primum volumen Actorum Academiae, ante triennium institutae, obtulit Electori, mense Octobri Anni LXVI. singulis bienniis novum promittens.

Numos, Electorum omnium ad se usque effigies, eleganter expressas, sistentes cum inscriptionibus a Schoepflino olim confectis, cudi artificiosissime postquam curauerat aliquot abhinc annis Elector, illorum collectionem ad Schoepflinum, huius sui laboris dudum oblitum, misit, addito aureo, Caroli Theodori effigiem exhibente, omnes et singulos capsula, ut moris est, sua inclusos. Similes aureos numos plures a principibus viris dono Schoepflino datos ostentat Numophylacium Schoepflinianum, augustum summi Magnatum et Imperantium in se fauoris delubrum. Addam unicum adhuc, alius licet generis, donum ad Nostrum ante biennium transmissum, omnia enim referre hoc mei propositi nec necesse est. Anno LXIV. ab Augustissimo Siciliarum rege Herculei veteris antiquitates, regis sumptibus magnificentissime, ut nouimus omnes, impresas, dono accepit; probantes abunde sui memoriam in regionibus illis superesse adhuc iuuenemque Regem iis, qui iustum meritis premium statuere nouerint, cinctum in spem non
va-

vanam Europaei orbis eruditi adolescere.
Haecenus ill. *Ringius*.

Schoepflinum, supra commemorauimus post
vicessimum annum oratoris publici personam
denuo egisse, quod factum est a. LXVI. ubi
ciuitatis et academiae Argentoratensis nomine
Ludovico XV. Quinquennalia regiminis gratu-
latus est oratione in solempni Panegyri habita.

Restat. vt indicem subiungam librorum,
quos edidit.

1. Dissertat. *qua antiquus Lapis Tergesti-
nus declaratur, additis XIII. ex historia vete-
rum regnorum vexatis quaestionibus.* Basileae
sub praesidio *Iselii* a. MDCCCXI.

2. Oratio, *qua sistitur Germanicus, rarum
principis ad spem imperii nati exemplar.* Ar-
gentorat. in 4. a. XVII.

Quantam de Schoepflino spem eo iam tem-
pore fecerit Kuhnus, in prolusione, hac oc-
casione scripta testatum reliquit. „Et, prae-
vidit quidem, inquit, Germanicus ex con-
scientia, virtutum meritorumque suorum
memoriam sui sacram honoratamque fore,
quum morti proximus in vltima ad amicos
oratione diceret: flebunt Germanicum etiam
ignoti; de hoc tamen tum certe cogitare non
potuit, iuuenem, vt tum illis videbatur,
barbarum in confesso doctissimorum cultissimo-
rumque ex media barbarie hominum latino
ore stiloque eo, qui romanum oratorem de-

„ceret, virtutes ipsius memoriamque celebra-
 „turum esse. Praestabit tamen hoc ei officium
 „— Schoepflin — fautor atque amicus, mi-
 „hi ex domestico aliquot annorum conuictu et
 „eruditionis et humanitatis nomine aestimatis-
 „simus; faciet autem illud non per lamenta in-
 „tempestiua ferosque fletus, sed vt de funere
 „Germanici Tacitus loquitur, per laudes et
 „memoriam uirtutum eius. Tanto autem magis
 „commendandus conatus oratoris nostri videtur,
 „quo rariores sunt, qui aliquod his studiis tem-
 „pus impendere, viresque suas in hac palaestra
 „exercere cupiunt, hoc praesertim aeuo cui
 „noua barbaries minatur, et quo neglectus ele-
 „gantiorum litterarum quasi laudi ducitur. No-
 „ster quidem orator aliquid amplius est praesti-
 „turus, — id ipsum incitamentum erit aliis,
 „vt paria audeant, atque suo quoque exemplo
 „doceant, quod, vt Plinius loquitur, vigeant
 „studia, proferant se ingenia hominum et osten-
 „tent, vtque ipsi quoque pro viribus id agant,
 „vt gloria excultae eloquentiae Argentorato
 „nostro conseruetur, quam ex eo tempore,
 „quo primum academiae nomine censerī meruit,
 „conseruauit.“ Hanc orationem, proceribus
 ciuitatis mirifice probatam, publice fuisse typis
 exscriptam et imaginibus ornatam, iam supra
 diximus.

3) *Oratio consecrandae memoriae, Jo. Henr.
 Barbii, Doctoris Theologi Argentinenfis a,
 XVIII.*

4) *Diff.*

4) *Diff. de Origine, fati et successione Regni Navarrae ad nostra usque tempora.* Praesid. Kubnio in 4. a. XXI.

5) *Orat. consecrandae Memoriae Jo. Casp. Kubnii Histor. et Eloquent. Prof. Argenturins.* in 4.

6) *Panegyrici Ludovico XV. regis Natalibus dicti anno 1722, 23, 24, 25, 29, 31. usque ad a. 1745. Argentor. fol. typis exscripti singuli, praeter illum, quem a. 1725. dixerat, quod paullo post nuptialis Oratio habita. Ill. Ringius omnium harum orationum panegyricarum aliarumque novam editionem, vita auctoris notulisque a se auctum, proxime dabit forma, quam vocant quarta maiori, quo quidem omnes elegantiarum amantes sibi reddet deunctos et obstrictos.*

7) *Miscellanea historica.* Argentor. in 4. a. XXIII.

8) *De Allemannicis Antiquitatibus Commentatio, qua integra veterum Alemannorum fata usque ad extinctam eorundem rempublicam traduntur.* Argentor. in 4. additus est index.

Totam historiam Alemannorum a prima origine usque ad interitum huius reipublicae, quae seriem CCC annorum complectitur, optimis scriptoribus in subsidium vocatis; persequitur; multa tamen adhuc restare, quae diligentiam periti cuiusdam antiquitatis Alemannicae

occupare possint, iudicant auctores actorum eruditorum in Sect. X. Tom. VIII.

9) *Observationes historico-criticae* a. XXIII.

10) *Selecta historica.* eod. an. in 4.

11) *Illustres ex historia Hispanica controversae.* a. XXIII.

12) *Illustres ex Clodouaei Magni historia controuersiae.* Argent. a. XXV.

13) *Oratio nuptialis, qua Ludouico XV. Nuptias praesente Stanislao Rege gratulatus est.* Argent. in form. max. a. XXV.

14) *Observationes historicae, quibus Origines Romanae discutiuntur.* in 4. a. XXV.

15) *Varia critica ex historia sacra et profana.* a. eod. in 4.

16) *Analecta historica.* in 4. ad eod.

17) *De extrincto et restaurato occidentali imperio.* Argent. in 4. a. XXVI.

18) *Genethliacus, quo Ludouico XV. Delphini natales gratulatus est.* in form. max. a. XXVIII.

19) *De Apotheosi suae consecrationibus imperatorum Romanorum.* Argent. in 4. cum fig. aeri incis. addito indice.

Quatuor capitibus liber hic elegantissimus absolvitur; in quorum primo generales quasdam auctor profert observationes, in altero recenset imperatores, Imperatrices et Caesares, Romae olim consecratos, et quae in priscis monumentis supersunt de eorum consecratione, adcu-

adcurate exponit. Explicat igitur Achatem illum Sanctae Capellae Parisiensis, qui summis Antiquariis, *Peirescio*, *Rubenio*, *Harduino*, *Montefalconio*, aliisque multum faceffiuit negotii. *Schoepfflinus* refutatis aliorum opinionibus, verosimile facit, figuram ibi sedentem esse Augustum; eum, qui equo insidens ad superos euehitur, esse Drusum, Tiberii filium; illum denique, qui postremo loco adparet clypeum praeferens, esse Julium Caesarem. Exponit etiam infamem illam consecrationem Antinoi. Tum numum exhibet, in quo imperator Constantinus M. sinitur velatus in curru, dextrum tendens versus aliam dextram e coelo porrectam, quae ipsum ad superos recipere videtur: docet autem, hic non significari veram consecrationem, etsi in imo numo legatur *Conf.* id est, *Consecratio*; sed innui beatum Constantini excessum ex hac vita et transitum ad coelites, nec alio sensu capiendum censet vocabulum *Diui*, quoties id Christianis tribuitur imperatoribus. In cap. III. caerimoniis consecrandi expositis multos ritus illustrium sepulturarum Romanarum etudite persequitur auctor: refellit nimirum communem antiquariorum sententiam de vasculis lacrimalibus, quae in sepulcris Romanorum nulla fuisse docet: ostendit contra Kirchmannum, corpora omnino fuisse inuoluta haud comburendo: refutauit quoque *Fortunii Liceti*, de lucernis in sepulcro semper arden-

ardentibus sententiam. In cap. quarto de notis agit et characteribus, qui consecratis solent tribui: refellit eos, qui viventibus nonnullis imperatoribus titulum *Diui* Diuaeque tributum fuisse existimant. Differit quoque de statuis aureis, quas ponere consecratis consueverant Romani. Denique describit anaglyphicas in stylobate columnae Antonianae figuras, multa ἀποδείξεις symbola coniunctim exhibentes. conf. Acta Erudit. mens. Decemb. a. CIOICCCXXX. pag. 550. Deutsche Acta erudit. Part. CLXIII. nr. 2.

20) *Illustres ex Britannica historia controversiae* in 4. a. XXXI.

21) *De Auspiciis Romanorum* in 4. a. XXXI.

22) *De Burgundia cis — et trans-Jurana* Argent. in 4. eod. a. vid. Journal des Savans mens. Jul. a. XXXI.

23) *Les Armes du Roi justifiées contre l'Apologie de la Cour de Vienne.* Strasbourg, a. XXXVIII. in 4.

24) *Illustres ex Francica historia controuersiae.* Argent. a. XV. in 4.

Constat haec disputatio quinque capitibus, in quorum primo auctor contendit, *Portum Iccium* esse de *Wilsan*; in secundo euincit, Constantinum M. non in Anglia, sed in Dardania natum fuisse: in tertio docet, Monachos, qui multa coenobia in Gallia et Germania condidisse dicuntur, ex Hybernia venisse; in quarto osten-

ostendit, *Guilielmum Conquestorem* ius regni armis sibi parasse; in quinto denique statuit *Eduardum III.* ius suum hereditarium in Gallias declaraturum, legem Salicam haud repudiasse, sed tantum modo explicuisse, ita vero, vt nihil subsidii inde petere potuerit. vid. *Journal de Savans.* mens. Octobr. a. XXXI.

25) *Programma secularia inuentae Artis Typographicae celebranda indicens.* A. XXXX. in 4.

26) *Commentationes historicae et criticae.* Basil. a. XXXXI. in 4.

Hoc volumine continentur scripta, quae sub numeris 4, 8, 11, 12, 17, 19, 20, 21, 22, 24, 25 commemorauimus. Ex dissertatione prima excerpta, nouaeque aliae commentationes adcesserunt. Nimirum

27) *De sacris Galliae Regum in Orientem expeditionibus* a pag. 321. ad 366. Hanc anno XXIII. antea ventilaram disputat. academicam laudarunt auctores *Journal des Savans.* mens. Nouemb. a. XXV.

28) *Dubia historica* a pag. 427. ad 434.

29) *Diss. historica, qua sistitur Chronologia Romanorum Syriae Praefectorum, Pontificum Iudaeorum atque Iudaeae Proconsulum* a p. 465. ad 498.

30) *Observationes ad librum Diurnum* a pag. 499. ad 532.

31) *Formulae Pacis inter Fridericum Barrossam et Alexandrum III.* a pag 533. ad 536.

32) In-

32) *Innocentii VIII. Bulla dispensationis inter Carolum VIII. Regem Franciae et Annam, Ducissam Britanniae data A. MCCCXCI. a pag. 531. ad pag. 540.*

33) *Recensio Actorum Consilii Basiliensis, quae inter Codd. MSC. regii Navarrae Collegii etc. extant a pag. 541. ad 556.*

Quoniam regiae academiae Inscriptionum Parisiensi adscriptus est, huius Commentariis tres commentationes suo quasque loco et tempore insertas dedit. Nimirum

34) *Super Monumentum Legionis VIII. Augustae Argentorati repertum.*

35) *De Gentis Treboccorum origine et situ, occasione columnae in veteri Brocomago a XXXV. reperiae.*

36) *Super Fragmentum Liuii ex Salernitani Coenobii Cod. MS. olim descriptum a Matthaeo Rockio.*

37) *De Typographia ante A. 1440. a Gutenbergio reperta, qui cum Dreizehonio ac Heilmanno, Argentinenis civibus, sociis suis, iam a. 1439. licentiam apud Magistratum Argentinensem hac super re habuit, ex Actis et documentis publicis hucusque ignotis eruta et demonstrata.*

38) *Alsaciae Illustratae, Celticae, Romanae, Francicae, Tom. prior Colmariae ex typographia Regia fol. cum figuris plurimis aeri incisiss addito indice in fig. max. a. LI. De opere hoc*

hoc

hoc immortali iam supra quaedam diximus. Quae Gebuiller et Obrechtius iam diu tantum promiserunt, praestitit *Schoepflinus*. Primo agit de Alsatia in genere, de eius finibus et nouis et antiquis, saltibus, fluminibus, etc. Tum illustrat Celticam Alsatiam, et Celtarum antiquitatem, quam a pag. 109. in longo quodam excursu proponit, vbi vero multis rebus antea obscuris lucem adendit auctor. In libro secundo Alsatiam Romanam quam a. Chr. 496. Alemanni occuparunt, describit, multaque egregie explicat, quae ad cognoscendam topographiam et vitae genus, et antiquitatem et statum sub Romanis politicum, et ad existipatam paganorum superstitionem et nouum dei veri cultum conducunt. Pari modo versatur auctor in capite tertio, vt primo loca, regiones etc. adcurate describat, tum, quae hoc temporis spatio vsque ad an. 870. politica, vt ita dicam, Alsaciae fuerit facies, enarret, denique de moribus, ritibus, legibus, relictibus, coenobis, linguae commutatione, scriptoribus, aedificiis, numis, eo tempore cufis, et docte et copiose et eleganter agat. v. Lipsiens. ephem. litt. a. Ll. pl. 91 etc

39) *Vindiciae Celticae* Argent. in 4. a. Ll. Quae in Alsacia illustrata breuius scripserat de Celtis, vberius persequitur in libro hoc doctissimo. Omnia loca veterum Graecorum et Latinorum, in quibus mentio iniecta fuit Cel-
rum,

rum, diligenter colligit, componit, ex hisque ostendit, Celtas non Germanos, ad istos non referendos, sed Gallos fuisse. Quare Volateranum, Glareanum, Browerum, Cocceium, Spenerum aliosque refutat, qui contendant, veteres Germaniae incolas, non solum vna cum Gallis Celtas, sed etiam Gallos fuisse adpellatos, Denique recenset colonias a Celtis ad diuersas orbis terrarum partes deductas. v. ephem. Lips. Nr. 39. a. LIII. et Acta eruditor.

40) *Alfaridae illustratae Romanae*, seu libr. II. sect. VI. monumenta et liber III. a. LXIII. Valde laudatur a Gesnero in Gotting. Relation. de libris nouis III. Fascicul.

41) *Vindiciae Typographicae Argent. in 4. a. LX. cum documentis Typographicarum originum tunc primum editis et tabulis septem aeri incis.* Primum tollere studet, quae in vocabulo Typographia obscura videantur, in primo capite docendo, illo tantummodo innui artem singula eaque, quae diuidi discernique possint, exscribendi. *) Hanc artem, proprie Typographicam dicendam, *versatilem*, quae typis mobilibus sibi met adgregatis exercetur, a Guttenbergio, de cuius vita et arte multa lectu dignissima

*) *Meermannus* vir ill. in immortalis suo opere, Originis typographicae, inscripto, Tom. I. pag. I. sqq. omnes dubitationes, quae ex confusa vocis istius significatione oriuntur, de plano et simplici remouet.

fima commemorantur, Argentorati esse inuentam, id quod ex actis hucusque incognitis et a Schoepflino repertis plenius docetur, et a Schoiffero ad perfectionem perductam, docte euincit auctor *). Quae Harlempjes pro se et Laurentio Kostero dicunt, in cap. VIII^{mo} sub examen vocat; totamque historiam et antiquitatem huius artis egregie illustrat. vid. ephem. litter. Lipsiens. pl. 18. a. LX, et Gottingens. in quibus copiose censentur et laudantur hae Vindiciae. pl. 30. pag. 257. eiusd. an. III. tamen *Ringio*, quem alioqui propter eruditionem, doctrinarum copiam et amicitiam valde a me coli et amari, palam profiteor, adfentiri nequeo, qui nimia aduersus suum praecceptorem religione ductus pag. 46. „scriptis, inquit, typographicis, nouis et nuper demum plenius detectis rerum documentis authenticis, docuit orbem eruditum, *indubiam* esse, quam olim iam proposuerat, sententiam: ad Guttenbergium Moguntinum et Argentoratenses prima artis Typographicae initia pertinere, quam omnes, qui, quibus fundamentis et probationibus superstructa sit, inspicere propius et ad Lydium rationis non praeiudicatae lapidem exigere potuerunt, auide arreptam defendunt, et vsque defendunt, si — Meermannum excipias, ami-

*) sed vide, quae illust. *Meermannus* in origin. Typographicis Part. prior. cap. VIII. obiicit.

amicissimum hunc quidem Schoepflino, sed Costerum hic suum Harlemlensem, obrorto collo nobis obrudere volentem, fingentemque pro lubitu, quae suae thesi inseruire posse iudicauerat. Ego vero, nollem, Ringius vir. doct. et humanissimus de Meermanno adeo acerbe iudicasset. Vir enim hic doctus in praestantissimo opere suo: *Origines Typographicae*, inscripto Hagae Comit. a. CIOIOCCCLXV. in maiori quater. II. Tomis, nihil pro lubitu mihi quidem finxisse videtur. Exponit dilucide et sincere totam controuersiam, nihil celat, in capite VIII. primum causam Argentinensium ipse quasi agere videtur, quibus peractis suam profert sententiam, optimis modeste corroborat testimoniis, et in tomo altero, praeter documenta et testimonia typographica, fragmenta et specimen natae artis adcurate recudenda curauit, vt Harlemlensibus gloriam inuentionis iure quodam adserere possit. Haec pauca pro *Meermanno*, viro et doctissimo et humanissimo, qui vel hoc vno libro, in quo multa adhuc incognita scite eruta sunt, nomen immortalitati tradidit, dicenda visa sunt: neque tamen inter *Schoepflinum* et *Meermannum* litem componere audeo.

42) *Historia Zaringo - Badensis* Tom. I - VI. m, 4. Carolsruhae a. LXIII - LVI. Ill. *Ringius* pag. 60. de hoc opere ita scribit, „ Agere coepit cum Principe Durlacensi — de conscribenda Zaringo Badensi historia, cuius tom. I. a.

MDCCLXIII.

MDCCLXIII, postremum mense Junio a. LXVI Serenissimo Principi obtulit. Impulerant Schoepflinum ad opus hoc suscipiendum amor in Principem, in cuius terris primam lucem aspexerat, amorque adeo in patriam. Heluetica, Brisgouica et Martianae Sylvae Monasteriorum documenta, quae repererat hucusque incognita, originibus Badensibus nouam cum accendissent lucem, Serenissimo Principe, Carolo Friderico volente, probante, aggressus est opus, quod voluminibus septem forma quarta, quam vocant regiam intra quadriennium absoluit. Cuius auspiciis, eiusdem sumtibus, prodiit opus, Principis. . . . „*Cel. Hausen* in Allgemeine Bibliothek der Geschichte und der einheimischen Rechte in Deutschland. Part. I. tom. I. a p. 91. copiose recensuit hoc opus.

43) *Panegyricus Ludovico XV. secundum imperii semiseculum ingresso dictus.* Argentor. in form. max. a. LXVI.

Commentationum Academiae Theodoro-Palatinae vol. I. (quod mente Octobr. a. LXVI. obtulit Electori, singulis bienniis nouum promittens) inseruit Noster.

44) *De Ara votiuia Ladenburgensi imperatoribus et caesaribus rom. a Moguntiacensi ciuitate seculo III. exeunte dicata* a pag. 183. ad 192.

45) *de Caesareo Ingelheimensi Palatio* a. pag. 300. ad 321.

46) *Orat. inauguralis* et aliae *Schoepfiani* in publicis Academiae conuentibus recitatae leguntur ibid, pag. 9. sqq.

v. Gotting. ephem. litter. pl, 62. a. LXVII. In volumine secundo, suo tempore publicando comparebunt.

Dissertatio super Monumentum sepulchrale Schrieshemii repertum et

Diff. vindiciae Rupertinae inscripta. Denique *Orationes* in sollemnibus academiae conuentibus iam recitatae.

Alfaria Diplomatica Argent. in form. max. sub prelo est.

M. IOANNES CHRISTIANVS WERNSDORF,

*Professor publicus ordinarius Eloquentiae et Poeseos in academia Helmstadiensi, Societatis latinae Jenensis et teutonicae Bremensis collega honorarius *)*

Felix fuit Wittebergensi academiae et sacrarum non minus quam elegantiorum litterarum scientiae gens *Wernsdorfiana*, atque tres fratres huius domus fama eruditionis orbem adhuc rara felicitate illustrant litterarium. Nam
natu

*) vid. Des neuen gelehrten Europa Part. XV. pag. 750. Nos vero multa emendauimus et addidimus.

natu maximus *Gottlieb*, in Gymnasio Dantiscano eloquentiae et historiarum professor laudum multorum librorum tum in primis liticulae, quam cum *Froelichio*, e societate Jesu, habuit, clarus est; alter *Ernestus Fridericus*, S. S. Theologiae doctor et professor ornat academiam Wittebergensem; et minimo natu *Johanni Christiano*, quid litterae debeant, in praesenti videbimus, quum ipsam viri doctissimi vitam omnem, quomodo natus, educatus, institutusque sit, quid munerum gesserit, quos ingenii foetus ediderit, narrauerimus.

Natus est Wittebergae anno huius, quo vivimus, saeculi vicefimo tertio d. 11. mens. Novembris patre *Gottlibio Wernsdorfio*, theologiae professore et summo sacrorum in agro Wittebergensi peragendorum praesule, viro docto et acerrimo disciplinae antiquioris sacrae vindice et defensore. Pater autem a. MDCCXIII decesserat, quum noster vix sexennis esset; sed matrem reliquerat, *Margaretham Catharinam* natam *Nitschen*, filiam natu maximam *D. Gregorii Nitschen* a consiliis intimis Duci Holsatio-Schlesuicensi, et Episcopo Lubecensi, Augusto Friderico, Tabularii Directoris et comitis Palatini Caesarei. Quae quum filios contineret, et omnibus virtutibus, quae foeminam deceant, ornata esset, prudente domestica disciplina, quae maximam vim habet ad animos pueriles bene fingendos et ad aliquod genus ar-

tium virtutumque communium adsumendum, filios ita conformatos dedit reipublicae, vt patri prope plus, quam patri deberent. Atque optima mater vberimos cepit disciplinae fructus, et postquam filios fama, dignitate et muneribus florentes viderat, d. 25 Aug. a. LXIII Wirtebergae, postquam septuaginta et vnum annos vixerat, diem obiit supremum, plurimos autem vltimae vitae annos Helmstadii transegit. Atque de hac praestantissima muliere, et de domesticae imitationis disciplina, qua nulla melior contingere potest, quam si liberi maxime parentum imitatione erudiantur, et de gente Wernsdorfiana paene idem dici potest, quod cel. *Ernesti**) de familia Riiniana elegantissime disseruit. Illa autem disciplina bene constituta, summa semper cura seruata, aemulatione fratrum et institutione tam priuatorum quam publicorum doctorum, veluti salubribus alimentis aucta et sustentata fuit. Prima autem litterarum elementa didicit partim a domesticis praeceptoribus, in quibus praecipue laudat fidem et doctrinam *Christiani Benedicti Milken*, viri humanissimi et elegantissimi, qui postea Scholae cathedrali Numburgensi Rector praefectus est, et *M. Jo. Gottfrid Böttgern*, postea Mühlhusium euocatum, ad Gymnasium in ista vrbe moderandum. In patrio autem ludo habuit praecpto-

*) In *Memoria Jo. Florentis Riini* p. 196. opusculorum oratoriorum Lugduni Batavorum 1762, quae legisse neminem poenitebit.

ceptores M. Jo. Andream Boden Rectorem et M. Gottfredum Wagnerum, Conrectorem. et a. XXXV. in scholam delatus est Portensem, *Friderici Gottbelf Freytag, Jo. Fridlibii Strübel, Salomonis Hentschel, Jo. Christian Weidner, Christophori Hagmanni*, quibus etiam noster usus est praeceptoribus, et doctrina et disciplina tum temporis nobilitatam. Inprimis *Freytagius*, in cuius aedibus habitabat, homo graecarum et latinarum litterarum eximia scientia praeditus, quem dignissimus ipsius disciplinae alumnus, *Ernesti* *) quasi per transennam summis extulit laudibus, Graecarum et latinarum studium ita efficaciter iniecit nostro, ut postea etiam, quum in academia sacris disciplinis operaretur, permultum illis tribueret temporis. Per sexennium in hoc doctrinarum studio, tirociniis litterarum puerilium positis mense Sept. a. XXXXI. Wittebergam se contulit, atque ducibus illustribus *de Berger*, quem praecipue sectatus est, *Hassio, Weidlero, Bosio*, fratre natu maximo *Gottlieb Wernsdorfio*, ordini philosophorum tum Adjuncto, et Adjuncto *Hillero* culturae ingenii et rationis, beneficio litterarum seueriorum ac reconditarum pariter atque mansuetiorum operam nauauit diligentem, *Zeibichio* autem, *Hofmanno, Bauero* et *Weickbmanno* usus est praeceptoribus in perdiscendis

sacris

*) in narratione de I. M. Gesnero libr. memor. p. 308.

sacris doctrinis. Moderantibus *Bauero* et *Bergero* Ephoris Alumnorum Electoralium in quorum numero noster quoque fuit, aliquoties publicas defendit disputationes. Academico curriculo feliciter confecto, a. XXXXIII. laurea philosophica a Brabeuta Bosio ornatus primum tulit diligentiae praemium. Posterò anno die, quo memoria in crucem sublata nostri Soteros recolere solemus, quique in academia Witebergensi publica oratione celebratur, praecipiente *Bergero*, cathedram ascendit, carmine heroico de cruce humanae salutis tropaeo recitato. Quod postea vna cum Prolusione *Bergeri* eiusque Prologo formulis est descriptum. Ne vero vitam silentio transigere videretur, a. XXXXVII. ad usum communem conferre instituit partam doctrinae copiam, scholis habendis. Ad facultatem igitur docendi impetrandam more maiorum publicas ventilauit disputationes, quas cum reliquis eius scriptis postea indicabimus. Non ita multo post, quam copiam sui fecerat, fuerunt, quibus doctrina et dexteritas et solertia *Wernsdorfii* probaretur. Dignum igitur eum iudicarunt, qui ludo moderando praeficeretur, ac pluries eum commendarunt iis, quibus cura scholarum delata est. Noster vero in luce academiae, quam in umbra scholastica viuere et ad pistrinum hoc detrudi maluit. Ac quamuis ea fors plurium, qui mari Aegeo academico se committere incipiunt, esse videa-

videatur, vt variis tempestatibus iactati et invidia odioque aliorum aut ludo fortunae haud raro diu agitati, magna virium corporis animique et fortunatum iactura facta, in splendida miseria haud raro tabescant, donec locum nanciscantur meliorem; noster tamen commodius viuere, et laetam fortunae faciem exspectare potuit Schabbeliano maiori subsidio litterario ab huius curatore D. *Daniele Huckio* Senatore Lubecensi impetrato. Mansit igitur Wittebergae et a. XXXXVIII. ordini philosophorum adscriptus est, ventilata disputatione de veraratione exorcismorum veteris ecclesiae. Dum autem ciuibus academicis praelectionibus suis et historicis operam commodauit, viamque ad maiores honores sibi munire coepit, accidit vt mense Junio a CIOCCII praeter spem atque expectationem Helmstadium euocaretur, ad artem rhetoricam et poeticam profitendam. Non diu igitur haesitauit, num patriam relinqueret, quamquam spes professionis extraordinariae in academia Witebergensi nanciscendae fuit, sed mense Septemb. omnibus fortunis Helmstadium traiectis, eodem abiit, atque ab eo tempore historicos, poetas et oratores latinos auditoribus interpretatus est. Atque auditores ex eius recitationibus insignem capturos esse utilitatem et voluptatem, ex eius scriptis, in quibus exquisita doctrina et singularis industria elucet, haud infelicibus auib. possumus au-

gurari. Consuetudinem enim et familiaritatem quamdam contraxit cum scriptoribus vtriusque linguae antiquis. Praecipue amat poetas, atque, quamdiu subsellia Scholastica et academica occupauit, quo tempore illae veterum deliciae, a iuuentute imperita quae eas vix primis labiis gustauit, nec quantam iis, qui sint eas consequuti, dignitatem adferant, non ignorat, fere spernuntur, omne paene tempus in legendis poetis et graecis et latinis consumpsit: et iuuenem studium poetices et exercitatio adeo delectauit, vt multos haud irato Apolline funderet versus. Arque Poenickius tomo II. collectionis suae multa Wernsdorffii carmina inseruit. Ode, qua disputat de vera ratione Exorcismorum veteris ecclesiae, comiti de Holzen-dorf dedicata, in ephem. Lipsiens. pag. 775. a. 1749. valde laudatur. Quo quidem studio, quum scriptores pedestri scribendi genere vlos paullulum negligetet, effecit, vt oratio poeti-corum verborum audacia intumesceret nec cum lenitate profueret aequabili. Maturiore quidem aetate et firmiore iudicio illum tumorem deserere et orationem mediocritate quadam ac suauitate temperare et condire studuit: sed vestigia tamen illius interdum comparent: mor-bus enim, qui semel omnia membra, si praecipue tenera adhuc et fluxa sunt, occupa-vit, et vehementius ingrauescit, raro omnino potest vinci et tolli, quin quaedam mali in cor-pore

pore indicia resideant. Poetarum tamen lectio miram adtulit utilitatem atque orationem non solum plenior effecit et cultiorem, eique modum quemdam et numerum paravit, sed etiam sententiis illorum et testimoniis, neque tamen dedita opera quaesiris, tanquam gemmis distinxit et illustravit. Quando publice laudat principem aliosue, commouetur et spiritu quodam adflatus insurgit altius. Sentit acumen et magnitudinem rerum ac verborum, et pulchre illustrat. Naturam et regulas verae ac speciosae eloquentiae bene novit, eiusque virtutes in scribendo eleganter refert, id quod vel ex panegyricis et prolusione de vestigiis rhetorices in poetis veteris Latii Satyricis cognoscere possumus. Haud enim nescit, dicere bene neminem posse, nisi qui prudenter intelligat. Difficiliora loca facile interpretatur, et dum desperatis aut male intellectis locis medelam adfert, non secat vritque sed omnia antea circumspicit, unde auxilii et remedii aliquid petere possit: quod ex exemplis postea adlatis penitius intelligemus: ex quibus etiam patebit, eum omnis antiquitatis et historiae esse peritissimum, iisque, quae ex numis et inscriptionibus veterum cognosci et illustrari queant, calide et perite uti. Laude floret hominis pii, integri, humani atque officiosi. Ac admodum nuper laudavit cl. *Schwebelius* in praefatione ad *Vegetium* suum, humanitatem nostri, quod

tres

tres codices membranaceos, qui in bibliotheca Guelpherbytina seruantur, conferendos suscepit, et varias lectiones ex iisdem adcurato studio excerptas ad ipsum transmittit.

Quae munia in academiis sunt sollemnia, et ad quemlibet Professore, cui locus in facultate, vti dicunt, datus est, perueniunt, cum laude gessit. Pro-Rector enim ter creatus fuit a. CIOCLV. tum a. LVIII. et tertium a. LXV idemque ordinis sui fuit Decanus. Primum auspiciatus est munus Prorectoris oratione de studiis litterarum humaniorum ad vitam et mores referendis; deinde de popularitate ciuili et erudita ad locum Agrar. II. c. 3. et a LXV. denique de vsu ex lectione veterum poetarum capiendi in interpretanda Script. Sacra.

Semel connubium iunxit, in matrimonium die XIII Jun. a. LIII. ducta Anna Magdalena Hedwiga, vidua Petri Gerikenii Professoris olim medicinae in academia Julio Carolina et Seren. duci Brunswicensi a consiliis aulicis relicta; filia autem *Jo. Iusti Foersteri*, praesulis quondam sacri apud Neostadiensis in terra Hannoverana; ex qua duo liberos suscepit *Io. Christian. Gottlieb* et *Louisam Eleonoram Gottlibiam*.

Quam industrius et diligens sit in legendo et scribendo ex indice libellorum, quos edidit, et nos indicabimus, intelligi poterit.

Oratio de cruce humanae salutis tropaeo, in memoriam seruatoris morientis Witteb. 1745.

Dispu-

Disputatio I. *De Hypatia, philosopha Alexandrina* Praef. Jo. Dan. Ritter. Witteb. 1747.

Disputatio II. *De Hypatia philos. Alexandrina speciarim de eius cruce* Resp. Reinh. Ern. Christophoro Schaeffero, Gedan. 1747.

Disputatio III. *De Hypatia speciarim de causis caedis eius* Resp. Car. Beniam. Acolutho a. XXXXVIII.

Disputatio IIII. *De Hypatia, speciarim de Cyrillo Episcopo in causa tumultus Alexandrini caedisque Hypariae contra Godofredum Arnoldum et Jo. Tolandum defenso.* Resp. Ad. Lud. Fridr. Drechsel. Mulhusa Frco 1748.

In quatuor his disputationibus variis rebus, quae ad historiam philosophiae et ecclesiae saeculi quinti pertineant, nouum lumen accenditur. Cur autem Hypatia ab Alexandrina plebe furibunda sit occisa, alii aliam habuerunt sententiam. A veritate haud procul abesse videtur testimonium Hesychii, qui cum Socrate componitur, a plebe propter suspitionem magicarum artium, quarum ope Hypatia lites inter Cyrillum et Orestem aleret et augetet, furore adensa illam esse necatam. Arnoldus quidem in historia sua ecclesiastica et Tolandus in suo Tetradyo, Episcopum Alexandrinum Cyrillum plebem furore inuasisse contendunt, Wernsdorfius autem falsam hanc esse criminationem ostendit, et quae Socrates
de

de hoc tumultu memoriae prodidit, singulatim exponit et copiose persequitur.

De vera ratione exorcismorum veteris ecclesiae Disput. pro loco Jo. Buchero Gedan. Witteb. 1749.

Prior pars huius disputat, maximam partem est philologica, et praecipue in eo versatur, ut veterum loca de exorcismis explicet. Exorcismorum catechumenorum sacro lauacro initiandorum nihil aliud, nisi cohortationem ad emendationem vitae et ardentem precem ad Deum fuisse, nec ullam subfuisse fraudem docet, tum figuras orationis, quibus vsi fuerunt veteres christiani, explicat et componit cum incarnationibus, quae idolorum cultoribus fuere sollemnes, sed ab illis plane diuersae. In parte posteriori euicit post tempora Apostolorum exorcismum non miraculis sed potestati Christianorum spirituali, ut ita dicam, a patribus ecclesiasticis esse attributum, conf. ephem. Lips. pl. LXXXVII. a. 1749.

De vestigiis rhetoricis in poetis veteris Latii satyricis. Programma aditiale. Helmstad. 1752. Inquit in naturam artis oratoriae et pulchre illustrat *Iuuenal.* Satir. VII, 155, 193. VI, 184, 279, 447, 452, X, 122. *Horat.* Satyr. l. 10, 11, 20 sqq. *Perf.* Sat. I, 45, 64, 79 sqq. 85 sqq. V, 10 sqq. et *Lucilii* fragmentum. Merito laudatur in ephem. Lipsiens. litter. pag. 886 a. 1752.

Pietas

Pietas in serenissimum Ducem Carolum, oratio aditialis die eius natali habita 1753.

De dignitate academiaram, quam capiunt e studiis humanitatis. Oratio in natali academiae Juliae Carolinae habita a. LIII. Propter nitorem et elegantiam stili et sententiarum laudata in ephem. Gotting litter. pag. 464. a. LV.

De elogio filiorum tonitru ad Marc. III, 17. Diss. epistol. ad S. R. Jo. Gottlob. Carpzouium Praefulem Lubecensem Helmstad. a. LIII. conf. ephem. litter. Gotting. p. 416. a. LV. et Krafftii biblioth. theol. Part. 107. p. 596. ephem. Lips. pag. 986. a. LIII.

Progr. de vita I. Georgii ICti 1754.

Oratio parentalis J. Georgio Pertschio academiae Prorectori dicta a. LIII. fol.

De Bona mente a Romanis consecrata progr. a. LV. vid. Vollständige Nachricht. a. LVI.

Progr. in memoriam Francisci Rothfischeri, a. LVI. in form. max.

De diuinis hominum hospitibus ad Ebr. XIII, 2. Progr. die festo S. Michaelis a LV. De adparitionibus numinum et daemonum multa ex antiquitate explicantur ad illustrandam doctrinam de adparitionibus angelorum. vid. Vollständige Nachricht a. LVI. pag. 813. sqq.

De ciuitatibus Asiae veteris Progr. ad indicandum sacrum saeculare academiae Duisburgensis, a. LV. *Wirhofius* illud actis, sac. secul. acad. Duisburg inseruit p. 160-168.

De

De Christo, phosphoro nostro ad loc. Luc. I, 78. II Petr. I, 19. Apocal. XXII, 16. item de phosphoro profanarum gentium. Progr. sacro Christi natalitio propos. a. LV. Cur Christus phosphorus vocetur, varia proferuntur argumenta verisimilia. Profanarum gentium Phosphorum, qui in nonnullis veteribus inscriptionibus occurrit, tamquam medicum et conseruatorem liberorum et familiarum fuisse cultum, eundemque esse, qui alias telespherus dicitur, ostendit Wernsdorffius.

De titulo aeterni et perpetui Romanis imperatoribus olim attributo. Progr. ad indicandam orationem in nuptias Ducis Saxo Vinar. a. LVI.

Oratio panegyrica in connubium Serenissimi ducis Ernesti Augusti Constantini et Annae Amaliae, Principis Brunsw. et Luneb. a. LVI. in for. max.

De ritu figendi clauis annalis apud Romanos Progr. ad indicand. sacrum seculare academiae Gryphiswaldensis a. LVI.

De collegio poëtarum Rom. Progr. ad indicandam orationem in natali academiae Juliae Carolinae. a. LVI.

Progr. de vita Jo. Nic. Frobesii, mathem. et physic. P. P. O. a. LVI.

Progr. in memoriam Jo. Conr. Sigism. Toppii, Icti a. LVII.

Progr.

VI Progr. *de Fortuna principum* orationi Guil. Gebhardi Brunswic. in reditum Sereniss. Ducis Caroli habendae praemissum. a. LVII.

Memoria Laurentii Heisteri, Medici celebratissimi a. LVIII. in 4.

Memoria Christophori Timothei Seidelii, Doct. Theol. et Abbatis. Helmst. a. LVIII. in 4.

Oratio Parentalis Christ. Timoth. Seidelio, Academiae Prorectori, in purpura defuncto d. III Jul. in templo academico dicta. Helmst. a. LVIII. in form. max.

De mansuetudine imperii Romani, Progr. ad orat. Detl. Bots. Sternhagenio. Schleswic. in natali Friderici V. Regis Daniae habitam. a. LVIII.

Oratio Panegyrica in connubium Sereniss. Marchionis Brandenb. Friderici et Sophiae Carolinae Mariae. Princ. Brunswic. et Luneb. Helmst. a. LVIII.

Ad locum Virgilii Ecl. III. vers. ult. Progr. ad orationem in nuptias Friderici Marchion. Brandenb. a. LVIII. in form. max.

Christus Pacifer, Program. sacro Christi natalitio propos. Helmst. a. LVIII.

Progr. in memoriam Jo. Gotlob Krügeri, Doct. et Profess. Medici Helmst. a. LX.

De antiquitatibus Balearicis liber singularis Brunf. a. LX. in 4.

Columba sancta Syrorum Progr. sacro Pentecostali propos. 1761. Fundamenti veluti loco
Vir. Philol. Vol. III. I poni-

ponitur illud Tibulli libr. 1. el VII. vers. 17.
a. LXI.

*Quid referam, ut volitet crebras intacta
per vrbes.*

Alba Palaestino sancta columba Syro?
cel. *Wernsdorfius* docet: Syros sub columbis et piscibus, quae animalia diuino cultu profesebantur, duo principia mundi conditi, *aerem* et *aquam*, mente et cogitatione sibi concepisse, atque hunc opinionis errorem ex verbis Mosis Gen. 1, 2. male intellectis ortum esse. *Wernsdorfius* ipse sub finem disputationis pag. 22. omnia breuiter ita complectitur. „Neque igitur temerarium iudicamus asserere, cultum columbae apud Syros documentum fuisse traditae antiquitus religionis in Spiritum Dei creatorem mundi, quae mature in superstitionem et idolatriam degenerarit.“

Ad locum Senecae consolationis ad Polyb. c. 36. Progr. ad orationem honori et memoriae Serenissimae Principis Viduae Antonettae Amaliae, Ducis Brunsv. et Luneburg. dicatam. Helmst. a. LXII. in form. max.

De Deo Primogenito. Progr. sacro Christi natalitio ptopos. a. LXII. In hac prolusione cl. auctor diuersos significatus, quos apud varios auctores et diuersas sectas obtinuit vocabulum Dei Primogeniti, explicare instituit. Agit igitur primum de Altari, ab imperatore Augusto, ut Suidas testatur, iussu oraculi Delphic

phici, Deo Primogenito exstructum, quam quidem fabulam ex inscriptione quadam Fortunae Primigeniae praeintellecta ortam esse, ita ostendit, ut ad veritatem quam proxime adcedat. Tum de Dea Primigenia, de Orphei Θεῶ πρωτογένω et Valentini Primigenia Tetracty Aeonum docte disputat

Progr. de vita Godofr. Ludov. Menkenii. ICI et Facult. lurid. Ordinar. a. LXIII. in forma max.

Dies sanguinis et Hilaria Romanorum cum Paschate Christianorum collata. Progr. sacro Paschali propos. a. LXIII.

Primum docet, mysteria Matris Deum ritibus formulisque paschalibus Christianorum a Philosophis maxime Platonice adcommodata, deinde ab ecclesia Romana ritus quosdam ex eadem sollempnitate in pascha translatos esse, singulis diebus, qui in Calendario antiquo memorantur, illorumque ritibus consideratis, ostendit. Quia etiam diem sanguinis et Hilaria nullus scriptorum ante seculum P. C. N. tertium memorat, sacrum illud Matris Deum, quod mense Martio fiebat, olim minus sollempne, nec pompa publica, sed tantum a sacerdotibus in ipsis adytis ritu Phrygio peractum, postea vero publica auctoritate celebritateque accepta, fastis publicis consignatum fuisse existimat. Hunc recensum cel. Klotzii ex Act. lit-

ter. vol. I. part. II. a. **MDCCCLXIII.** sum-
tum huc transtuli.

Progr. in memoriam Jo. Georg. Alberti Kip-
pingii, Med. Doctor. et Philosoph. P. P. O.
Helmst. a. **LXIII.**

*De principibus et populis Ἀδελφοῖς ex numis
et monumentis antiquis.* Progr. ad indic. orat.
in nuptias Serenissimi Principis her. Caroli Gui-
lielmi Ferdinandi et Augustae, Regiae Brittan-
niarum Princ. a. **LXIII.** fol.

Summa disputationis huius elegantissimae
haec est. Urbium et populorum Ἀδελφότης
saepius memorant antiqui scriptores. Ratio-
num vero et caussarum, quibus nitebatur frater-
nitas, altera in origine populorum est, altera
in eorum foederibus et pactis: altera constat
natura et cognatione, altera concordia et mu-
tuis officiis. Originem populorum et urbium
spectat Ἀδελφότης, si vel auctores et conditores
habent communes, vel coloniae sunt eiusdem.
Hinc vrbes dicuntur matres et parentes aliarum,
quibus originem, emissis colonis, dederunt.
Ipsae Metropoles, quum colonias emittunt,
dicuntur parere et gignere, et quasi parentes
solebant suos colonos vocare liberos, poste-
ros, consanguineos, necessarios; et quemad-
modum his adfectum parentum praestare sole-
bant, bene consulendo, iuuando, bella ab iis
et calamitates prohibendo; ita vicissim ab iis
pietatem et reuerentiam sibi exhiberi postula-
bant,

bant, quam qui non praestarent, impietatis arguebantur. Quae e patria ciuitate exierant coloniae, patrios deos, et aucta sacra, sermonem item, magistratus, mores, ritus, et instituta antiquae patriae seruabant, quod maxime inlustri constat exemplo Massiliensium, qui a Phocaeensibus oriundi, quamuis gentibus dissimillimo ingenio circumfusi essent, Graecae tamen originis mores et ritus per multa saecula seruauerunt. Coloniarum munus erat, bellis gerendis auxilia mittere et vestigalia per d re tum matribus suis, tum aliis inuicem coloniis, contra vero prohibere, quae iis detrimento esse possent: quae quidem omnia *Wernsdorsius* numis aliisque antiquitatis monumentis laudatis vberius probauit. Eiusmodi tamen societas inter gentes etiam non cognatas sanctis foederibus et pactis solebat instaurari, aut quae vetus intercesserat necessitudo, iisdem renouari; quae quidem proprie tum vocabatur *Κοινωνία* aut *ὁμονομία* ciuitatum; et nihil erat aliud, quam *ἀδελφότης* mutuo consensu et pacto stabilita. Ob eandem *ὁμονομίαν* vrbes dicebantur *ἀδελφοί*, atque in historiarum marmorumque veterum monumentis varia decreta ciuitatum reperiuntur ad mutuam concordiam sancita. Apud *Edm. Chisbullum* (*Antiquit. Asiae*, pag. 130.) Hierapytnii et Priansii inter alia sibi stipulantur *μετοχῶν καὶ θεῶν καὶ ἀνδραπνῶν παντῶν*, rerum omnium diuinarum humanarumque communionem.

Ad res autem diuinas spectat communio religionum, deorum, fanorum, ludorum publicorum et iuris hospitii. Ad res contra humanas pertinet *ισοπολιτεια*, aequum ius ciuitatis, quod idem adferebat potestatem honores magistratusque in altera ciuitate gerendi, communionem fori et conuentus, quibus in commune consuleretur, agendi facultatem: tum *Επιγαμιοι*, quae insinuant libertatem ex altera vrbe vxores ducendi, quae iis praecipue populis concedebatur, qui origines suas ad eandem stirpem referebant: *εγκτησις* postea, h. e. ius coemendi possidendique fundos et domos in altera ciuitate: *Ατελεια* denique, siue ius commercii, quod liberam mercium inuectionem et asportationem concedit, cum immunitate a vectigalibus et portoriis. His explicatis de regibus et principibus *Αδελφοις* agit, quod nomen subinde Principibus ob communionem imperii et concordiam esse additum, quum inter omnes constet, numos sumit interpretandos, quorum in vtraque area iuncta duo capita regis et reginae conspiciuntur, et alteri parti adscriptum est ΘΕΩΝ, alteri ΑΔΕΛΦΩΝ: cuius generis numos aureos *Spanhemius* (de pr. num. tom. I. pag. 422.) duos exhibet, drachmalem et vncialem; *Begerus* (thes. Brandenb. tom. III. pag. 30.) semuncialem: in his autem interpretandis in diuersas abeunt sententias viri docti. *Spanhemius* probabiliter adfirmat, esse capita Pro-

lomaei

lomaei Philadelphi, eiusdemque coniugis et fororis Arsinoes, cum vtriusque parentibus, Ptolomaeo Lagide et Berenice. *Begerus* quidem capita Ptolomaeorum cum vxoribus in his numis esse concedit, sed inscriptionem diuidendam esse censet, ita vt Θεων ad Ptolomaeum Lagi et Berenicem, iam Diuos; Αδελφων autem ad Philadelphum et Arsinoen referatur. Ipsi vero, inquit clar. *Wernsdorfius*, arbitramur, non parentum et liberorum capita hic conspici, sed omnium αδελφων, adeoque elogium Θεων Αδελφων non separandum, sed ad vtrumque par coniugum referendum videri; sumtum enim est a quibusdam Diis, Osiride et Ifide, Joue et Junone, Apolline et Diana, qui passim Θεων Αδελφων elogio reperiuntur insigniti. Iam in vno numi latere Ptolomaeum Philadelphum cum Arsinoe exhiberi, vix esse dubium videtur. In altero autem quinam statuendus sit, non satis liquet. Fortasse Ptolomaeus Ceraunus est, Philadelphi frater cum Arsinoe sorore, Lysimachi vidua. Siue enim haec diuersa fuit a Philadelphi coniuge, potuit omnino, quum nuptias eius Ceraunus expeteret, simulque concordiam fratris Philadelphi per epistolas deprecaretur; tam laetabilis videri Aegyptiis fratrum sororumque Regum coniunctio, vt singulari numo repraesentarent: siue autem Lysimachi vidua, quod plurimis videtur, eadem est, quae Philadelpho nupsit,

post mortem saltem singulorum dignum visum est hoc reginae cum duobus fratribus matrimonium, cuius memoria in numo seruaretur. Fortasse etiam Magas, Cyrenarum rex, Philadelphi frater, exprimitur, cuius vxor Arsinoe, nisi soror fuit, saltem ex propinquis fuisse videtur.,

Aliud ille idque illustrius fraternitatis Principum exemplum reperit in numo Sardoniorum, quem *Morellius* (Specim. rei num. tab. xv.) descripsit: cuius in anteriore area legitur: Δρουσος Γερμανικος Καισαρες Νεοι Θεοι Φιλαδελφοι et ambo principes conspiciuntur sedentes; alter simpulum, alter lituum tenens: In posteriori scriptum est Ἐπι Γαιου Ασινιου Πολλωνος Αὐθυπατε, et in corona querna; Κοινε Ασιας. Celebratur hoc numo memoria Drusi, Tiberii Imp. filii, quem Pontificem simpulum indicat, et Germanici, qui per Tiberii adoptionem Drusi frater hic augur lituo significatur. Communitas Asiae, cuso hoc numo sub Proconsule C. Asinio Pollione, dolorem suum testatur ob amissos intra breue temporis spatium Principes, quorum concordia ad memoriam insignis erat. Adpellantur Νεοι Θεοι Φιλαδελφοι, vt intelligatur, ab Asiaticis post mortem in deorum numerum relatos, et Dioscuris, Castori et Polluci, quorum mutuus amor celebratur, aequiparatos esse. Eodem honore Caracalla et Geta adficiuntur in numo Ephesiorum apud *Morellium* (l. c. tab. II.) quo amborum capitibus subie-

ctum

Æum est elogium *Νεοι ἡλιοι*, *Noui soles*, in altera vero area ad latera Dianæ Ephesiæ utrimque visuntur Diofcuri equis insidentes, et supra duo Soles: quibus signis videntur Caracalla et Gera Castori et Polluci æquari, quasi auspicata romano imperio sidera.

Oratio Panegyrica, qua Sereniss. Carolo Guil. Ferdinando Principi Heredi, et Augustæ Regiæ Britann. Princ. Duci Brunsv. et Luneb. nuptias auspiciarissimas, Londini die XVI. Jan. celebratas publico Academiae nomine subiectissimo gratularus est, habita d. V. Mart. a. LXXIII. fol.

In eleganti hoc panegyrico læticia exultat animus *Wernsdorsii*: laudat Principis sui virtutem et gloriam et triumphos; laudat nouam uxorem, præfagit commoda, quæ hoc ex connubio in patriam redundabunt. En ipsius verba! „Ita autem instructa mihi est dicendi ratio, ut quæ connubium Serenissimi Principis „Heredis decora illustrant, quantum fieri possit, luculente exponam, et quas inde bene sperandi gaudendique causas habeamus, vestris „omnium animis subiiciam.“ Digreditur ad locos communes, ad laudem domus Guelphicæ utriusque, ad fortitudinem magni Herois Ferdinandi; modo aperte et simpliciter narrat, et ducit exempla ab antiquitate; modo incalescit et commouetur ac magnitudinem verborum et sublimitatem sententiarum Plinianam effingit

et animi sensa copiose ac varie exprimit. Lectores autem ingenium et dicendi genus, quo *Wernsdorfius* vsus fuit, quo luculentius perspiciant, locum quendam inlustrem excerptam. Ita vero pag. 8. dicit. „Neque verò longius petenda sunt laetitiae nostrae argumenta, sed veluti in conspectu omnium posita oculis animisque nostris vltro se ingerunt. Quid enim, non illa publica gaudii communis, illa populorum fere omnium gratulabunda vox, quae adhuc perstreperere et assultare auribus nostris videtur, nostra studia commoueat, nostrum incitet gaudium? Deslagrauit tandem funestissimum luctuosissimumque bellum, quod sex et amplius annos per varias orbis terrarum partes fatali incendio grassatum populos et terras plurimas ruina et vastitate exhaustit. Tu praesertim communis patria, infelix Germania, quam pertinax fortunae inclementia in praecipua rerum discrimina implicauerat, quas calamitates, quae fata luctuosa experta es! Incensis ad internecina odia collisisque inter se potentissimis gentibus, vidimus, quod adhuc horret animus, inundatos sanguine et cadaueribus oppletos campos, fumantes in ruinis ruderibusque suis vrbes, exhaustas immani exactione prouincias, omnia fame, inopia, squalore, lamentis horrida. Ex ista caligine moestitiae communis, ex his tenebris calamitarum, ex his paucibus vltimi exitii nunc tandem emerfit patria, et popu-

populos iam fere deficientes confectosque miseris restitutae pacis euentus, quasi noua luce, recreauit. Jam quietis, gaudii et bonae spei eunt tempora, vbique gratulationes audiuntur, et omni cura id agunt populi, vt quae superiore bello prostrata et fracta fuerant, erigantur denuo, et reparantur, vt Reip. partes, debilitatae adeo, cum tempore conualescant, et duraturae felicitatis status ad posteros confirmetur. Et nos quoque ex multiplici calamitate, quam belli furor inuexerat, iam releuari et refulgere incipimus, idque inter haec tranquillitatis nostrae initia optamus maxime, vt ea confirmetur in dies, et ad posteros aetatesque futuras continetur. Tu inter haec vota laetitiae nostrae **GELSISSIME PRINCEPS HERES** quasi nouum nobis fortunae publicae signum effers. Tuum connubium pax publica primum conciliavit, pacis gratulationes exhilarant, pacis bona comitantur, et quam olim veteres ex pace restituta et connubiis Principum sibi promittere solebant felicem temporum reparationem, iam plena spe experimur. Nam quem admodum, vbi post noctis tempestuosae tenebras, quam immanis horror turbinis, et cadentium ignes fulminum terribilem effecerant, sudum tandem coelo redditum exoriens solis iubar plenius illustrat, tum laetari homines et serenum iturum diem augurari; sic Tui connubii quasi pulchri fideris exortus efficit, vt, qua nunc frui coepimus

mus tranquillitate rerum, eam perennem fore et firmam et nouis auscibus exaggeratam speremus. O auspiciatum igitur et felix connubium, quod tantae spes tantaeque gratulationes comitantur. Romani inter auspices nuptiarum Deos Pacem colebant et Concordiam. Tuis nuptiis, PRINCEPS SERENISSIME, pax orbis terrarum dat auspicium, et exorta tot regnis et populis, inprimisque Germaniae, exoptatissima Concordia salutisque lux tibi quasi facem nuptialem praelucet. Merito igitur Tuorum omnium ciuium sic excitatur pietas, vt inter publicas plurimarum gentium gratulationes laetentur impensus, et de recuperatae pacis dono sibi maxime gratulentur, vt quibus illa prae aliis populis bonum multo maximum et exoptatissimum attulit connubium Principis Heredis, plurium maximorumque bonorum seriem post se habiturum. Nam procliue est omnibus augurari, augustum connubium, auspicante Pace et propitio adeo Numine contractum, pacis perpetuae fructum, et cum ea securitatem, quietem et plurium generum felicitatem commodaturum. Neque vero pacis solum gratia, sed etiam belli honos, et rerum ante gestarum gloria, qua cum maxime effulges ipse, connubium Tuum condecorant. Audire enim mihi videor eximias laudes et voces gentium exterrarum, reuerentia et admiratione plenas, quibus connubium Tuum prosequuntur, feliciter,
feli-

feliciter! acclamantes, et Te heroem fortissimum, defensorem patriae, decus Germaniae, gloriam Guelforum nuncupantes., Alio loco audacius surgit. „Applaudit et exultat Britannia, quae post porrecta in ultimum terrarum orbem arma sua, post iniecta Oceano frena et contabularum classibus mare, post admirabiles terra marique partas victorias, post donatam denique orbi terrarum pacem nihil gloria sua dignius, nihil illustrius, nihil opatius et laetabilius hoc connubio habet, quo regiae familiae clarissimum Principem Germaniae innecti videt.

Memoria Jo. Jacobi Hentschii, Prof. Mathem. a. LXVIII. 4.

Ad locum Calpurnii Eclogae I. Programma inuit. ad oration. panegy. in Connubium Serenissi. Principis Reg. Borussiae cum Serenissima Principe Brunsvicensi etc. a. LXV.

Simplici et naturali modo explicat verba Calpurnii Ecl. I. 84.

Scilicet ipse Deus Romanae pondera molis

Fortibus excipiet sic inconcussa lacertis.

Vt neque translari sonitu fragor insonet orbis;

Nec prius ex meritis defunctos Roma Penates

Conseat, occasus nisi quum respexerit ortus.

Hic locus impeditum habet sensum et interpretes magnopere torst. At in magno sententiarum diuortio cl. *Wernsdorfius* neque a recepta lectione, quam omnes libri probant, vlllo in verbo

verbo recedit, neque in ipsa sententia quicquam obscurum et difficile relinquit. Ita vero locum exponit: Ipse deus graue romani imperii onus tanta eius tranquillitate, et tanta cum virtute suscipiet, vt ex illa mutatione imperii, dum in manus successoris transfertur, nulla commotio, nullus tumultus oriatur, nec prius Roma defunctum Caesarem ob merita accessisse putet diis Penatibus, quam eum occisum exortus noui principis palam fecerit. Singula posthaec verba explicat, exemplisque aliorum scriptorum et numorum suam fulcit interpretationem. *Ipse Deus* est Carus Imperator, vti numi testantur. Per *Romanae pondera molis* intelligit poeta grauissimas pro imperio gubernando curas, et respicit ad eum morem, quo statuae et imagines imperatorum fingi solebant globum manu tenentes. Hic enim globus seu sphaera symbolum erat orbis terrarum habitabilis et nationum imperio Romano parentium. *Vt neque — orbis* eleganter dicitur, quod conuersiones et mutationes rerum publicarum, quales hoc loco intelligit Calpurnius, alias saepe orbi commoto et circumactio assimulantur. Fragorem et sonitum (quae quidem vocabula de magnis regnorum conuersionibus haud raro vsurpantur,) ab orbe illo translato abfuturum dicit poeta, quod successionem, noui Principis salua pace et tranquillitate publica sine vlllo tumultu aut turbatione imperii futuram

futuram esse praedicat. In posterioribus ver-
 bis singula vocabula significatione maxime
 usitata sunt accipienda, ita vt *ex meritis* notet
 propter vel secundum merita, *defunctos* mor-
 tuos vel vita functos; *Penates* deos tutelares
 deinde *ex meritis* referendum est ad *cese-
 at*, *defunctos* subiectum est, *Penates* praedicatum;
 et verbis naturali constructionis ordine colloca-
 tis, haec est sententia: Nec prius Roma *cese-
 at* defunctos ob eximia merita esse penates.
 Merita autem proprie dicuntur res fortiter bel-
 lo gestae, quibus vrbes, populi, res publicae
 vel constituuntur vel seruantur. Talibus me-
 ritis heroes coelum merebant, et inter deos re-
 ferebantur, et qui propter merita sublati erant
 in coelum, Penates aut Lares dicebantur earum
 gentium, ad quas ea merita pertinerent. Hinc
 imperatores Romani post mortem consecrati
 ob merita vel vera *ceseabant* inter Romano-
 rum penates, quos et Romani in larariis suis
 collocare et colere solebant. Penates autem
 fiebant consecratione publica, quae Senatus
 consulto ex mente defuncti Principis decerne-
 batur. Qua propter vtendum fuit Calpurnio
 verbo *cese- at*, vt in re, quae in publico con-
 silio, saltem in opinione hominum versabatur,
 maxime ambigua verba, *Occasus nisi quum re-
 spexerit ortus*, quorum sententia maxime pen-
 det a vero significatu verbi *respexerit*, plano
 modo explicat. *Respicere* autem hoc loc notat
transire

transire, post se relinquere, uti apud Ouid. Fast. IIII. 678. ita ut ortus casu primo, occasus autem quarto accipiat, et sensus emergat: nisi quum ortus noui imperatoris significauerit occasum vel obitum prioris. Ortus autem, oriri, oriens de successoribus imperatorum et auspicio imperii dicitur. Atque hinc Oriens Augusti, quae inscriptio in multis Caesarum numis occurrit, non bellum in Oriente gestum, aut victoriam a populo Orientis reportatam significat, ut plerisque numorum interpretibus placet, sed auspicia susceptionemque imperii celebrat. Expressa est plerumque sub ea inscriptione figura solis, cum capite radiato, globum, insigne imperii, manu protendens. Hunc Romani pro deo tutelari imperii et Genio imperatoris colebant, quod romanum imperium iisdem, quibus solis cursum, terminis contineri, magnifice existimabant. Hunc Calpurnii locum illustrat et confirmat verbis auctoris epithalamii Maximiano et Constantino dicti, quae idem pulchre interpretatur. Ex his videmus sobrietatem Critici nostri elegantis, atque sperare possumus elegantem fore, quam parat, editionem Poetarum venaticorum et bucolicorum latinorum, Gratii, Nemesiani et Calpurnii: ad quam adornandam multa iam collegit subsidia, et observationibus illustrare iam incipit. Adiunget illis minora poemata veterum de re rustica et hortensi.

De

- *De Angelo perditore*, ad varia loca sacri codicis Programma, die festo Michaelis propos. a. LXV.

Ad historiam natiuitatis Christi annotationes et re poetica. Progr. in sacro natalicio Seruatoris propositum. a. LXV.

v. Theologische Berichte von neuen Büchern von einer Gesellschaft in Danzig. P. XXX. pag. 731.

Memoria Io. Christophori Dommerichii, Logices et Metaph. P. P. O. a. LXVII.

Spem quoque nobis fecit nouae editionis *Papinii Statii* et *Macrobii*, atque a tam arctissimo usu, quem habet cum veteribus, a tam sagaci et prudenti critico vtilis nos accepturos esse editiones, certo sperare et confidere haud nefas fore arbitror. Multas praeter ea commentationes quae ad antiquitatem Romanam pariter ac Christianam, ad litteraturam et eloquentiam Romanam, ad historiam veterem et poesin spectant, maximam partem elaboratas in scriniis seruat, quae obiatibus occasionibus, quae quidem in academiis crebrae sunt, lucem subinde adspicient. Noster enim, si materiam quandam, non satis claram atque noua inuestigatione dignam inter legendum et meditandum deprehendit; statim illam mente complectitur, vterius inquirat, quae chartae mandauit, auget, emendat, limamque addit, donec publica luce digna videtur.

Vit. Philol. Vol. III.

K

M. IO.

M. IOANNES GRAMM,

Regi Danorum a consiliis status et iustitiae, intimus Archiuarius, Historiographus et Bibliothecarius: Linguae graecae Professor ordinarius in Academia Hafniensi; concilii sacri Adfessor; Senior academiae et regiae Societatis doctrinarum collega).*

Gramm, Aalburgensis, e Iutlandia ortus, primam lucem adspexit d. XXVIII. Octobr. a. CIOIOELXXXV. Patre vsus est *Nicolao*, verbi diuini ministro apud Bierbieneses et Mygdalenses, in litteris, quae ab humanitate nomen habent, et historia probe versato; matre autem, *Anna*, nata *Shulen*. A patre ipso puer formatus litterisque eruditus fuit, donec ad litterarum studia magis imbibenda videretur idoneus, qui academicis admitteretur praelectionibus. Abiit autem a. CIOIOCCIII. Hafniam, atque nostrum in hoc illustri musarum domicilio, more in academiis recepto, scholas doctorum adiisse, et tempus in litteris bene et diligenter consumsisse, ex scriptis, quae non ita multo post edidit, firmissimis testimoniis doctrinae atque eruditionis, non obiter libatae, nec intra vnus alteriusue anni spatium sibi partae, facile possumus intelligere. Quos vero audierit magistros, dicere nequeo, quoniam hac de re nihil memoriae proditum

*) Debemus hanc vitam Ephemer litter. Gottingens. III. Zugabe zum Merz a. CIOIOCCXXXVIII.

proditum reperi. Atque in vitae hominis docti enarratione facile possunt praeteriri nomina, quorum ab ore pependerit, doctorum, quorum quidem memoria in animis discipulorum numquam delenda est; at, quum maxime sint ignobiles, quid nosse illos iuvat orbem litterarium? et nisi cum consuetudo saeculi tum opinio quorundam hominum id flagitaret, plerumque omitterem. Inter ea tamen eos nominare praestat, quos quis praecipue sectatus est, et aliquando imirandos sibi proposuit, quoniam inde et vitae et litterarum, quas praecipuo prosequutus sit amore, et opinionum, quas postea adoptauerit, causa et origo haud raro intelligi et peti potest. Noster autem, qui a patre humanitatis amorem quasi innatum et hereditate relictum, postea, institutione adcedente, magis confirmatum acceperat, in academia potissimum delegerat sibi ducem *Paullum Vindingium*, qui litteras graecas magna cum laude docebat. Atque hic nullam dimisit occasionem optimo disciplinae suae alumno declarandi, quanti eius diligentiam atque ingenium aestimet, et quantam de eo spem foueat.

Iam vero *Grammius* spem atque expectationem de se conceptam non solum confirmavit, sed etiam vicit, quum non ita multo post, quam ciuibus adscriptus fuit academicis, scriptiunculis inclarescere coepit. Vbi enim a. MDCCCXV. Baccalaureus dictus fuit, anno sequenti cathe-

dram praefens ornauit defendendo disputationem pulcre conscriptam.

De origine Geometriae apud Graecos.

Eandem tulit laudem plaususque, quum ventilaret.

Disput. Archytae Tarentini fragmentum περι τῆς μαθηματικῆς, cum disquisitione Chronologica de aetate Archytae. CIOIOCCVII.

Disput. particula obseruationum ex scriptoribus antiquis. a. CIOIOCCVIII. quo anno iura et honores Magistri artium adeptus est.

Specimen obseruationum Graecarum ad Arati Phaenomena. Disp. a. CIOIOCCX.

In his scriptis quum insignem litterarum graecarum proderet peritiam, non potuit plurimorum, qui de pretio illis statuendo arbitri et iudices sedere poterant, fauorem ac patrocinium sibi non parare. Inprimis rerum sacrarum praesul, *Christianus Wormius*, vir egregiae eruditionis, tam re quam consilio nostrum mirifice iuuat, et apud regem Danorum, *Fridericum III*, sua effecit auctoritate, vt *Grammianus* a. XI. huius saeculi Conrector scholae, vti dicunt, Metropolitanae, atque a. XIII. Professor linguae Graecae in academia constitueretur: quod nouum munus capeffuit habita disputatione:

Historia deorum ex Xenophonte: seu antiquitatum Xenophontearum Prodomus: cui specimen supplementi Lexicorum ex Xenophonte adnexum fuit. a. XV.

Sunt

Sunt forte, quibus talis labor irritus et incassus esse videatur: enimvero equidem arbitror, neminem *systema*, ut loqui solent, quoddam aut compendium graecae antiquitatis omnibus numeris absolutum, esse confarcinnaturum, nisi quidam singulos, certe praecipuos auctores graecos, aliaque antiquitatis, quae supersunt, monumenta pari diligentia, et paullo diligentiori delectu persequuti fuerint, ac *Grammius* noster in hoc prodromo et *Feibius* in antiquitatibus Homericis fecerant. Quos quidem nos habemus huius generis libros, maioris minorisque molis, in iis plerumque ritus et consuetudo diuersorum temporum, quin etiam populorum misere confunduntur et commiscuntur: neque semper et ubique cogitarunt illorum auctores, aliam rempublicam fuisse Atticam; aliam Laconicam; aliam Boeoticam; aliam aliarum gentium. Iam alia harum rerumpublicarum et caerimoniarum et rerum ciuilium non minus domesticarum et militarium ac sacrarum facies fuit tempore Homeri; alia tempore Xenophontis; alia Callimachi; alia sequentis aevi: quam quidem diuersitatem temporis, nisi sit manifestissima, plerumque negligunt compendiorum et prolusionum in quibus particula antiquitatis illustrari dicitur, scriptores, qui fontes longissime inter se distitos, vno tempore adire ex iisque haurire gestiunt, et auctores plane diuersos nulla aetatis et loci ratione habita, ad ritum quendam

explicandum, promiscue ex indicibus aliisque disputatiunculis excitant, nec antea auctores, eo annorum ordine, quo quisque inclaruit, curiose perlegunt. Hinc etiam historiam et antiquitatem artium atque artificum et litterarum, quam tamen ad imitationem et doctrinam maxime necessariam censeo, aut plane omittunt, aut leuiter attingunt, aut turpiter explicant et confundunt.

Grammius autem, ad quem redeo, num promissis steterit, editis antiquitatibus Xenophon-
teis, equidem reperire non potui: alium vero auctorem, eumque difficiliorem postea sibi sum-
sit explanandum, Thucydidem, et publici iu-
ris fecit.

Castigationes et scholia in Thucydidis libros.
a. XXI. et XXII. Hoc quoque anno suscepit
laborem critico et interpreti doctrinae sacrae
perquam vtilem, octo disputationibus subinde
publicatis.

*De veteris Testamenti versionis Graecae in
novo Testamento allegatione.*

His ingenii et eruditionis libero dignae spe-
ciminibus editis non deerant praemia, quibus
ad maiorem curam et diligentiam, quae quidem
in eo insignis iam fuit, acueretur. Anno enim
CICIDCCCXX. a rege Danorum Christiano VI.
honore et dignitate, vt sibi a consiliis iustitiae
esset, vel potius adpellaretur, et munere Archi-
uarii intimi, historiographi et bibliothecarii or-
nabatur.

nabatur. Atque se non indignum fuisse his insignibus, nouam editionem Cragii annalium aliaque opera historica parando satis ostendit. Anno enim **CIDIDCCCXXVIII.** in lucem edidit.

Nicolai Cragii Annalium libros VI, quibus res Danicae ab excessu regis Friderici I. ac deinde a gloriosissimo rege Christiano III. gestae ad annum usque MDL. enarrantur. His additi Stephani, Io. Stephanii historiae Danicae libri duo, quibus reliqua laudatissimi regis acta describuntur. Cum praefatione, indicibus et aliis quibusdam accessionibus. in forma maxima.

Grammius, reliqua, quae adiecerat, ut omittam, in praefatione de hoc opere vitaeque Cragii copiose et pulcre disputat. vid. Ephem. litter. Lipsiens. pl. LXXIX. pag. 704. a. CIDIDCCCXXVIII. Dein

Mollerii Cimbriam litteratam docta praefatione ornatam.

Plurimum vero temporis et operae a multis annis tribuit

Corpori diplomatum ad res Danicas, quod autem opus mirifice laudatum, iussuque regis Christiani VI. susceptum et ad umbilicum perductum in lucem edere non potuit, quoniam die XVIII Martii a. CIDIDCCCXXXVIII. viribus corporis vigiliis nimiaque sedulitate consumptis et exhaustis debitum naturae reddidit; paucis tamen ante annis a. XXXXV. nouo eoque splendido honore consilarii status regii insignitus.

signitus. Illud autem opus, valde optatum preloque iam paratum, et quod voluminibus aliquot constaret, in tabularium regium interebatur: num lucem adspexerit, equidem ignoro.

Aliis praeter ea libellis menstruis doctas observationes inseruit. In miscellaneis nouis Lipsiensibus tom. II. pag. 229. extat disputatio epistolica

De Henrici Aucupis expeditione Danica atque ante obitum miserat directori illorum miscellaneorum collectionem epistolarum a doctissimis viris praeterito saeculo conscriptarum ab ipsoque variis obseruationibus illustratarum *).

Oratio in natalem regis Christiani VI. quam anno CIOIOCCXXXVIII. Rector academiae huius nomine dixit, legitur, in tom. VI. bibliothecae Danicae; atque tom. VII. inferendam curauit

Orationem de origine et statu rei litterariae in Dania et Norwegia usque ad fundaram a gloriosissimo rege Christiano I. uniuersitatem Huiusmodi.

Multum operae addixit societati doctrinarum Hafniensi **), cuius auctor et sodalis fuit, eiusque commentationes tribus tomis ab hac societate publicatis, summum adtulisse ornamentum,

*) v. Ephemer. litter. Lipsiens. p. 213. a. 1748.

**) De huius societatis origine et auctoritate vid. ephemer. litter. Gotting. pag. 665. a. 1747.

rum, in ephemeridibus litterariis Gottingensibus pag. 284. a. XXXXVIII. laudantur. Nos vero eas indicare possumus, quae reperiuntur in parte tertia dictae Societatis commentationum, quae inscripta est: Scripta a Societate Hafniensi bonis artibus promouendis dedita, Danice editorum, nunc autem in latinum sermonem conuerforum *). In parte hac tertia extant Grammianae obseruationes

1) *De sacrorum in Dania reformatione, quam rex Christiernus II. animo agitauit.*

2) *De nomine et adpellatione regis Christierni.*

3) *Expositio de artificio naturae, quo certarum rerum imagines in fenestris gelu obductis repraesentantur.*

4) *De vocabulo Danico Arilds Tiid, ut et nomine virili proprio Avrild.* Dani enim, si vltimum tempus, quo quid accidisse fertur, indicare volunt, illud ore tritum *Fra Arilds Tiid*, hoc est, ab antiquissimo tempore, vsurpant.

Erga amicos fuit liberalis ad ornandaque suis obseruationibus aliorum scripta perquam facilis; et quae in bibliotheca adseruabat rariora, aliis lubentissime dedit quae publicarentur. Hinc notas, quibus *Meursii historiam Danicam* illustrauit, *Lamio* misit, quas exemplo *Meursii operum Florentino* suo quasque loco infereret.

Gisberti Cuperi et Ortonis Sperlingii epistolas mutuas, in quibus multa ex antiquitate graeca

K 5

et Ro-

*) v. *Ephem. litter. Gotting.* pag. 79. a. 1747.

et Romana pertrahantur, e sua bibliotheca deprompta communicauit cum *Poleno*, qui illas in parte quarta, *uiriusque thesauri antiquitatum romanarum graecarumque* nouorum supplementorum, congestorum (a Io. Poleno, Venetiis a. 1739.) ab initio typis exscribendas curauit.

Hauerkampio, nouam editionem Iosephi operum paraturo, ex Mspto Rostgardino varias collegit lectiones, quarum ope multa ille loca deprauata corruptaue sanauit. Haec sunt, ingenii Grammiani monimenta, quotquot ab aliis indicata equidem reperire potui: num plura extent, silentibus actis litterariis, quae ad manus sunt, me ignorare haud diffiteor.

Fasces academicos bis tenuit: saepius autem moderatus est resordinis philosophici, cuius senior ab anno CIOIOCCXXXI; senior autem totius academiae ab anno CIOIOCCXXX. fuerat. Semel iniit matrimonium; coniuge autem non ita multo post nuptias morte sibi erepta ad secundas transire noluit.

Non solum apud regem, quem iuuenem litteris erudiuit, sed etiam apud regis amicos et proceres aulae et ciuitatis et academiae magna valuit auctoritate, quam sibi eruditione sua infinita non minus quam vrbanitate et elegantia morum, qui temperati moderatique fuerunt, et humanitate erga superiores pariter atque inferiores parauit. In vitae consuetudine fuit religiosus erga deum; constans in amicitia, hilaris

ris inter familiares, officiosus et munificus erga adflitos, quippe ad misericordiam facile poterat commoueri; quas insignes virtutes singulari modestia ornauit. Hinc ab omni fordida auaritia, coeca ambitione et superbia, omnique vita tristi et molesta, vitio multis doctis hominibus valde communi, et quod Pedantismum vocare solent, quam maxime abhorruit. Erga peregrinos fuit liberalis et humanus, et cuilibet operam suam praestitit, quod non solum ex iis, quae paullo ante memorauimus, colligi potest, sed etiam a Fabricio et Wolfio, Hamburgensibus, omnibus laudibus saepe depraedicatum fuit. In omni paene litterarum genere fuit versatus, praecipue autem in graecis et latinis et historia populorum. Dicendi genere vsus est probabili et latino *). Multum in eo fuit iudicii acumen, et potissimum incredibilis memoria, ita vt esset viua quasi bibliotheca, et oraculum in vrbe sua, quod omnes, rebus dubiis et explicatu difficilioribus consulere. Litteras librosque, quorum ingentem habuit numerum, omnibus deliciis et quae aliis amoena iucundaque viderentur, longe anteposuit. Ad doctissimos homines, quos Germania, Anglia, Italia et Galliae eo tempore aluerunt, mutuas easque frequentes misit litteras. Nemini enim cessurus videbatur diligentia et sedulitate, atque die ante obitum, quem immodica litteris vacandi libidine sibi accelle-

*) v. Lipsiens. ephem. litter. pl. 41. pag. 364. a. 1745

celerauerat, inter libros et chartas suas, ab amicis ipsum visuris, deprehendebatur *).

M. IACOBVS FRIDERICVS HEVSINGER

*Rektor Scholae Guelpherbytae, et Societatis latinae Ienensis collega honorarius **).*

Natus est *Heusingerus* d. XI. mens. Aprilis a. XVIII. huius saeculi Vsebornae, qui vicus in Wetteravia situs ad Stolbergenis principis ditionem pertinet, patre *Christiano Andrea*, praecone verbi diuini, et matre *Benigna Maria Boehleria*. Primum patre ipso usus est praecceptore, quo satis intercepto, Laubacum, quod Comitum Solmensium est oppidum, concessit, quoniam patrus, *Nicol. Franciscus Heusingerus*, Scholae Laubacensis rector curam nostri suscepit. Quod vero alter patruus, *Io. Mich. Heusingerus*, omnis humanitatis peritissimus, cuius vita in primo volumine descripta legitur, Gothanum Gymnasium fama nominis et doctrinae tunc illustrabat, annum decimum quartum natus Gotham secessit, atque ab hoc litterarum vindice et statore, non solum bonis artibus litterisque eruditus, sed etiam filii loco habitus est: id quod noster postea gratus professus est in dedicatione, qua patruo Plutarchi libellum de liberorum educatione sacrum

*) v. Lipsiens. ephem. litt. pl. 24. a. 1748. et Gottin-
gens. pag. 284. quarti supplementi a. 1748.

**) v. *Dommerich* profus. de officiis scholarum erga
principes Wolfenbutt. 2, 1750.

crum esse voluit: "Si qua est, inquit, in me
"Graecos Romanosue scriptores intelligendi so-
"lertia, quam comparare omni studio semper
"laboravi, aut si qua mihi est cognitio morum
"priscorum ac rituum, qua me non infitior mi-
"rifice delectari, aut si ab his in doctrinis reli-
"quis, quibus ingenium excolere adnissus sum,
"aliqua lux mihi fuit adcenta, earum rerum
"omnium vel inprimis Tibi-- gratias a me deberi
"agnosco. Nam post immarurum patris mei ex
"hac vita discessum, cum in reliquis omnibus
"adfectum patris mihi exhibuisti, tum vero et-
"iam in erudiendo me tantam operam tantumque
"posuisti laborem, vt saepe in eam inciderem
"cogitationem, an a defuncto patre, si diuina
"decreta longiorem ei vitam concessissent, ma-
"iore, immo an pari indulgentia atque amore
"potuerim educari? Sunt quidem non pauci,
"quos multa beneficia in me contulisse recordor,
"Tuorum tamen meritorum erga me tanta est am-
"plitudo, vt hebes forem atque ingratus, nisi
"intelligerem ac prae me ferrem, praeter fra-
"trem Tuum -- Nicolaum Franciscum, qui vt
"ingenio Tibi simillimus et studiis est coniunctis-
"simus, ita etiam me instituendi et exorbandi
"curam Tecum partitus est, quem pari pietate
"atque obseruantia colere debeam, me plane
"habere neminem. Et profecto si parentes
"amandi et venerandi sunt, qui naturali lege
"impulsi ea nobis tribuunt, quae sine turpi fla-
"gicio

„gitto non possent omittere; quanto amore,
 „quanto cultu, quanto denique obsequio Tu
 „mihi prosequendus es, qui nullis, certe laxio-
 „ribus, vinculis adstrictus ea beneficia mihi
 „praestitisti, vt plura ab amantissimo patre pro-
 „ficisci non potuissent.” Haec verba ideo huc
 transtuli, vt et dicendi ratio et vitae nostri par-
 ticula inde aliqua ex parte cognosci posset. At-
 que, quum subsellia adhuc premeret scholastica,
 eos iam in litteris fecit progressus, vt *Io. Michael
 Heusingerus* eius opera in conficiendo indice ad
 Aesopi fabulas vti posset, quam ille in praefa-
 tione ad suam fabularum editionem laudat.

Maturus noster academicis, institutionibus a.
 MDCCCXXXVII. petiit Ienam. Intererat
 quidem scholis theologorum et philosophorum;
 sed amore litterarum mansuetiorum captus, et
 in eo institutione vsuque patrii confirmatus,
 monumentis antiquitatis, quotquot ab iniuria
 temporis et barbariei vindicata sunt, versandis
 plurimum tribuit temporis, atque cum Grae-
 cis et Latinis fabulari, iocari et philosophari
 maluit, quam genio vt plurimum perditio indul-
 gere academico. Semper lauit in museo, libris
 quasi sepultus; deambulatione raro se recreauit,
 quod quidem praeter alia vitae incommoda mor-
 bum illum ipsi contraxit molestum et diuturnum,
 quo omnes paene litteris nimium intenti laborare
 solent. Latinae societati, quae in hac celebri
 musarum sede florere, non multo post, quam Ie-
 nam

nam venerat, adscriptus, illius nomine varias concinnauit commentationes. Atque eius doctrina adcurataque litterarum intelligentia mox eluxit. Hinc factum est, vt, quum ciuis adhuc esset, academicus, bis commendaretur et deligeretur, cui munus offerretur scholasticum. Primum Werthemum ad munia Rectoris obeunda, deinde Altenburgum ad officia Conrectoris peragenda fuit inuitatus. Consilio autem patronorum aliorumque motus has deprecatus est prouincias, et summis honoribus a. XXXXVIII. in philosophia impetratis, scholas cumprimis philologicas aperuit, vitae academicae se consecraturus. Secus autem visum fuit summo numini.

Sexennium enim postquam Ienae cum laude docuerat, nuncio vitae academicae missa, a. CIOIOCCCL. Guelpherbytum abiit ad munus Conrectoris in schola huius vrbs celebri capeendum, quod officium sibi oblatum eo lubentius suscepit, quo magis in augusta, qua illa vrbs superbit, bibliotheca, et quae Msptis aliisque praestantissimis libris abundat, animum pascere sitimque explere commodius et iucundius poterat. Vbi vero a. LVIII. *Dommerichius*, qui nuper admodum media aetate decessit, munere Rectoris abiret, prouinciam doctoris Logices et Metaphysices in academia Helmstadiensis nactus, *Heusingerus* huic successor datus est, atque, quantum valetudo fragilis minusque constans permittit, adhuc muneri suo dextre et perite prae-

praest, suaeque disciplinae alumnos ad fontes illos omnis humanae sapientiae prudenter ducit. Ab eorum enim magistrorum umbratilium disciplina longe abest, qui, dum Graeca docent, huius ipsi linguae leuiter intincti, praeter Plutarchi libellum de liberorum educatione aliquot tantummodo capita e nouo foedere misere explicant, neque tamen mire non iactant: quo vero more perdito omnem litterarum graecarum amorem in animis iuuenum, quoniam dapes numquam sapiunt graecas, delent et extirpant. Atque ego, si, quid sentio, dicere fas est, eorum consuetudinem valde peruersam et perniciosam esse arbitror, qui nullum plane graecum scriptorem propter ignorantiam diuinae huius linguae suis exponant, et per singulas hebdomadas bis terue particulas N. T. exiguas ad taedium usque interpretari iubeant, in minutiisque tantum versentur. Ad academias enim conuolantes discipulos, haud raro animaduerti, vix nomina virorum summorum, quos Graecia tulit aluitue, a Mentore suo, qui lectionem profanorum illorum hominum sapienter interdixit, ne mentes adolescentulorum illa corrumpantur, vel potius ne ignorantia et secordia doctoris umbratilis prodatur et cognoscat, ne fando quidem audiuisse. Adtonitos nouitate veluti quadam vidi eius generis homines, nominatis Orpheo, Lysia, Anacreonte, Bione, Luciano, Heliodoro aliisque. Atque equidem censeo, in scholis inferioribus

ribus nouum testamentum, quoniam argumen-
 tum plerumque notum est, verborum tamen
 series rite intellectu difficillima, discipulis vel
 parumper, vel, quod malim, plane non esse
 proponendum: plus contra temporis lectioni hi-
 storiorum, oratorum et poetarum graecorum
 impendendum: explicationem autem N. T. vbe-
 riorum scholis academicis, multis ex causis,
 quas heic copiose persequi, nec loci nec tem-
 poris est, relinquendam: ex qua docendi ratio-
 ne tam litteris quam discipulis plus adlatum iri
 puto mihi que persuadeo vtilitatis, quam ex per-
 uersa illa vulgari graeca tradendi consuetudine.
Hevsingerus igitur, sagacior et prudentior lit-
 terarum doctor, suis alumnis thesauros Graeciae
 aperit; et modo cum Homero fertur in sublime;
 modo cum Tragicis lacrimetur; modo cum Comi-
 co iocatur; modo cum Theocrito per prata et sil-
 uas et pascua iucunde errat; modo cum Callima-
 cho hymnos cantat; modo oratores, modo histori-
 eos ad delectationem atque imitationem proponit.
 Pari modo versatur in explicandis romanis scri-
 ptoribus ac vtramque artem criticam cum rerum
 et pulcritudinis tum maxime verborum suos do-
 cet. Bonus est Grammaticus; egregius et so-
 brius criticus; praesertim in interpretandis
 graecis reliquiis multum praestitit. Atque, ni
 fallor, maior litterarum Graecarum quam Lati-
 narum in eo est intelligentia; nec dubito adfir-
 mare, paucos in Germania esse, qui tanta et
 tam adcurata valeant litterarum graecarum per-
 itia,

itia, quantam in *Heusingero* esse videmus. Hanc eandem laudem ipse *Klotzius*, quocum tamen habuit liticulam, nostro impertit *) qui, "ex animi, ait, sententia loquor. Semper ego cl. *Heusingerum*, virum harum litterarum et Graecarum inprimis, peritum esse iudicavi, eumque, qui non solum *Heusingeriani* nominis famam bene tueatur, sed etiam hac tempestate in Germania rem litterariam egregie ornet et inuet." Dignissimus est *Heusingerianae* famae heres et alumnus patrum sui, cui tamen laude nitoris et elegantiae scribendi generis atque orationis non solum electione sed etiam constructione verborum conformatae meo quidem iudicio, cedere videtur, quamquam noster probabili et tereti dicendi genere vititur. In utroque autem desideres leporem quemdam facetiasque et eruditionem libero dignam, ac subtili venustate atque urbanitate coniunctam, quas virtutes Cicero inprimis commendat, a paucis vero nostri aevi philologis aequae feliciter et eleganter, ac a *Faciolato*, *Gesnero* *Klotzio*que etc. expressas reperies. Omnem antiquitatem Graeciae Latinaeque noster callide et probe nouit. Poesin quoque attigit, nomineque societatis latinae plura fuisse fertur carmina, sed praeter pauculos versiculos quum nihil illorum legerem, nolo iudicium ferre temerarium. Modestus est in ferendis et defendendis sententiis, ac verecundus in oppugnan-

*) vid. *Christi*, *Adolphii* *Klotzii* miscellanea critica Traiecti ad Rhenum a. MDCCC LXIII. pag. 44.

oppugnandis aliorum opinionibus, si a defendenda Corneliani fragmenti, quod reperisse sibi videbatur, opinione discesseris. Ut primum autem aduersarium suum cognouit, modestiae et verecundiae legibus optime paruit. Humanus est et officiosus et in tanta occupatione vitae munerisque, amicis lubentissime seruit, qui opera eius in conferendis graecis MStis, quibus bibliotheca Guelpherbytana excellit, vti velint: quam humanitatem plures palam laudauerunt; praecipue autem cl. *Fischerus*, qui in praefatione ad Theophrastum a se editum: "Heusingerus meus, ait, vir de litteris graecis praecclare meritus, misit ad me, quae est eius hoc in genere incredibilis humanitas, lectiones excerptas summa diligentia e duobus codicibus chartaceis Marquardi Gudii, qui, mortuo domino, cum reliquis venerunt in bibliothecam Guelpherbytanam.

Quae edidit *Heusingerus*, numerum si species non admodum multa sunt, praestantia autem et eruditione superant multa ingentis molis volumina.

Ex iis, quae Ienae publicauit, in notitiam meam venerunt

Disp. *Codicis MS. qui Aiacem et Electram Sophoclis continet, breuis descriptio in eiusdem tragoedias obseruationum specimen.* Resp. Friderico Guilielmo *Liebe*. a. x x x v. Adseruatur hic codex chartaceus, qui saeculo decimo quarto,

quamuis non ineunte, scriptus videtur, in bibliotheca Ienensi academica, et continet scholia adhuc in edita, quae vna cum codice *Heusingerus* in docta hac disputatione describit et exponit: deinde adcedit ad indicandas varias easque praecipuas lectiones, quas vel diiudicat illustratae vel illarum ope quibusdam locis medicam haud infeliciter adfert manum, vbiq; autem egregii critici agit personam: Ut vnicum adferam exemplum in vers. 910 Electrae

Νεκρόνητον ἄμα χειρῶν ἔχων

vbi Hesychius aliiq; recentiores lexicographi ἄμα pro gladio vsurpatum adnotarunt, quae vero metaphora Johnsonio audacior videbatur, quam vt stare posset, vt ait, et ἄμα χειρῶν ἔχων duriuscule mutat in ἐν μάχαιρον ἔχων; noster ingeniosa et facili coniectura, pro ἄμα substituit ἦμα telum, quo vocabulo etiam Homerus pari modo Iliad. ψ v. 891. vsus est. Quilibet dapum graecarum cupidus mecum optabit, vt cl. *Heusingerus* perficiat promissa, quae in fine huius disputationis dederat: "Haec, inquit, speciminis loco sufficere posse videntur, quae si eruditis censoribus non omnino displicuerint, omnia me consequutum arbitror. Simul fiet, ut ad similes obseruationes in Sophoclem aliosq; scriptores graecos conscribendas reddar alacrior. Superfunt enim vt in plerisque Graeciae antiquae monumentis, ita praecipue in Sophoclis tragoediis non pauca, quae nondum satis emendata

data et explicita videntur." Atqui quis *Heu-
singero* melior huicque operi magis idoneus re-
periretur, quem vero hueusque vel aliae eae-
que grauiores occupationes vel aduersa vale-
tudo, quacum perpetuo conflictatur, vel du-
rities bibliopolarum, ab hoc negotio perfici-
endo retinuisse videntur. Accepimus eum, ni
fallor, Euripidis Hecubam egregio commen-
tario illustratam variis obtulisse bibliopolis, qui
vero, licet viro quodam celeberrimo commen-
dante, operam et sumtus denegauerunt, et lu-
celli nimium auidi, versiculos, quamuis irato
Apolline consarcinnatos aliosue libros Romanen-
ses, quam libros huius generis et utilitate et
doctrina praestantiores suis impensis prelo com-
mittere malunt.

*De locis N. T. Math. XVI, v. 13. et 20.
Lucae VII, 47. Iac. II, 18. quos Criticus Ano-
nymus in corruptionis suspicionem nuper voca-
uit, disputatio. Rf. Frid. Guiliel. Noldio ao. 1746.
Auctor quidam ephemeridibus Altonae prodeun-
tibus, plag. 84. mens. octobr. ao. 1747. criti-
cas aliquot in N. T. obseruationes suppresso suo
nomine inferens locis memoratis manus iniece-
rat violentas; cuius verba haec sunt: "Menda
39 quatuor librariorum in N. T. obseruata. 1)
39 Math. XVI, 13. omisso με sic scriptum ini-
39 tio vocabulum videtur; τινὰ λέγουσιν ἀνθρώπου
39 εἶναι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου; Confirmant hanc
39 correctionem loca parallela Marci VIII, 27. et*

„Lucae IX, 18. vbi cum *με* exhibeatur omif-
 „sum του υιου του ανδρωπου. Ex quo apparet Ma-
 „thaeum, cum τον υιου του ανδρωπου scripsit, vi-
 „cissim *με* omifisse. II) Math. XVI, 20. De-
 „clendum videtur nomen Ιησοῦς. Probabiliffi-
 „mum hoc facit v. 16. in quo Petrus ad Iefum
 „ait: Συ η ο Χρισος. En et Ioannis Verba ca-
 „pite XX. v. 31. Vbi se ideo scripsisse ait hi-
 „storiam suam, vt lucide cognoscatur a lectori-
 „bus, οτι ο Ιησοῦς εστι ο Χρισος. III) Lucae VII,
 „47. eiectum suo loco videtur οτι. Certe si sic
 „legas Οδ χωριν, λεγω σοι, οτι αφεωνται αι αμαρ-
 „ντιαι αυτης πολλαι, ηγαπησε πολυ melius respon-
 „dent quae subsequuntur. ω δε ολιγον αφιεται,
 „ολιγον αυγαπη. IV) Iacobi II, 18. Iridem
 „traiectionem librariorum obseruasse mihi vi-
 „deor. Ita enim scripsisse credo Apostolum αλλ
 „ερεϊ τις. Συ εργα εχεις, ιαγω πιστω εχω. Loquens
 „enim inducitur homo fidem iactans sed bo-
 „norum operum minime studiosus.

„Priorēs tres obseruationes quin iustae sint
 „cum vix ac ne vix quidem dubitare possem;
 „confirmator sum redditus, cum inspexi varias
 „in N. T. lectiones in editione Millii. Hic
 „enim deprehendi manuscriptos codices, qui
 „meas illas scripturas exhibent. Quarti quoque
 „loci emendatio mea in mentem ventura fuisse
 „videtur Millio, nisi in eam opinionem inci-
 „disset, quae quidem certo falsa est, loquenti
 „in

induci pium virum et fere Christianum. Haec
 Genus ille. *Heusingerus* Criticum hunc auda-
 cem inque pandectas sacras iniuriam preste se-
 quitur, diluit eius criminationes, locaque egre-
 gie vindicat et pulcre illustrat.

Dissertatio epistolica de donariis poetarum
 nomine societatis latinae conscripta. Ien. ao.
 1746. Hanc disputatiunculam valde auctam et
 mutatam in editione sua Plutarchi libelli de li-
 berorum educatione pag. 187. recudendam
 curavit. Poetae, morem aliorum sequuti, diis
 donaria obtulerunt, et propria ac vstitatissima
 fuere, quibus Deorum gratiam remuneraren-
 tur, carmina et versiculi; credo, inquit *Heu-
 singerus*, quia haec maxime suadebat, quae hoc
 genus hominum comitari solet, rei familiaris
 angustia. Me vero facile aliquis adduceret, ut
 crederem, quoniam Poetae, se deorum sacer-
 dotes eorumque numine adflatos canere opi-
 nantes nullum donum diis iucundius fore, quam
 laudes in honorem dei cuiusdam, cuius adflatu
 ad canendum excitati essent, forte arbitraban-
 tur. Postea commemorat celebratum illum tri-
 podem Hesiodi, cuius haec inscriptio circum-
 fertur:

Ἡσίοδος Μούσαις Ἑλικωνίστιον δ' ἀνέθηκεν

Ἐπιπέδιον ἐν Χαλκίδι, θεῖον Ὀμηρον

quam ita latinam reddere tentavit:

Hesiodus posuit Musis Heliconis alumnis:

Chalcide quum cantans diuinum vicit Hameyrum.

Vbi nec ipsum Hesiodi certamen cum Homero, nec victoriam Chalcidicam Hesiodi, nec Epigrammatis veritatem in dubium vocare audeat. Quam maxime autem occupauit diligentiam eius Eurydicis Illyriae epigramma, quod *Heumannus* in miscellaneis Lipsiensibus a *Pezoldo* editis Tom. IX. pag. 157. illustrauit face critica vsus. En versus ipsos!

Εὐρυδικὴ ἱεραπολιήτις τὸν δ' ἀνεθῆκε
 Μῆσαις εὖσιον ψυχῇ ἑλῶσα πόθου
 Γράμματα γὰρ, μνημεῖα λόγων, μήτηρ γαυαῖα
 Παιδῶν ἠβιώντων ἐξεπόνθησε μαθεῖν.

In secundo versu *Heumannus* coniectura adsequutus sibi videtur, legendum esse *Μεσαισι στόλον*. At *Housingerus*, ab *Heumanno* diffentiens, in primo versu *πίνακα*, tabellam suppleendum esse, et quidem, talem tabellam, in qua nil aliud, quam nobile illud epigramma scriptum erat, atque poematum hoc non inscriptionem donarii, sed ipsum fuisse donarium autumat. In altero versu locum vocabuli *εὖσιον* requirere censet epitheton vocis *πόθου*, quum vero istud *εὖσιον*, aut alia scriptura *εὐόσιον* haud satis commode hanc vicem praestare queat, in eius sedem reposuit *εὐήσον* et *πόθου εὐήσον ψυχῇ ἀνιμο* iucundissimum desiderium significare credit.

Denique sententiam epigrammatis his versibus reddit latinis:

Eury-

*Eurydice Musis Hierapolitana *) dicauit
 Dulcis quae voti se vidit esse ream
 Discere nam licuit iuuenum iam prole beatae,
 Quae doctrinarum sunt monumenta, notas.*

Plutarchi de liberorum educatione commentarius cum noua interpretatione latina et adnotationibus Christiani Augusti Heumannii: editionem curauit; Guil. Xylandri suasque obseruationes addidit Iacobus Frider. Heusingerus accedunt indices locupletissimi. Lipsiae apud Müllerum ao. 1749.

In editione hac parabili Heusingerus multa loca partim negligentia partim inscitia superiorum editorum turpiter deprauata, egregie sanauit suoque restituit auctori, qui labor praecipuus fuit. Quam maxime autem abhorret, quod valde laudandum videtur, ab inanitate et stoliditate eorum Criticorum, qui varias tantum lectiones sine villo delectu et ingenio coaceruant, gloriamque in mustaceo quaerunt. Interdum loca difficiliora ex antiquitate et toto philologiae ambitu pulcre illustrat. Heumannus interpretationem Xylandri vltro submisit, sed ita a se interpolatam atque emendatam, vt illa plane noua

*) in edit. sua Plutarchi loco *Hieropolitana*, quoniam hoc vocabulum metram turbat, *hierapoli orta* substituit. Ceterum in sua permansit sententia. Vt autem ex ungue leonem, ita ex hoc specimine critici nostri prudentiam et sagacitatem cognoscere possumus.

noua videri debeat, quam integram, qualem acceperat, exhibuit *Heusingerus*. Praeterea *Heumannus* magnam copiam adnotationum codici suo adscriptas *Heumannus* subministravit, e quibus noster eas tantum, quae absolutae et perfectae viderentur, et potissimum criticas emendationes delegit, nouisque inseruit exemplaribus. In obseruationibus sententiam *Heumanni* saepius reliquit, et in alia omnia discessit. Denique *Ioannis Henrici Rappii* plenissimum indicem, quo omnia fere vocabula copiose illustrantur, insigniter vero auctum et emendatum adiecit. *Heusingerus* vir clar. quamquam multum temporis et diligentiae in paranda hac editione posuerit nec exiguam eamque iustam indetulerit laudem; spero tamen, fore vt repetita editione multa refeceret, multa addat mutetque et maiori eruditionis adparatu, parce tamen nec more multorum temerario profuse et nimium largiter adposito exornet auctorem, quoniam eum haud vnice edidit in vsum tironum, quod quidem sub finem praefationis ipse ait. In hac quoque spondet alacrem et paratum animum ad edendos plures scriptores antiquos, et fortasse ad emendandos alios *Plutarchi* libros, quo quidem labore, si otium superest, multos sibi deuinctos reddet veterum scriptorum amantes.

Prolusio in Plutarchi librum de amici et assentatoris discrimine commentatio critica. Guelpherbyti ao. LI.

Progr.

Progr. de quatuor euangeliorum codice graeco, quem antiqua manu in membrana scriptum Guelpherbytana bibliotheca seruat ao. LII.

In Plutarchi librum de amici et assentatoris discrimine, commentatio critica; quae miscellaneis nouis Lipsiensibus vol. X. plag. 2. num. 6. ao. LVII. inserta legitur.

Flauii Mallii Theodori de metris liber, ex antiquissimis membranis bibliothecae Augustae descriptus animaduersionibus breuibus emendatus. ao. LV. in 4. Laudatur in actis litterariis Göttingensibus plag. 105. ao. 1756. et a cel. Klotzio in nouis Actis eruditorum m. Ianuar. a. 1759. Klotzium in miscellaneis criticis cap. 7. pag. 30. huius Mallii editionis aliquot loca illustrat emendatue.

Prol. de versibus Horatianis, quibus eques importunus Lucilii defensor facete reprehenditur caussa parum manifesta ab Horatio abiudicatis. Wolfenb. ao. LVIII. Indicatur in Lips. Ephem. litt. ao. 1759. p. 517.

Prol. de Nepote Cornelio bene merendi aliquot subsidia bibliothecae Guelpherbytanae, ao. 1759. in 4to, quam cl. Fischebus editioni suae Cornelii adiciendam curauit. Clarissimus Heusingerus haec fragmenta codici Philippicarum Ciceronis orationum, vndecimo censet saeculo exarato, praescripta Cornelio Nepoti attribuit, et genuina Nepotis monumenta ex indiciis tam manifestis tamque consentientibus elucere sibi persuasit,

suasit, vt neminem fore crederet, qui de eorum integritate dubitaret. Longe tamen alia mens fuit *Klotzio* perito antiquae latinitatis censori, qui, quare a viro docto dissentiret, in nouis actis eruditorum m. Febr. 1759. pulcre et copiose docuit. "Vellemus inter alia, ait, viri docti conferrent cum his fragmentum illud *Liuii* de primo bello Punico, quod a *Mathaeo Klotzio* in monasterio Salernitano repertum esse dicitur, et in actis societatis Regiae Parisiensis Tom. V. (histoire de l'Academie Royale des Inscriptions et des belles Lettres) exhibetur. Ibi enim, vt bene *Souchaeus* (*Souchay*) contra *Schoepflinum* demonstrauit, tale dicendi genus obseruabant, quod huic simillimum, et ab eodem prope haud profectum etiam videatur. Pudeat vero nos haec fragmenta nec latina nec perspicua nec *Cornelio* digna purissimo et elegantissimo scriptori tribuere: potius reiiciamus hunc pannum, nisi nos omnia fallunt, ab homunculo otio nimio affruenti, purpure *cornelianae* assutum." Hunc dissensum aegerrime tulit *cl. Heusingerus* suamque sententiam acriter et vberius defendit in Prol. inscripta:

Fragmenta Cornel. Nep. Guelpherbytana a censoria Lipsiensis Critici virgula vindicat ao. 1760. In qua, inscius quis autor illius recensensus fuerit, ea, quae scripserat *Klotzius*, a nescio qua insectandi conuiciandi, insultandi reprehendendi libidine profecta esse sibi persuasit, et a censore arbitra-

arbitratus fragmenta Nepotis traduci atque crebris et acerbis exclamationibus, quas argumentationis vim subiisse adpareat, exagitari; Hunc sine vlla quam quidem agnoscere queat, ratione iudicium ipsius infamare, atque ita ipsum contempere, vt gregi inficetorum magistrorum accenseat, censorem ipsum pueris et eruditorum vulgo deridendum exhibendum, explodendum propinasse. Ab ira feruens *Heusingerus*, homo alioqui placidus, haec scripsisse videtur. *Klorzius* contra in miscellaneis criticis pag. 44-53. modeste tuitus est sententiam suam, et censuram ita finit. "Nolo subtilius aut acrius de his fragmentis disputare, neque acerbis illis crebrisque exclamationibus aliisque, quae sibi v. cl. excidere passus est, quidquam reponam, quod fortassis iure meo facere poteram. Nam de re leui magnas tragoedias excitare, semper mihi ineptum visum est. Considerent viri docti haec fragmenta, atque cum cl. Heusingeri defensione, tum meis argumentis cognitis et examinatis, secundum quem haec laticula dare debeat, statuunt." Editis his miscellaneis, et cognito aduersario, *Heusingerus* suam quidem sententiam non mutauit, sed potius eam multa doctrina, omnique pudore et modestia, quae criticum egregie decet, denuo vindicauit, typis repetito.

Fl. Mallii Theodori de metris libro, e vetustis Thesauri Guelpherbytani membranis antea protulerat,

tulerat, nunc ad fidem codicum Parisiensium castigavit, observationibus illustravit, praeterque scriptorum aliquot veterum apopleasmatia, Cornelii Nepotis fragmenta Guelpherbytana cum defensionibus suis adiecit Jacob. Frid. Heusinger. Lugduni Batavorum a. 1766. in 8. Summam huius libri cl. Klotzius in Actis litterariis vol. III. part. III. pag. 345. exposuit, cuius verba hic exhibere iuvat. "Ante decem fere annos libellum Mallii edidit cl. Heusingerus, cuius egregiam antiquarum litterarum scientiam indefessumque cultum et amorem et ore et scriptis commendandi latiusque propagandi studium eo tempore merito laudauimus. (in actis Eruditorum a. 1759. p. 40.) Semper enim virum doctissimum in eorum numero habuimus, qui bene de graecarum et latinarum litterarum in Germania studiis promerent. Nunc idem contior prodit multo et ornatio; Accepit enim vir cl. varias lectiones e duobus codicibus Parisiensibus excerptas, quae commendando Mallio non parum profuerunt. Tum Symbolae quidem litterariae, quas Codex, qui Mallium exhibet Guelpherbytanus obtulit, in medium dantur. Maiorem illius partem sibi vindicat Pompeii Grammatici commentarius in utramque Donati artem. Huius Commentarii specimina a nostro dantur, iudiciumque simul de eo additur. — Praeter alia in eodem codice apparent Iulii Seueri de pedibus expositio, ab auctore excerpta.

exscripta. Haec quasi altera huius libelli pars est; tertia ad me pertinet. Ediderat v. cl. ao. 1759. duo Cornelii Nepotis fragmenta, nondum antea vulgata, de his ego in actis Eruditorum Lipsiensibus (eodem ao. m. Febr.), ita ad viros doctos retuli, vt ea non satis Nepotis elegantia digna esse dicerem, aliaque proferrem, quibus me impedire fatērer, quo minus illa venustissimo scriptori tribuerem. Contra hanc opinionem nostram, postea quam in alio libello ao. 1760. vir cl. non pauca monuerat, operae me pretium facturum esse existimaui, si copiosius meam sententiam defenderem. Feci hoc in miscellaneis criticis, quae Traiecti Batavorum prodierunt. Quae ibi a me dicta sunt, nunc nouis argumentis diluere studet vir cl. atque ita studet, vt, vtrum eruditionem viri et doctrinam magis laudem, an humanitatem egregiam amem, nescio. Tam modeste enim causam suam egit, tam amice mecum disputauit, vt, nisi aliam vtilitatem, hanc certe praestet controuersia, vt alii Critici hinc intelligant, esse etiam amicae placidae et humanae dissensionis locum. Equidem iis quae vir doctissimus dixit, nil nunc addam. Copiam enim fecit omnibus, qui has litteras curant, vtriusque partis sententiam examinandi argumentaque, quibus suam quisque opinionem firmare studuit comparandi. Hos igitur ad causam cognoscendam eo lubentius inuito, quo certius profiteri licet, nullis causam

causam agi clamoribus, nullis conuiciis. Ha-
ctenus elegantissimus *Klotzius*. Opera et dili-
gentia cl. *Heusingeri* et dotes huius libri miri-
fice laudantur in allgemaine deutsche Bibliothec
tom. III. part. II. pag. 178.

*Progr. ad Iusta Funebria -- Henrico Ba-
silio Hoffmanno Scholae Guelfherbytanae Conre-
ctori solertia et fide spectatissimo rite peragenda.*
ao. LXI.

In hac prolusione vir doctus dolet veteres
inscriptiones, quibus memoria virorum magno-
rum posteritati traderetur, valde mutilas ad no-
stra peruenisse tempora: Quod exemplo ex
thesauro Gruteriano pag. 448. I. prolato eui-
cit, vbi inscriptio in Papirium, qui Ancyrae
in magna vixit auctoritate, valde trunca et dila-
cerata legitur. Vita Hoffmanni breuiter et ele-
ganter descripta adiecta est.

Sacra Vorina Deo optimo M. praesenti ac
praepotenti depulsori ob liberatam periculis ma-
ximis patriam et spem pacis ex indutiis inter
potentissimos reges pactis adfulgentem die
XVIII Nou. ao. 1762. -- rite peragenda indi-
cens, duas aras diis beneficiorum auctoribus
olim consecratas nunc ex antiquioris graeciae
parietenis erutas restituit I. F. H.

Emendationum Callimachiarum periculum ao.
CICIDCCCLXVI. emendat cl. *Heusingerus* loca
quaedam corrupta in Hymnis, Epigrammatibus
scholiisque, quibus vel in nouissima. *Cel. Ernesti*
editione

editione nulla medica manus adlata fuit. Sub
examen autem vocauit ex Hymnis, in Iouem
v. 80-92. in Apollinem v. 40. 113. in Del.
16. seq. 193. 262. in Lav. Pal. v. 25. in Cer.
v. 4. seq. 60. 129. Ex epigrammatibus 39.
63. 65, et e scholiis H. in Iouem 8. 21. 52. in
Dianam 188. in Del. 295. virgula notat censo-
ria. Felicitas ingenii in his emendandis lauda-
tur in Lipsiens. ephem. litter. plag. 62. ao. 1766.

*Memoriam Gymnasii Polyiraei resecti ex An-
cyrani marmoris fragmento repraesentat -- I. F.
H. a. LXVI. Laudatur in allgemeinen deut-
schen Bibliothec. Vol. 4. part. I. pag. 294.*

Haec sunt scripta mihi quidem cognita, qui-
bus cl. *Heusinger* magnam nominis famam con-
sequutus, locum inter philologos haud infimum
obtinuit. Quod ad rem domesticam attinet, bis
matrimonium iniit, primum die x xvi. Octobr.
ao. C1D10CCLI. *Clara Dorothea Eleonora* nata
Cantoris et post huius obitum *Maria Sophia*
Henrica nata *Schurmann* die x xiii. Sept. ao.
C1D10CCLVI. domum ductis.

SUPPLEMENTA.

I. AD VITAM GEORGI CHRISTIANI GEBAVERI.

in Vol. I. pag. 47.

Gebauerum de Henrico Brenkmanno, de Manuscriptis Brenkmannianis etc. commentarium conscripisse, pag. 72. vol. I. memorauimus. Hic tribus abhinc annis lucem adspexit, hoc titulo inscripto:

Georgii Christiani Gebauei, Iurisconsulti et Antecess. Iur. Primar. Narratio de Henrico Brenkmanno, de Manuscriptis Brenkmannianis, de suis in corpore iuris ciuilibus conatibus et laboribus. Accedunt mantissa de libro longe rarissimo: Bibliotheca Antonii Augustini et vita Henrici Newtoni. Gottingae. MDCCCLXIII. in 4.

Inuat hic magnam partem recens, quem Klorzius in *actis litterariis* vol. I. part. III. pag. 407. dedit, transferre. Postquam de Brenkmanno et de Pandectis cum codice Florentino comparatis pauca disseruit, de instituto et opera ill. Gebauei haec refert. "Quae in catalogo bibliothecae Bynkershoekianae, in quam legati titulo peruenerant, opera manuscripta Brenkmanni, plus licitaturis offerebantur, publicae sectionis lege mille et quinquaginta florenis

nis Hollandicis emit. Accepit igitur Taurellianam editionem Pandectarum cum notis MSS. Brenkmanni perpetuis, opus in quinque volumina digestum: tum volumen, Brenkmanni notas, maxime criticas, in XI. priores Pandectarum libros continens: aliud volumen, notas eiusdem a XII. vsque ad librum XXXVII. Pandectarum habens: notarum marginalium in Pandectas supplementa: βασιλικῶν cum Pandectis Florentinis collationem: Pandectarum Florentinarum cum Taurelliana editione collationem. Fontes mendorum in Pandectis Florentinis: tria alia volumina, quae ad fontes istos pertinent: MSS. Pandectarum difficilioribus in locis collationem: ad Syntaxin Pandectarum pertinentia: Orthographiam Pandectarum: Graeca in Pandectis: observationes in nomina quaedam propria Pandectarum: Extemporalia in Pandectas: Observationes et Emendationes Pandectarum: Opuscula varia: Corn. Bynkershoekii Notas selectas ad Pandectas: Caroli Dukeri animadversiones ad notas Brenkmanni in Pandectas.

Haec igitur Brenkmanniana opera, quae voluminibus XX. constant, ad Gebauerum peruenierunt. Hic non solum aptissime hoc thesauro usus est, disposuitque omnia suis locis, sed consuluit praeter ea etiam codicem membranaceum Vratislaviensem, Digestum nouum exhibentem, seculorum quinque, e vetustiore et probatissimo codice descriptum: et editionem Leeuwen-

nianam comparauit cum Taurelliana et emendauit: consuluit quoque Noricam, et vt plurima alia praetereamus, de codice etiam Iustiano, Institutionibus, Nouellis, Feudis bene meritus est. Atque speramus, vix fore quenquam, ea, quae vtilissimam Corporis Iuris editionem adornandam vir ill. comparauerit, cogniturum, quin eidem venerabili seni, licet iam septuaginta quatuor annos nato, longiori tamen vita dignissimo, complures annos vigoremque animi corporisque adprecetur.

Nos tantum summa rerum capita attigimus. Adpersit vero plurima Auctor, quae rei litterariae studiosum iuuent et delectent. Huc pertinent, quae (pag. 24.) dicit de loco, vbi Pandectae Florentinae adseruantur, earumque augusta facie: de fide Taurelliorum a Gronouius in dubium vocata, et a Brenkmanno asserta: (pag. 95.) de Taurelliorum artificijs, naeuos Florentini codicis occultandi: (pag. 99.) de editione corporis iuris, viro docto, qui eam curauit, Leeuweniana dicta; (pag. 109.) quam quod ad Florentinum archetypum expressam esse gloriantur editores, putidissimum adpellat mendacium: illis signis, quibus Taurellius in toto opere vsus est, omissis, vnaque cum iis praecipua lectionis Florentinae et operae Taurellianae parte omissa: pro editione Haloandria: de notis editionis Leeuwenianae (pag. 132.). Illas obseruauit plurimis naeuis laborare, praefertim

fertim eas, quas Dionysii Gothofredi nomen prae se ferant. Esse eas praeter necessitatem verbosus: occurrere vnam eandemque rem saepius: infinitis in locis nihil aliud agi, quam ut ea, quae textui insint, in notis eisdem fere verbis repetantur. Exhibet etiam indicem complurium iuris ciuilibus editionum, quas ipse vir cl. possidet, quarumque Brenkmannus in recensu editionum aut nullam aut dubiam mentionem fecit.

Altero loco (pag. 178-202.) exponit Auctor de Antonii Augustini Bibliotheca, cuius Brenkmannus in histor. Pandectar. Libr. III. cap. 4. pag. 349. mentionem fecit. Est vero index librorum cum Graecorum Latinorumque manu exaratorum, tum typis editorum, qui Ant. Augustini bibliothecam ornauerunt. Potuit vero omnium optime de libro hoc Noster exponere, qui ipse illum possidet.

Sequitur (pag. 203-260.) *vita Henrici Newtoni*, cuius etiam arma depicta adparent. Nam ille Newtonus Brenkmanno ianuam ad Magni Hetruriae Ducis adyta aperuerat. -- Hactenus cel. Klorzius.

G. C. Gebaueri vestigia iuris germanici antiquissima in C. Cornelii Taciti Germania obuia, siue Dissertationes XXII in varia aurei illius libelli loca cum nonnullis similis argumenti; cuncta iusto ordine collocata et partim locupletitis

partim nunc primum edita. Gotting; apud vi-
duam Vandenhoeck, in mai. 8. CXCICCLXVI.

In hoc, dudum desiderato opere collegit
disputationes et prolusiones, ad illustrandum
Taciti de Germania libellum et explicandum
Germanias antiquitatem, antea seorsim editas,
quas in primo volumine iam laudauimus. Huic
collectione adcesserunt VI. nouae commentatio-
nes: 1) De loco Plautino, in milite glorioso;
2) de nomine barbarus; 3) de orbitate eiusque
preiis apud Romanos; 4) de agnatorum et co-
gnatorum nominibus germanicis; 5) de nuditate
corporum maioribus nostris afficta; 6) Vindicias
verborum Taciti Germaniae c. 24. aduersus
Heumanni vindicationem honoris veterum Ger-
manorum, quibus librarii morem affinixerint.
Laudantur huius libri virtutes in ephem. liter.
Gottingenf. Lipsiensib. et Ienens. *Klorzius* con-
tra in Actis litterariis vol. III. part. III. multa
culpat in interpretandis Taciti locis; et de li-
bello Taciti eiusque scopo acutum fert iudicium.

II. AD VITAM IO. AVGVSTI BACHII,
in Vol. I. pag. 73.

De consuetudine vitae Bachianae cel. *Klorzius*
in actis litterar. Vol. I. Part. I. pag. 61.,
vbi nostrum opusculum recensuit, et *Bachii*
mentionem iniecit, "Addimus, inquit, amabi-
lem

Iem fuisse in *Bachio Φιλανθρωπίαν*: animum eius nulla in quenquam malevolentia suffusum: commodum eundem hominem, inter sobria pocula iucundum: oprimum tota in vita virum. Neque reticere possumus illud, multos nobiscum existimare, tenuem conditionem, aut vt rectius loquar, egestatem, qua pressus cuiusque sustentandae causa plura illi agenda, scribenda, laboranda essent, quam imbecillitas corporis ferret, mortem illi accelerasse. Indici scriptorum addenda sunt carmina quaedam, sup̄er a cl. *Vblio* in noua Sylloge Epistolarum varii argumenti edita."

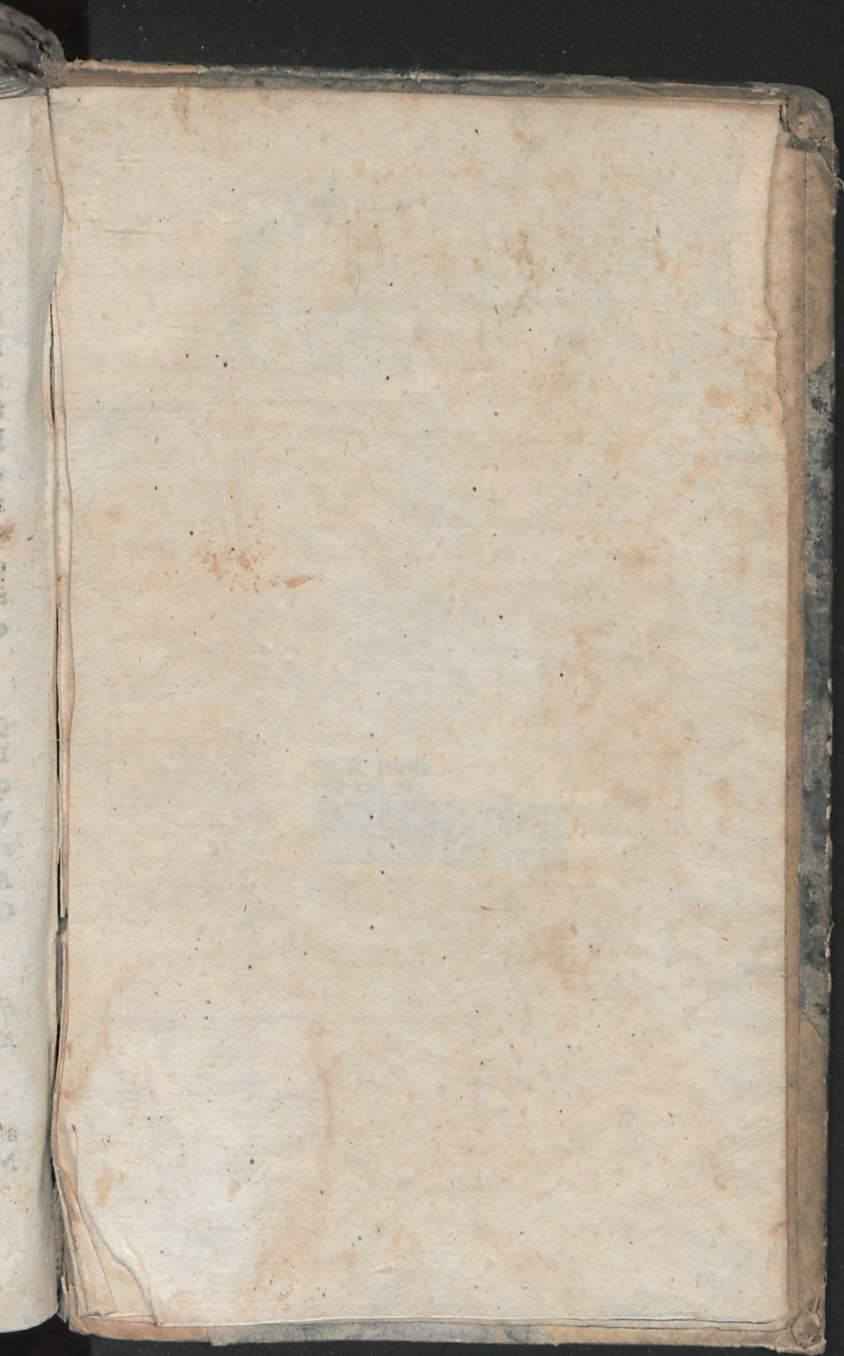
I. A. Bachii historia iurisprudentiae Romanae quatuor libris comprehensa. Edit. secunda a. LXV. in 8. mai. Bibliopola, quin peritum quendam hominem ad ornandum et poliendum vtilem hunc librum, in subsidium vocarit, priorem tantum editionem recudendam fecit. vid. *Allgemeine historische Bibliothek* -- edit. a Io. Christoph. Gatterer. Vol. I. pag. 214.

Opuscula ad historiam et iurisprudentiam spectantia collegit et praefatus est Christ. Adolph. Klorzius. Hal. Sax. a. LXVII. in 8.

Hoc volumine continentur libelli, seorsim antea editi, a nobisque iam laudati: 1) pro *Mysteriis Eleusinis*; 2) De praescriptione centum

tum annorum in actionibus ecclesiae Rom. de iur. ciu. 3) De iure transactionis super controversiis ex testamento non cognitis tabulis. 4) De iure praedatorio; 5) de edicto perpetuo provinciali; 6) De lege Iulia Miscella eiusque vsu hodierno. 7) De causis coniunctis earumque foro competente. 8) De iure adcrefcendi. 9) De lege Anastasiana. 10) De multa poenitentiali in emtione venditione. 11) De prorogatione iurisdictionis. 12) De his, quae imputantur in Quartam fiduciarii ad L. XCI. π . ad leg. Falc. Additum est elogium Bachii auctore cel. Platnero.

Ca 477

ULB Halle

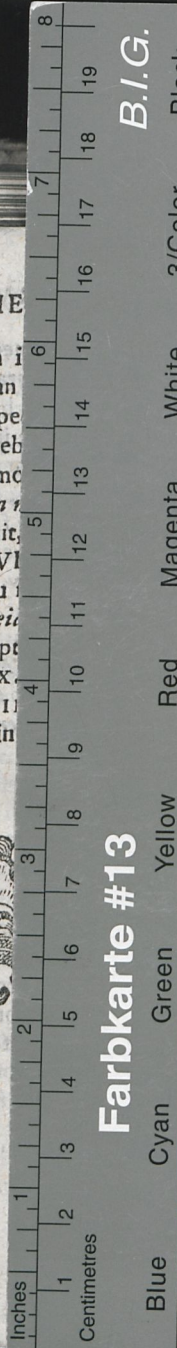
3

002 182 742

1098

Farbkarte #13

B.I.G.

DE
VITIS
PHILOLOGORVM
NOSTRA AETATE
CLARISSIMORVM
VOLUMEN TERTIVM

AVCTORE
THEOPH. CHRISTOPH. HARLESIO
CVLMBACENSI.

BREMAE
IMPENSIS GEORG. LVDOVICI FOERSTERI
MDCCCLXVIII.

